

SALAMON LÁSZLÓ

*Válogatás egy közéleti
pálya terméseiből*

*A magyarság sorskérdései
a XXI. század elején*

SALAMON LÁSZLÓ

*Válogatás egy közéleti
pálya termései*

*A magyarság sorskérdései
a XXI. század elején*

KÖSZÖNTŐ ÉS HASZNÁLATI TÁJÉKOZTATÓ

Szeretettel köszöntöm az olvasót.

Kereszténydemokrata vagyok, politikai tevékenységemet mindig is a keresztény elkötelezettség, a nemzeti, demokratikus és konzervatív gondolkodásmód határozta meg. Magával a Kereszténydemokrata Néppárttal azonban majdnem úgy jártam, mint ahogy gyermekkorom egyik kedves ifjúsági regényének főhőse, Jelky András járt Párizssal. Jelky a szabómesterségét akarta tökéletesíteni ebben a városban. Útnak indult, az egész világot bejárta, de úticélját nem sikerült elérnie; Párizsba soha nem jutott el.

Amikor a rendszerváltozás előszelei annyira felerősödtek, hogy a politikai életben megjelentek az alternatív szervezetek, az állampárton kívüli más pártok, magam is keresni kezdtem azt a helyet, ahol a hasznos politikai cselekvés lehetősége megadatik számomra. 1988 őszétől kerestem a politikai palettán egy keresztény értékrend szerint tevékenykedő, nemzeti, demokrata pártot, de egy ideig nem találtam ilyet. 1989 márciusában, miután addigra többször megfordultam az MDF rendezvényein, és úgy láttam, hogy ez a szervezet meg tudja valósítani a rendszerváltozás kiküzdésének és végigvitelének történelmi feladatát, és itt tér nyerhet a kereszténydemokrata politika is, beléptem a Demokrata Fórumba. Rá egy hétre néhány soros hír jelent meg a Magyar Nemzetben arról, hogy megalakult a KDNP. Ha még egy kicsit vártam volna, akkor 1989-től datálhatnám kereszténydemokrata párttagságomat. Így viszont az a feladat várt rám, hogy az MDF-ben igyekezzem előmozdítani a keresztény értékek érvényesülését.

Örömmel láttam, hogy Antall József az MDF-ből egy korszerű kereszténydemokrata pártot akar kiformalni, megőrizve a Fórum sokszínűségét, a népi-nemzeti politika

örökségét és azt az igazi liberalizmust, melynek Kossuth, Deák, Eötvös és Tisza Kálmán voltak emblemikus figurái. Egyik alapítója voltam az MDF Kereszténydemokrata Körének és a frakcióban szervezője, valamint képviselője a kereszténydemokrata iránynak. Azt vallottam, hogy több párt is politizálhat a keresztény értékek szem előtt tartása mellett, és hogy ezen erők összefogásában nagy erő rejlik. Azt is vallottam és hiszem ma is, hogy a keresztény értékrend, a kereszténydemokrata politikai irány nélkülözhetetlen az ország felemelkedéséhez.

Mindennek tükrében az olvasó bizonyosan meg fogja érteni azokat az olykor szenvedélyes megnyilatkozásokat, melyeket 1995-ben, akkori kereszténydemokrata MDF-esként a más utakat kereső KDNP-nek címeztem. Pontosabban az akkori vezetőinek, akiket kívülállóként nem különböztethettem meg a KDNP egészétől.

Miután az MDF belharcaival és szakadásával kiejtette kezéből a zászlót, távoztam az MDF frakciójából. Kilenc hónapig ettem a független képviselő sanyarú kenyereit, de ebben az időben is lehetőségem adódott elveim szolgálatára.

1996 decemberében a Fideszhez csatlakoztam, ahhoz a párthoz, amelyik az elejtett zászlót felvette, vállalta a polgári-jobboldali összefogás létrehozását, és otthont adott a kereszténydemokrata politikai irányzatnak is. 2006-ig a Fidesz frakciójában mai kereszténydemokrata barátaimmal együtt tettük a dolgunkat. Végül – Jelky Andrással ellentétben – eljutottam „Párizsba” is; 2005 januárjától, élve a ketős párttagság lehetőségével tagja lettem a megújult Kereszténydemokrata Néppártnak. A 2006-os választásokat követő parlamenti ciklus kezdetétől a KDNP önálló frakciójában tevékenykedem.

Ezek a „színeváltozások” a tartalmat nem érintették. MDF-esként, függetlenként, fideszesként ugyanúgy a kereszténydemokrata és az ettől elválaszthatatlan nemzeti és

polgári értékek szolgálója voltam, mint a KDNP és frakciója tagjaként ma is vagyok.

A pártváltogatások rajtam kívül álló, rossz vagy jó politikai változások eredményeként következtek be. Mind-egyik „helyváltoztatásomat” vállalom. Be kell ugyanakkor ismernem, hogy e lépéseimet egy önző érdek is befolyásolta. Mindig jól akartam érezni magam a bőrömben, mindig szerettem jól aludni és reggel nyugodtan a tükörbe nézni. A KDNP-hez történő csatlakozáskor már nem ilyen szükség hajtott: ez a választás nem a Fidesszel szembeni választás volt (Fidesz-tagságomat is megtartottam), hanem a két szoros szövetséget alkotó pártfrakció közül annak a képviselőcsoportnak a választását, amelyhez eszméim alapján leginkább tartozom.

Az ötödik ciklusban vagyok folyamatosan országgyűlési képviselő. Ez alatt az időszak alatt öt törvényjavaslatomból lett törvény, melyeket vagy kizárólag magam, vagy más képviselőtársaimmal közösen jegyeztem. Ezek közül a legkedvesebb az e válogatásba is felvett, az ország szabadsága visszaszerzésének jelentőségéről és a magyar szabadság napjáról szóló 2001. XVII. törvény, mely legnagyobb részt az én fogalmazásom. A törvény megszületése után egy évvel az akkor szükségessé vált felszólalásomnak is volt talán része abban, hogy sikerült azt megvédeni.

Tizenhét év képviselői munkájából különösen kedves volt az a négy év, amikor egyéni választókerületi képviselőként vehettem részt az Országgyűlés munkájában, a Pest megyei 3. számú, dunakeszi központú választókerület választópolgárainak bizalmából, 1998-2002 között.

Az elmúlt tizenhét évben én sem maradtam változatlan. Nem csak én igyekeztem az ország sorsának alakításában részt venni, hanem a közélet történései is formáltak engem. Meg a tapasztalatok. Ma már természetesen nem gondolok mindent ugyanúgy, mint egy vagy másfél évtizede. Az olvasó azt is láthatja, hogy nem minden proféciá-

mat igazolta az idő. (Így például a Gicz Györgyhöz írt levelemben szereplő jóslatot keresztülhúzta a SZDSZ hatalomszeretete, és szerencsére a Fidesz korszakos szerepvállalása.)

Az elmúlt tizenhét év döntéseiben való részvételem során mindig tiszta szándék vezetett, bár nem minden döntés volt optimális, sőt akadtak utóbb hibásnak bizonyuló döntések, megoldások is. Olykor nem volt könnyű felismerni a lehetőségek határait, vagy elviselni korlátait.

A politikában eddig eltöltött tizenhét évemet természetesen vállalom az ezalatt született minden jó vagy rossz döntésben való ilyen vagy olyan részvételemmel, támogató vagy opponáló véleményemmel együtt.

Az olvasó néhány szemelvényt olvashat közéleti pályám terméséből. Ezek a beszédek, cikkek, dokumentumok nemcsak egy politikusról, hanem a rendszerváltozásról és az azt követő történekekről is szóló pillanatfelvételek. Felidézése egyházpolitikai vitáknak, máig is érvényes és érzékeny szociális problémáknak, alkotmányossági kérdéseknek, a rendszerváltozás arculatát meghatározó eszmei és történelmi önismereti ügyeknek.

Ez a kis bevezető afféle „használati tájékoztató”, amely vázlatos fogódzót adhat az olvasónak megközelítéseim, szándékaim megértéséhez.

A válogatás összeállítása nem volt könnyű feladat. Tizenhét év tevékenységét e könyv terjedelmi keretei között még példálózó értelemben sem lehetett a teljesség igényével szemléltetni.

A kötet utolsó darabjaként a magyarság sorskérdéseiről szóló tanulmány számvetés a rendszerváltozással és az azt követő politikai alapkérdésekkel. Olyan, amikor az ember magaslatra érve körülnéz, hogy meglássa az erdőt, ne csak a fákat. És vitairat is. Kísérlet a nemzet jövőjét szolgáló közös gondolkodásra, lépés a közös cselekvés elősegítésének érdekében.

A szövegeket csak néhány helyen, a nyilvánvalóan parlamenti gyorsírói elhallások, sajtóhibák korrigálása érdekében javítottam, egyébként eredeti formájában, gyengéivel együtt változatlanul szerepeltetem a válogatásban. A hitelesség ezt így követeli meg.

Remélem, sikerült használható kulcsot adni a válogatáshoz.

Minden kedves olvasómnak jó időtöltést kívánok!

„...RAJTUNK, EGYEDÜL RAJTUNK MÚLIK...”

*Ünnepi beszéd az 1956-os forradalom
és szabadságharc 42. évfordulója alkalmából*

Tisztelt Ünneplő Közönség, tisztelt Honfitársaim!

1956 októberére emlékezünk. Az 1956-os forradalom és szabadságharc eseményeire. A negyvenkét esztendővel ezelőtt történetekre...

Ma már kevesebben vagyunk, akik átéltük az eseményeket, mint akik csak elbeszélésekből, visszaemlékezésekből, a történelemkönyvek lapjairól ismerik. Akikben személyes élményként élnek az emlékek, azok akkor gyermekek, fiatalok, vagy fiatalabb felnőttek voltak. És bár ezektől a napoktól, hetektől elvალasztó több mint négy évtized nagyon hosszú idő, mégis az átélőkben olyan élesen maradtak meg az események, mintha tegnap történtek volna.

Így vagyok ezzel magam is. Mintha tegnap történt volna, úgy él bennem annak a kedd estének az emléke, amikor édesanyám, hazaérve a városból, beszámolt a tüntetésről, az utca lázas hangulatáról, a Bem téri laktanya ablakában megjelent nemzeti színű zászlókról, a magával ragadó, sodró délutánról. Élesen emlékszem a másnapi reggelre, amikor elmaradt a tanítás az iskolában, ma is hallom a rádió hangját, melyben drámai hangú közlemények, felhívások és operettbetétek váltogatták egymást. Ma is fülemben cseng Nagy Imre beszéde, a statárium kihirdetése, a tűzszünet újból és újból történő bejelentése, aminek betartása esetére a felkelők visszatérően amnesztiaígéreteket kaptak. Ma is hallom a lövések, a sorozatok hangját, melyek az utcáról behallatszottak a lakásunkba, vagy éppen a rádióadást tarkították. Hallom Szepesi hangját, amint a vasárnap svéd-magyar válogatott mérkőzés elmaradása miatt

aggódik. Elöttem van a jelenet, amikor az emberek az utcán kitépték a ránk erőltetett idegen címet a zászlóból, előttem van a tűzszünet során bejárt főváros utcáinak képe; a Bródy Sándor utcát borító üvegcserepek, a Baross utca leszagगतott trolivezetékei, a Köztársaság téren ásítóző gödrök, melyek ásásával föld alatti ávós kazamaták után kutattak, a betört kirakatok, ahol az áruk helyére pénzt raktak az emberek, az utcán le-föl járó teherautók, a platón fegyveres fiatalokkal, felkelőkkel.

Elöttem van az emberek boldog, bizakodó reménykedése, amikor úgy látszott, hogy győzött a forradalom, hogy kivonulnak a szovjet csapatok, hogy szabad választásokon dönthet majd a nép a sorsáról.

És ma is hallom az ágyúk hajnali pergőtüzét, melyre november negyedikén felriadtunk. Átélem a pince hangulatát, ahová a ház lakói leköltöztek, hallom a tankok láncalpainak csikorgását, melyre kétemeletes házunk is megregett. Elöttem vannak szüleim és a szomszédok, amint a Szabad Európa rádió erősen zavart, sípolással, zúgással tartított adását figyelték, utolsó reményeiket Nyugatba, az ENSZ-be fektetve.

És bennem él a remények szertefoszlásának hangulata is, az ínséges, szomorú 1956-os karácsony, melyet először tartítottak a nyugatra menekülők szerencsés megérkezéséről szóló szívbemarkoló rádióüzenetek a Szabad Európa hullámhosszain.

Mindszenty József, nyolc éves börtön és háziörizet fogóságából szabadulva, rádióbeszédében így értékelte az eseményeket: „1945-től egy vesztett és számunkra céltalan háború után erőszakkal épült ki az itteni rendszer, melynek örökösei most a megtagadás, megvetés, undor és elítélés izzó bélyegét sütik annak minden porcikájára. A rendszert az egész magyar nép söpörte el.”

Igen, tisztelt Honfitársaim, a rendszert, a ránk erőltetett idegen kommunista diktatúrát az egész magyar nép söpör-

te el. Az 1956-os forradalom egyik sajátos vonása volt, hogy az elemi erővel lobbant lángra, és kártyavárként söpörte el a diktatúrát. A sortüzek a parlament előtt, Magyaróváron, Tiszakécskén csak olaj volt a tűzre.

Miért volt ilyen elemi erejű a forradalom?

Egyrészt azért, mert a kommunista diktatúra ötvenes években megvalósuló formája, a Rákosi-rendszer, a legdurvább, legbrutálisabb elnyomásra épült. Még nem ismerte, nem dolgozta ki és nem alkalmazta a lelkek, az erkölcs, a társadalom felőrlésének oly kifinomult és rafinált eszközeit, mely a Kádár-korszakban a diktatúra jellemzője volt, és amely több évtizeden át végül is rá tudta kényszeríteni a népet a járom elfogadására.

Másrészt 1956-ban még túl közel volt a szabadság élménye, a demokrácia egyébként tiszavirág-életű korszaka. A második világháború után megvalósuló polgári demokrácia, még a szovjet szuronyok árnyékában is, a szovjet megszállástól torzítottan is boldog álmvilág volt a Rákosi-diktatúrához képest, és teljes felszámolásának idejétől, 1948-tól még csak nyolc esztendő telt el 1956-ig. A magyar társadalom még ismerte ennek a demokráciának és a viszonylagos polgári szabadságnak az ízét, és megfellehetetlenül vágyott utána.

Egy ilyen ünnepi beszéd időkorlátai folytán alkalmatlan arra, hogy a diktatúra nemzetet, erkölcsöt, társadalmat, országot pusztító bűneit a teljesség igényével leltárba vegyem. Ezért Illyés Gyulát hívom segítségül, aki 1950-ben, akkor még íróasztalfiókjának írt gyönyörű versében, az Egy mondat a zsarnokságról című költeményében tökéletes képét festi le a társadalmat maga alá gyűrő, hatalmába kerítő zsarnoki rendszernek. Ez az egyetlen körmondatból álló költemény felülmúlhatatlanul érzékelteti azt, hogy miképpen fonja be csápjáival a zsarnoki rendszer életünk egészét.

Emeljünk ki a költeményből néhány jellemző képet!

*„Hol zsarnokság van,
 ott zsarnokság van
 [...] a titkon / félig nyílt ajtón / ijedten / besuttogott hírek-
 ben,
 a száj elé hulltan / pisszt jelző ujjban /
 [...] a talpraálltan / harsogott éljenekekben,
 hurrákban / énekekben,
 [...] az utcán oly szokottan / ismételt hogy-vagy-okban,
 a hirtelen puhábbban / szorított kézfogásban,
 [...] minden célban ott van, / ott van a holnapodban, /
 gondolatodban /
 minden mozdulatodban; / [...]
 [...] ő les, hiába futnál, / fogoly vagy, / s egyben foglár; / do-
 hányod zamatába, / ruháid anyagába, / beivódik, evődik /
 velődig; / eszmélnél, de eszme / csak övé jut eszedbe,
 [...] hol zsarnokság van, / mindenki szem a láncban;”
 Tisztelt Honfitársaim!*

1956 kiemelkedő jellemzője volt a nemzet szinte teljes egészét átfogó, széles körű nemzeti egység létrejötte. Pedig a magyar társadalom 1956-ban is igen megosztott volt, jó néhány alapvető kérdésben. A jövőendő társadalmi rend tekintetében megosztottabb volt, mint a mai társadalom. Az ország népének jelentős része még hitt a szocializmus megreformálhatóságában, és gazdaságilag életképes demokratikus szocializmus megteremthetőségében. A nemzet másik, ugyancsak jelentős része pedig a polgári demokrácia platformján állott, és ezen az alapon tudta elképzelni az ország jövőjét.

A magyar népet azonban két alapkérdésben való egyetértés, a demokrácia és szabadság, valamint a függetlenség igénylése egy táborban egyesítette. E célokért együtt küzdött diák, munkás, értelmiségi, földműves és az osztályidegenként megbélyegzett. Együtt küzdött reformszocialista, kisgazda, kereszténydemokrata, liberális és konzervatív egyaránt.

A szabadság és a demokrácia vágya, valamint a szovjet

csapatok kivonásának, függetlenségünk helyreállításának célkitűzése az „Aki magyar, velünk tart!” jelszavával egybekapcsolta a nemzet különböző rétegeit, különféle gondolkodású tagjait.

A fegyvert ragadók mellett az ország népe gyárakban, üzemekben létrehozott munkástanácsokban, falvanként, városonként megalapított nemzeti bizottságokban szerte mindenütt hitet tett a demokrácia és a függetlenség ügye mellett. A forradalmat a lakosság egészének egyetértő rokonszenve, és a legkülönféle formában testet öltő támogatása övezte.

Néhány napig úgy tűnt, hogy az ügy győzedelmeskedik. Az ország akaratát és szuverenitását semmibe vevő szovjet intervenció azonban a forradalmat és szabadságharcot vérbe fojtotta.

Ma már tudjuk, hogy a jármát lerázni kívánó nemzetnek nem volt sok esélye. A nagyhatalmi alku Magyarországot a szovjet érdekszférába utalta, és a fennálló helyzetben háborús konfliktus veszélye nélkül akkor nem sok lehetőség volt változtatni. Nyugat pedig nem vállalta egy háborúhoz vezető konfliktus kockázatát.

Magyarország keserves árat fizetett szabadságvágyáért.

A bukást történelmünkben példátlan, több mint háromszáz áldozat életét követelő megtorlás követte. Ezen túl sok ezerre tehető azok száma, akik börtönnel, internálással, egzisztenciájuk kettétörésével szenvedték meg a forradalomban és szabadságharcban vállalt aktív részvételüket.

Felmérhetetlenül súlyosak voltak a bukás más következményei is.

1956/57. fordulóján reményét és hitét veszítve kétszáz-ezer honfitársunk menekült nyugatra. Ha számba vesszük ennek a nagy emigrációs hullámnak a résztvevőit, hogy mennyi szorgos, ügyes kéz, értelmes fej lelt nyugaton új hazára, akik már a továbbiakban nem a mi javunkra tevékenykedtek, akkor mérhetjük csak fel ennek a

disszidálási hullámnak a hátrányos hatásait. Hány Nobel-díjas, vagy egyébként nemzetközi hírű tudós, orvos, mérnök gyarapította és gyarapítja ma is a külföldet ahelyett, hogy az ország javára működhetett volna, vagy tevékenykedhetne ma is! Hány neves sportoló szűnt meg a magyar sportsikerek kovácsa lenni! Családi kapcsolatok, barátságok tíz- és tízezrei szakadtak meg, bomlottak szét, mert a vasfüggöny nem csak hazánkat, hanem az itthon maradókat is elzárta a világ boldogabb felétől és az oda menekülőktől.

Beteljesült Tompa Mihály szomorú látomásának egy újabb felvonása:

*„Pusztulunk, veszünk,
mint oldott kéve, széthull nemzetünk...”*

'56 bukásának azonban a legsúlyosabb következménye a kommunista diktatúra újabb, több évtizedre szóló meghosszabbítása volt.

A kommunista rendszernek ez az újabb szakasza volt az, mely végleg kikezdte a reménytelenné vált társadalmat, felőrölte a polgári Magyarország már csak lelkekben élő maradványait, felborította az erkölcsöt, és végzetes zsákutcába terelte a magyar gazdaságot.

Nem kell másra gondolnunk, mint arra, hogy 1945-ben Magyarország gazdaságilag és más tekintetben is jobban állt, mint Ausztria, és alig fél évszázad múltán milyen eredményt hoz egy ilyen összehasonlítás.

Hogy hová juttatott minket ez a diktatúra, jól érzékelhető a rendszerváltozás nehézségeiből, a gazdasági átalakulás keserves, embereket megpróbáló folyamatából.

Tisztelt Honfitársaim!

1989/90-ben történelmi sorsunk szerencsés fordulata vér nélkül, békés átalakulás formájában meghozta szabadságunkat, megteremtette demokráciánkat, és visszanyertük függetlenségünket. Mindaz, amiért 1956 hősei életüket adták, megvalósult.

A sors megadta számunkra azt, hogy kezünkbe vehessük jelenünk és jövőnk alakítását. Most rajtunk, egyedül rajtunk múlik, hogy lehetőségeinket miként tudjuk felhasználni, és hogyan tudunk magunknak otthont teremteni a hazában.

Nehéz feladatok várnak ránk, hiszen súlyos a történelmi örökség, és a világ egésze is nehézségekkel küzd, nyugtalan, ellentmondásos életet él.

E feladatok megoldásában összefogásra és együttműködésre van szükség, melynek ki kell terjednie egy olyan igazságosabb társadalmi arculat kifejlődésének előmozdítására is, mely a magyar közvéleményben a mai viszonyokkal szemben kritikaként és vágyként egyértelműen benne él.

Tisztelt Honfitársaim!

Ma már a demokrácia, a szabadság és a függetlenség olyan eszközeink, melyek birtoklását természetesnek tartjuk, mint a levegőt. A levegő is olyan kincs, melynek jelentőségére csak akkor figyelni fel, ha hirtelenjében fogyni kezdene.

Nekünk magyaroknak azonban, akik már megtapasztaltuk a fullasztó levegőtleniséget, tudnunk kell örülni, hogy most tiszta levegőt szívhathunk. Tudnunk kell örülni szabadságunknak, demokráciánknak és függetlenségünknek.

E gondolatok jegyében hajtsuk meg az emlékezés zászlait azon hősök előtt, akik ezekért a kincsekért, a mi tiszta levegőnkért küzdöttek, és erre az ügyre életüket tették!

(Elhangzott a dunakeszi választókerületben)

*Válogatás egy közéleti
pálya terméseiből*

A VOLT EGYHÁZI INGATLANOK TULAJDONÁNAK RENDEZÉSÉRŐL

1991. május 14.

Beszéd a törvényjavaslat vitájában

SALAMON LÁSZLÓ, DR. (MDF) Tisztelt Országgyűlés! Tisztelt Ház! Van valami jelképértékű abban, hogy ennek a vitának a megkezdésére, a miniszteri expozé elhangzására azt követő héten került sor, melyen a magyar katolikus egyháztörténet egyik legnagyobb alakjának, de a magyar történelem kiemelkedő szereplőjének is, Mindszenty József hercegprímás bíborosnak a hamvai hazahozattak, végső nyughelyet lelve magyar földben, érsek, prímás elődei körében. Akik akár közvetlenül, akár a tévé képernyője segítségével részesei lehettek a mariazelei vagy az esztergomi búcsúnak, illetve gyászszertartásoknak, a zászlókkal, harangszóval és gyertyákkal kísért hazaútnak, torokszorító érzéssel élhették meg a tanúságtételt választó, meghurcolt és meggyalázott főpap halálában való győzelmét, melyet egy latin jelmondat: *devictus vincit, legyőzve győz, fejez ki igazán.*

Ma azoknak a romoknak az eltakarításában és a romok helyén való újjáépítésben teszünk igen jelentős lépést, melyet a négy évtizedes diktatúra az egyházak megtörésére is törekedve, eszmei, erkölcsi téren, illetve ezek áttételein is az oktatásügy, a kultúra, az egészségügy és a szociális ellátás és intézményrendszer területén romboló tevékenysége által létrehozott.

Tisztelt Országgyűlés! A hitélet korlátozása, az egyházak évszázadokon át gyakorolt kulturális és szociális funkcióinak majdnem teljes felszámolása, melyeknek történelmi és progresszív szerepét olyan fogalommá vált nevek, mint Nagyszombat, majd Buda, illetve Pest, Debrecen és Sáros-

patak, továbbá neves tanító, illetve gyógyító rendek - és még sorolhatnám - fémjelezték, nemcsak egyszerűen a válás emberek tömegeit fosztotta meg szeretett és maguké-
nak vallott intézményeitől, nemcsak korlátozta őket vallás-
gyakorlásukban, hanem maradandó őrnt teremtett a magyar
kultúra, az egészségi és szociális ellátás világában is.

Az egyházak működésének beszűkítése hozzájárult nem-
csak a vallási, hanem a világnézettől is független egyetemes
erkölcsi értékek társadalmi devalválódásához, a nemzeti tu-
dat megőrzésének és ápolásának elgyöngítéséhez.

A Magyar Demokrata Fórum programjában egyik alap-
vető célkitűzésként fogadta el az ország kulturális, egész-
ségügyi és szociális helyzetének gyökeres átalakítását, em-
berközpontúvá tételét. Ugyancsak alapvető célkitűzésünk
az ország erkölcsi mélypontról történő felemelése, történe-
ti és nemzeti értékeink megbecsülése.

Mindezeknek a feladatoknak a megvalósítása során a
Magyar Demokrata Fórum - elismerve és hangsúlyozva az
egyházak történelmileg is igazolt társadalmi, a nemzetet
szolgáló szerepének létjogosultságát - elfogadja és támogat-
ja az egyházaknak ezt a szolgálatát, elfogadja az egyházak-
nak az említett területeken történő feladatvállalását és mű-
ködését, és mindezeket a Fórum célkitűzései megvalósítá-
sában nélkülözhetetlennek tartja. A vallás szabad gyakorlá-
sa, a hitélet indokolatlan korlátozás alóli mentesítése pedig
a Fórum eszmeiségéből egészében, különösen a helyesen
értelmezett szabadelvűségéből önmagában következik.

Az előttünk fekvő törvényjavaslat célja a hitélet korláto-
zás nélküli gyakorlásához, illetve az egyházak előbbiek-
ben részletezett szolgáló, nagy jelentőségű társadalmi fel-
adatvállalásához szükséges tárgyi alapfeltételek leglénye-
gesebb elemének, az ingatlantulajdonlásnak a biztosítása
és az ezzel kapcsolatos kérdések rendezése. A törvényja-
vaslat egésze értékrendünk szem előtt tartásával alapvető
politikai programunk célkitűzéseinek megvalósítását kí-

vánja elősegíteni, ezért a Magyar Demokrata Fórum egészében támogatja a törvényjavaslatot.

Itt hadd térjek ki egy gondolat erejéig azokra az értéke-
lésekre, amelyek úgy kívánják beállítani ebben a kérdés-
ben a Fórum s a Kereszténydemokrata Néppárt viszonyát,
hogy a Fórum mintegy tartozását teljesíti a koalícióban a
Néppártnál akkor, amikor ezt a törvényt támogatja. Hang-
súlyozom, hogy nem erről van szó, hanem arról, hogy
ezek a célkitűzések, amelyeknek megvalósulását ez a tör-
vény szolgálja mind a Kereszténydemokrata Néppárt,
mind a Fórum programjában egyaránt benne vannak, ma-
gyarán szólva közös ügyről van szó.

Tisztelt Országgyűlés! Azt hiszem, az előbb elmondot-
takban, ha utalásszerűen is, de világosan jeleztük azt a né-
zetünket, hogy az egyházakkal kapcsolatosan a múlt rend-
szerben megvalósított politikát – ennek körében a törvény-
javaslatban célba vett ingatlanrendezési körbe tartozó in-
gatlanjavak elvételét megvalósító intézkedéseket – nem-
csak az egyházakra nézve, hanem általánosságban az or-
szág egészének érdekeit is tekintve – károsnak, romboló-
nak, az egyházakkal szemben igazságtalannak, adott ese-
tekben az akkor fennállott jogszabályokat is sértőnek, az-
az törvényteleneknek tartjuk.

E körülmények hangsúlyozásával a tulajdoni kérdések
rendezésében elfoglalt korábbi elvi álláspontunknak
megfelelően a Magyar Demokrata Fórum nem a restaurá-
ció, nem a reprivatizáció elve alapján áll. A jelen törvény-
javaslat indokai körében másodlagosnak tartjuk az igaz-
ságtétel kérdését is, nem azért, mintha az igazságtétel
ügye nem lenne nézeteink szerint alapvető fontosságú,
hanem azért, mert a jelen esetben ennél is lényegesebb
az az alapelv, amely fő indokaként a javaslat egészére
érezhetően jellemző, a funkcionalitás elve. Ennek az el-
vnek értelmében az egyház részére a törvényjavaslat tár-
gyát képező ingatlanok juttatására alapvetően azon okból

kerül sor, hogy az egyházak működését az előbbieken kifejtettek alapján az oktatás, a kultúra területein, az egészségügy és a szociális gondoskodás területén is nélkülözhetetlenek tartjuk, és működésük biztosításához, funkciójuk betöltéséhez szükségesnek tartjuk megfelelő ingatlanok biztosítását.

Ezen megfontoláshoz képest az igazságtétel elve csupán járulékos támogató elv. A funkcionalitás elve tükröződik abban, hogy a javaslat második szakaszának első bekezdése értelmében a javak átadására az egyházak tényleges tevékenysége szerint szükséges mértékben és időben kerül sor. Hogy az elvett ingatlanvagyon köre nem feltétlenül teljes körben kerül visszaadásra, hanem részben az annak elbírálására felállított szerv, kivételesen pedig a Kormány döntésétől függően, illetve, hogy adott esetben az egyházakkal történő megegyezés alapján az eredeti ingatlan helyett csereingatlannal való kielégítés, sőt pénzübeni kártérítés is szóba jöhet megoldásként.

Ezekből következően az egykori elvétel vagy tulajdonjog tényéhez nem kapcsolódik ugyanazon ingatlan visszaadására irányuló alanyi jog, vagyis túl azon, hogy a törvényjavaslat törvényalkotói célja a közhasznú funkció biztosítása, az ingatlanok tulajdonlásának rendezésével is a funkció elve a rendezőelv, szemben valamiféle reparációs vagy reprivatizációs elvvel.

Szükségesnek tartom, hogy rámutassak arra - miként azt Isépy államtitkár úr is említette expozéjában -, hogy a Kormány rendkívül kiterjedt előzetes egyeztetést folytatott le a törvényjavaslat előkészítése során. Ezen részt vettek nemcsak az egyes parlamenti pártok, nemcsak az egyházak, hanem az önkormányzatok képviselői is. Az egyeztetések eredményeként a minisztérium a törvényjavaslat egy korábbi változatát vagy tervezetét átdolgozta, és képviselőtársaim asztalán már ez, az egyeztetés eredményeként keletkezett és átdolgozott változat fekszik.

Figyelemre méltónak tartom, hogy a törvényjavaslat egész szellemét messzemenő tolerancia hatja át az egyházak érdekeivel esetlegesen ütköző egyéb érdekek tiszteletben tartása, illetve az érdekösszeütközések megoldása érdekében. Sajátossága a javaslatnak, hogy a felmerült érdekösszeütközések elsődleges rendezési módjaként az érdekegyeztetést, a tárgyalást favorizálja. Az állam közhatalmú döntési jogköre csak a több fórumon megvalósuló érdekegyeztetés sikertelensége esetén lép előtérbe.

A javaslat az önkormányzat érdekeinek érintése esetén külön előzetes egyeztetést ír elő az érintett egyház és az önkormányzat között. Csak ennek sikertelensége esetén kerül a kérdés az egyeztető bizottság elé, ahol ilyen esetben az önkormányzatok képviselőit is biztosítani rendeli a törvényjavaslat.

Előzetes előkészítő egyeztetést ír elő a törvény az ingatlan más kezelője és az egyház közötti kérdés rendezése esetében is. Mindkét említett előzetes egyeztetés célja az ingatlanátadásban való közvetlen megállapodás létrehozása, melynek kialakítása során figyelembe lehet venni minden egyéni sajátosságot, melynek során a felek közvetlenül rendezhetik az összes szükséges kérdést, így a birtokbaadás időpontját, a használó elhelyezésének kérdését, az ezzel kapcsolatos költségek viselésére vonatkozó megállapodást.

A kormányzat ügydöntő hatásköre – mint azt az imént említettem – csak az egyeztető bizottságok működésének eredménytelensége esetén lép előtérbe. Gyakorlásával kapcsolatban a törvényjavaslat jogorvoslatként törvényszerítés esetére a bírói út igénybevételét biztosítja.

A törvényjavaslat által intézményesített rendezés feltétlen garanciákat tartalmaz arra nézve, hogy az egyházaknak átadandó ingatlanok jelenlegi használói, hacsak nem kerülnek ezek az intézmények teljes egészében az egyház által átvételre, megfelelő elhelyezésben részesüljenek.

Teljesen alaptalan hangulatkeltések azok az interpretációk, hogy akár egyetlenegy jelenlegi használó – iskola vagy más intézmény – fedél és elhelyezés nélkül maradnak. Ez a módszer jellemző volt azokra, akik évtizedekkel ezelőtt az egyházaktól az ingatlanokat elkobozták, de mi ezt a tőlünk idegen módszert, amely csak kitervelőit és alkalmazóit minősíti, a leghatározottabban elutasítjuk.

Tisztelt Ház! Tisztában vagyok azzal, hogy a jelen javaslat sem tökéletes mindenben, de az általános vita keretében nem kívánok részletkérdésekbe bocsátkozni, csupán egyetlen kivétellel élek.

A javaslat bizottsági vitája során elhangzottak alapján számítunk az ellenzéknek a 10. szakasz (2) bekezdésével kapcsolatosan várható kifogására, nevezetesen azon rendelkezés megkérdőjelezésére, hogy a helyi önkormányzat kártalanításra csak akkor legyen jogosult, ha a tulajdonjogot ellenértékének fejében saját pénzeszközeiből fedezte.

Nem akarok e tekintetben sem a vita elébe menni, de azt már most is leszögezhetem, hogy a javasolt rendelkezés morálisan és politikailag feltétlenül megalapozott és indokolt.

Tisztelt Ház! A törvényjavaslat egészének megfelelő értékelése érdekében szeretnék még néhány alkotmányjogi szempontra utalni: nevezetesen egyrészt a művelődéshez, a nevelés szabad megválasztásához fűződő alkotmányos jogokra, illetve az állampolgári és emberi jogok megkülönböztetés nélküli biztosításához fűződő alkotmányos jogokra. Úgy gondolom, hogy ezekre a jogokra vonatkozó rendelkezések egybevetéséből egyértelmű az, hogy a hívő szülőknek joguk van ahhoz, hogy gyermekeiket meggyőződésüknek megfelelő világnézetben, így az ezt biztosító iskolában neveltessék. Ha ez a joguk nem biztosítatik annak ellenére, hogy ugyanazon adórendszerben élnek, és ugyanolyan rend szerint viselik a közterheket, mint mások, akkor az ő tekintetükben nem érvényesül az állampolgári jogok megkülönböztetés nélküli biztosítása.

Ugyanakkor az Alkotmány a jogegyenlőség megvalósítását a 70/A. szakasz (3) bekezdésében foglalt pozitív diszkrimináció elvével, az esélyegyenlőtlenség kiküszöbölésének intézményével biztosítja.

Ebből az elvből legalábbis az oktatás és a művelődés terén levezethető az, hogy a jelen törvényjavaslat alapvető alkotmányos célkitűzéseink tényleges megvalósítását szolgálja, illetve hogy az egyházak 40 éves üldöztetésének és hátrányos kezelésének eredményeként előállott helyzet a pozitív diszkrimináció elvének alkalmazása nélkül az említett területen az alkotmányos követelményekkel összeegyeztethetetlen viszonyok tartós megmaradását konzerválja.

Úgy gondolom, az már alkotmányos rendelkezéseink hiányossága köré sorolható, hogy más egyéb területen az Alkotmány nem emeli ki ilyen pregnánsan annak szabadságát és ahhoz való jogot, hogy az állampolgárok az egyházak nyújtotta egyéb irányú közhasznú tevékenységeket is igénybe vehessék, jóllehet természetjogi alapelvekből, de magának a szabadságnak alkotmányosan garantált általános gondolatából ez is levezethető és a pozitív diszkrimináció elvének alkalmazását igénylő követelmény.

Tisztelt Ház! Felszólalásom végéhez közeledve szeretnék közvetlenül ellenzéki képviselőtársaimhoz fordulni két gondolat erejéig. Az egyik gondolat ahhoz a velünk szembeni általános elváráshoz kapcsolódik, hogy kerüljünk el a felesleges, meddő, ideológiai természetű vitákat. Az ország közvéleménye azt várja, hogy ne ilyen éles vitákban emésszük fel energiánkat, hanem a felesleges összecsapásokat kerülve jussunk mielőbb megnyugtató meg egyezésre. Én – azonosulva ezekkel az elvárásokkal – magam is azt kérem, azt javaslom, hogy ennek a törvénytervezetnek az ügyében – csakúgy, mint minden más fontos kérdésben – tegyük félre az emésztő vitákat. Úgy gondolom, legalábbis remélem, senki nem fogja vitatni, hogy jó

ügyről van szó, és meg fogunk tudni felelni a közvélemény elvárásainak.

A másik gondolat ahhoz kapcsolódik, miszerint egyes, korábban megfogalmazott vádak szerint a koalíció bizonyos értékek, így a keresztény értékrend kisajátítására törekszik. Úgy hiszem, annak ellenére, hogy mi - MDF-esek - programpártként és koalíciós partnereink is a maguk megfogalmazása és kifejezése szerint valóban vállaljuk és vállalják ezeket az értékeket, és hogy ez a vállalás a múltban sem és most sem jelenthet sem kisajátítást, sem kirekesztőlegességet, most e törvényjavaslat kapcsán jó alkalom adódik arra, hogy minden párt, amelyik valóban vállalja, saját ügyeként kezelhesse ezeknek az értékeknek a szolgálatát.

Én magam, őszintén mondom, azt szeretném leginkább, ha az ellenzéknek sikerülne a törvényjavaslat vitájában és elfogadásában ezeknek az értékeknek legalább olyan odaadó és hasznos támogatóivá válni, mint nekünk, és ha ezen az áron megoldhatjuk az egyházak közhasznú működéséhez szükséges ingatlantulajdonlási kérdéseket, ha ezt a jó ügyet ezáltal győzelemre vihetjük, legalábbis én a magam részéről még az elsőbbséget is szívesen átengedem a dicsőségből a másik oldalnak.

Tekintsük tehát közös ügynek az egyházi ingatlanok rendezésének ügyét; ne azt keressük, hogy miként nem lehet, hanem azt, hogy miként lehet megoldani az ezzel kapcsolatos kérdéseket. Ezeknek a gondolatoknak jegyében kérem minden jóakarátú erő összefogását és pártállásra való tekintet nélkül a törvényjavaslat támogatását.
(*Taps.*)

AZ ALKOTMÁNYBÍRÓSÁG DÖNTÉSE UTÁN*

(Új Magyarország, 1991. október 9.)

Alig telt el két hét azóta, hogy az Alkotmánybíróság a köztársasági elnök és a kormány hatáskörének elhatárolása tárgyában benyújtott *alkotmányértelmezési kérelmet* elbírált. A közvélemény joggal várhatta, hogy a döntés után a vita nyugvópontra jut. Az elmúlt két hét fejleményei azonban nem igazolták ezeket a várakozásokat. A vita tovább tart, és jobbra most már azon folyik, mit jelent aktuálisan az Alkotmánybíróság döntése, kinek adott igazat, „ki győzött”, és „ki veszített”, és hogy a döntés után hogyan fog alakulni a továbbiakban az államfő és a kormány viszonya általában és a függő kérdések kezelése kapcsán.

A polémia nem kevés indulattal párosul, nyomában pedig ott a feszültség, a beszélő viszony akadozása. Az indulati töltésre jellemző, hogy a jelen sorok íróját – aki néhány órával a határozat kihirdetése után a döntés kommentálására vállalkozott – egyes hangok érezhetően megrótták véleménynyilvánításáért, sőt, az egyik jelentős példányszámú ellenzéki szellemiségű lap, a Kurír hasábjain – leplezetlen ellenszenvről árulkodó című cikkben – az egyik nyilatkozó az Alkotmánybíróság döntésének magyarázataként olyan hasonlatot adott e sorok írójának szájába, mely tőle soha el nem hangzott, és mely hasonlattal alátámasztható értelmezéssel egyáltalán nem is ért egyet. (Lásd: Kurír, IX. 25-i számban *Verje csak az asztalt, Salamon úr* című cikkét.)

Mostani írásomnak egyik nem titkolt célja, hogy előmozdítsa a viták valóságos nyugvópontra jutását, a napi politika viszályai fölé emelkedést, a szembenállás engesztelhetetlenségének oldódását. 1991 Magyarországnak (csakúgy, mint máskor is) minél kevesebb belpolitikai és

pártvillongásra és kiszámítható stabilitásra van szüksége. Gazdasági feladataink, társadalmi-morális jellegű megújulásunk megvalósulására váró céljaink nem engedik meg, hogy a környező országokhoz képest fennálló viszonylagos társadalmi-politikai egyensúlyunkat szükségtelen és értelmetlen viszálykodás borítsa fel, vagy tegye ingataggá. Ezért és ennek érdekében meg kell próbálnunk túltenni magunkat az alkotmánybírószági döntés aktuálpolitikai hatásain. Világosan látnunk kell, bármennyire is konkrét és húsba vágó politikai súlya van a határozatnak, ennél összehasonlíthatatlanul nagyobb jelentőségű, mondhatni, történelmi léptékű az alkotmányossági kérdések kikristályosodásában megnyilvánuló jelentősége. Ne tegyük fel tehát azt a rossz kérdést, hogy „ki győzött?” vagy hogy „ki vesztett?”, vagy legalábbis válaszoljunk rá maradandó jelentősége oldaláról; *az alkotmányosság ügye győzött*, mert tisztábbá váltak igen fontos, alapvető súlyú, eddig vitás alkotmányos kérdések! Bármennyire is eltért az egyes pártok álláspontja az Alkotmánybírószág által megválasztott alkotmányjogi kérdést aktualizáló politikai kérdésben, és ennek folytán bármennyire is pártálláspontok csaptak össze, *ne triumfáljon a győztes, és ne folytasson apologetikát a vesztés*. Mindenkit az a megfontolás vezessen, hogy az alkotmányosság princípiumai nem áldozhatók fel presztízsszemponatok és pillanatnyi politikai pártérdekek oldalán.

Meggyőződésem, hogy az államfői jogkör alkotmánybírószági értelmezése helyes alkotmányos szemlélet mellett egyáltalán *nem tekintélyromboló a köztársasági elnökre* nézve. Természetesen az e tekintetben megformálódó vélemény attól is függ, milyen értéket, milyen rangot tulajdonítunk a nemzet egésze képviselőjének, a napi politika felett való állásnak. Meggyőződésem, hogy az államfői presztízst csak megerősítetik azáltal az alkotmánybírószági értelmezés által, melynek értelmében a végrehajtó hatalom gyakorlásáért fennálló politikai felelősség egyedül a kor-

mányt terheli, és hogy a köztársasági elnök, aki az alkotmány 29. § (1) bekezdése értelmében a magyar államszervezetben talán a legmagasztosabb feladatként „*kifejezi a nemzet egységét és öröködi az államszervezet demokratikus működése felett*”, jogkörében eljárva csupán akkor avatkozhat be alakítólag a kormányzati felelősség tartományába tartozó kérdésekbe, ha az a fent idézett államfői feladatokból fakadóan a nemzet érdekei és az állam demokratikus működésének megőrzése szempontjából – az ezeket súlyosan fenyegető veszély elhárítása végett – múlhatatlanul szükséges.

Amikor az Alkotmánybíróság döntésének jelentőségét értékeljük, nem kerülhetjük el a polémiát azokkal az érvelésekkel, melyek a kinevezési jogkör kérdésében az MTV és a Rádió alelnökei kinevezésének megtagadása kapcsán az államfői eljárás utólagos legitimálását vélik felfedezni a határozatban. Ezek az érvelések nemcsak abban a hibában szenvednek, hogy a tárgyilagos értelmezés szempontjait készek feláldozni a pártérdekek szerinti interpretáció érdekében, hanem külön *politikai veszélyt is hordoznak*, mert végletekig megnehezítik az államfő helyzetét. Az Alkotmánybíróság döntéséig ugyanis természetesnek lehetett elfogadni a tévedés megtörténtét, hiszen formálódó új demokratikus államrendszerőről, és annak működésével kapcsolatosan felmerülő alkotmányos hatásköri nézetkülönbségről volt szó, és végül is; tévedni emberi dolog. Lényegesen más viszont a helyzet az Alkotmánybíróság döntése után. Nagyon nagy felelősséget vállal magára az a politikai erő, aki ebben a helyzetben változatlan döntésre biztatja a köztársasági elnököt, és tartok tőle, hogy az ilyen tanácsadás nincs igazán tekintettel az államfői tekintély megóvásának általános érdekeire.

Ennek előre bocsátása után vegyük elő az Alkotmánybíróság határozatának néhány passzusát, illetve idézzünk fel néhány más megnyilvánulást. A kinevezéssel, illetve az

annak megtagadásával kapcsolatos kitétel az alábbiak szerint szól: „A köztársasági elnöknek meg kell tagadnia a kinevezést, illetve a jóváhagyást, ha észleli, hogy az ahhoz jogszabályban előírt feltételek nem teljesültek. Ezenkívül csak akkor alkotmányos a kinevezés, illetve a jóváhagyás megtagadása, ha a köztársasági elnök alapos okkal arra következtet, hogy a javaslat teljesítése az államszervezet demokratikus működését súlyosan zavarná.” Akinek már volt dolga életében néhányszor jogi szöveggel, az előtt nem lehet kétséges, hogy mennyire kivételes lehetőségről van itt szó. De, ha ez a szöveg valakiben kétségeket hagy, az fellapozhatja az indoklás ide vonatkozó részét is: „A formailag aggálytalan kinevezési javaslat teljesítésének megtagadásával ugyanis a köztársasági elnök érdemben, felülbírálatlanul beleavatkozik az államszervezet működésébe, a politikai felelősséget viselők akaratának teljesítését megghiúsítja, anélkül, hogy ő maga ezért politikai felelősséget viselne. Az Alkotmányban kifejezetten szabályozott önálló politikai döntések feltételei szerint [...] és az alkotmányos helyzetéből adódóan, a köztársasági elnök tartalmi okból elutasító döntése végső biztosítéku szolgál; rendkívüli eszköz, melynek alkalmazására csak az államszervezet súlyos működési zavarának elhárítása adhat okot. Tehát a kinevezés megtagadásához is rendkívül súlyos kifogásnak kell fennállnia a kinevezendő személlyel szemben, vagy az aggályos kinevezések sorozatának kell olyan mértéket öltenie, hogy, a demokratikus államszervezet védelmében a köztársasági elnöknek meg kell szakítania a folyamatot. A kinevezési jog gyakorlása alkotmányos megtagadásához olyan súlyú indokok kellene, mint az Országgyűlés rendkívüli összehívásához, vagy felosztatásához.” Vessük ezt össze a köztársasági elnök miniszterelnökhöz intézett válaszával, melyben az államszervezet demokratikus működése zavarának lehetősége említésre sem került, hanem az elzárkózás okául lelkiismereti szempont-

ok, az ellenzékkel való egyetértés hiánya, a médiában meglevő személyi feszültségek kerültek megjelölésre.

Többen az egyes bírák külön-, illetve párhuzamos véleményére hivatkozva szeretnék viszonylagos jelentőségűnek felfogni az Alkotmánybíróság döntését. Nézzük meg ezeket a véleményeket! *Kilényi Géza*, *Schmidt Péter* és *Vörös Imre* alkotmánybírák ugyan arra a konklúzióra jutottak, hogy a feltett kérdés az alkotmányértelmezés keretei között nem oldható meg, vagyis az alkotmány kiegészítésére volna szükség – de mégis különvéleményükben a döntés fő irányába eső megállapítást rögzítene: „Az alkotmányértelmezés keretei között ugyanis legfeljebb olyan általános következtetésekké lehet eljutni, hogy például a köztársasági elnök nem vonhatja el az Országgyűlésnek felelős kormány személyi kiválasztási jogkörét és az azzal járó felelősséget, és ezért a kinevezési javaslat visszautasítása ritkán alkalmazható – mintegy »végső« – eszköz lehet, amelynek alkalmazására csak különösen nyomós okból kerülhet sor.” A párhuzamos vélemények pedig nem állnak szemben magával a határozattal, csupán további, a határozatot megerősítő megállapításokat tartalmaznak. Idézet *Szabó András* és *Zlinszky János* különvéleményéből: „Minden olyan törekvés, amely politikai felelősséggel járó döntéseket, a köztársasági elnökre, az Alkotmánybíróságra, vagy a bírói szervezetre kívánná hárítani, ellenkezik a jogállamiság alkotmányos elvével; aki bár legjobb indulattal vagy bizalommal is, politikai ellenőrzésre kívánná e szerveket felhasználni, alkotmányos súlyuk és méltóságuk ellen vét.”

Úgy gondolom, ezek után csak a teljesség kedvéért kell utalni néhány olyan megnyilvánulásra, melyből egyértelműen az tűnik ki, hogy az államfői eljárás és az alkotmánybírói döntés nem áll összhangban egymással. Erre utal az a jó néhány ellenzéki értelmezés, mely az Alkotmánybíróság döntését sűrű sajnálkozások közepette az államfői jogkör szűkítésének fogta fel (*Vastagh Pál*, *Kőszeg Ferenc*,

Király Zoltán). Közbevetőleg szabadjon megjegyezni, hogy *nem szűkítésről, hanem értelmezésről van szó* – de itt említhetem meg *Holló Andrásnak*, az Alkotmánybíróság főtitkárának a döntés kihirdetése napján a Napzárta előtt című műsorban tett nyilatkozatát, mely szerint az államfői eljárás az alkotmánybírósági határozat tükrében aggályosnak mondható. Ide sorolható még *Kukorelli István* nyilatkozata (Mai Nap, IX. 26.), mikor bár azt hangsúlyozza, hogy nem azonosul az alkotmánybírósági döntésnek ezzel a részével, túlzott sarkossággal akként fogalmaz: „Az Alkotmánybíróság az államfő felelőtlenségéből indul ki, ami annyit jelent, hogy az államfő uralkodik, de nem kormányoz.” Végül utoljára, de nem utolsó sorban megemlítem az Országgyűlés alkotmányügyi bizottságának e témakörben még a nyári szabadság előtt meghozott állásfoglalását.

Azt hiszem nem szükséges további részletekbe bocsátkoznom annak megvilágítására, mit jelent aktuálisan az Alkotmánybíróság döntése. Ismétlem, ennek a szemrevételnek és értelmezésnek nem valamiféle triumfálás okából, hanem félrevivő és a nem minden politikai veszély nélküli interpretációval való *polémia miatt* van csupán helye. Én személy szerint bízom abban, hogy a helyes, az ország érdekeiben gondolkodó, az alkotmányosság értékeit szem előtt tartó törekvések lesznek az irányadóak, és meddőek maradnak azok a kísérletek, melyek e szempontokat bármiféle partikuláris érdekek alá akarják rendelni.

Végül érinteni szeretném azokat a véleményeket, melyek sajnálkozva kérik számon az alkotmányos be rendezkedésen azt, hogy az államfő nem lehet ellensúly, valamiféle riválisa a kormányhatalomnak. Világosan látni kell: olyan közjogi rendszer nincs, melyben az államfő és a kormányfő, vagy a kormány egymás ellensúlyi lennének. A modernkori demokráciáknak két közjogi rendszere ismeretes: *a parlamentáris*, illetve *a*

prezidenciális rendszer. A parlamentáris rendszer modelljében a törvényhozó hatalomnak felelős kormány gyakorolja a végrehajtó hatalmat, a kormányzati tevékenységet. Az államfő, ha gyakorol is a legfelső szinten végrehajtó hatalmi jogosítványokat, akár a végrehajtó hatalom kifejezett fejének tekintik, akár nem, ezeket a jogosítványokat csak a parlamentnek felelős kormány útján gyakorolja, közvetlen közbelépése e területen minden parlamentáris rendszerben kivételes, sőt, az egyik legtekintélyesebb, legpatinásabb parlamentáris rendszerben, Nagy-Britanniában merőben formális. Valójában itt igaz teljes mértékben a Kukorelli István által idézett formula: a király uralkodik, a parlament kormányoz. A prezidenciális rendszerben a végrehajtó hatalom gyakorlásában az elnök kezében van a hatalom súlyponti része, ide kapcsolódik a felelősség sajátos, a parlamentáris felelősségtől sok tekintetben eltérő formája. Ehhez képest a kormányfő és a kormány csak korlátozott szerepet tölt be, és ténylegesen csak része annak a végrehajtó hatalomnak, melynek közjogilag és politikailag az államfő a feje. Vegytiszta formájában a prezidenciális rendszerben miniszterelnöki tisztség nincs, mint például az Egyesült Államokban, ahol az elnök egy személyben államfő is és a kormány feje is. A prezidenciális rendszerben a politikai felelősség is lényegesen eltér a parlamentáristól. Az általában közvetlenül – a választópolgárok által – választott elnök nem tartozik olyan abszolút politikai felelősséggel a parlamentnek, mint a parlamentáris rendszerben a miniszterelnök, ami leginkább abban nyilvánul meg, hogy a parlamentnek általában nincs módja bizalmi megfontolásból a kormány, különösen pedig a kormányfői és államfői funkciót ellátó elnök felmentésére.

Ennek az írásnak a keretei nem alkalmasak e kérdésről további részletezésére. Azt azonban egyértelműen

látni kell, hogy Magyarország alkotmányos közjogi rendszere, mely történetileg az abszolút monarchiából kinövő alkotmányos parlamentáris királyság közjogi fejlődési útját járta, melyben modellül alapvetően az angol közjogi fejlődés szolgált, fő elemeiben és tartalmában az 1848-as alkotmány közjogi gondolkodását adaptálta a köztársasági államforma viszonyaira is. Ebben a rendszerben a köztársaság sajátosságaiból eredően csökkentek ugyan az államfő hatalmi jogosítványai, de a lényeg, a kormányzati-végrehajtó hatalom kormány általi, parlamentnek felelős módon való gyakorlása az 1848-as márciusi törvények vívmánya és jelen közjogi rendszerünkben annak szelleme.

A parlamentáris rendszer prezidenciális rendszerrel való felváltása sem eredményezhetne olyan változást, mely ellenponttá tenné a két közjogi méltóságot. Egy ilyen váltás a miniszterelnöki tisztelet jelentéktelenítené el, vagy tenné fölöslegessé, vagyis a kormányzati politikai hatalom akkor is egy személy kezében, ez esetben az államfő kezében összpontosulna. Hatalmi egyensúlykeresés oldaláról tehát *a parlamentáris rendszernek nem alternatívája a prezidenciális rendszer*, ezért ilyen irányú megfontolások nem tehetik indokolttá történelmi fejlődésünk pozitívumait hordozó parlamentáris rendszerünk bármiféle voluntarista átalakítását.

* Az Alkotmánybíróság a parlament kulturális bizottságának megkeresésére értelmezte az Alkotmánynak a köztársasági elnök kinevezési jogkörére vonatkozó rendelkezését, és azt a kérdést, hogy kötve van-e a köztársasági elnök a miniszterelnököknek vagy a kormány más tagjának személyi természetű, kinevezésre, illetve felmentésre vonatkozó javaslatot tartalmazó előterjesztéséhez. A probléma az MTV és a Magyar Rádió alelnökeinek kinevezése kapcsán a miniszterelnök és a köztársasági elnök közötti konfliktusként merült fel. Az Alkotmánybíróság a 48/1991. AB határozatában kimondta, hogy a köztársasági

elnök csak akkor tagadhatja meg az előterjesztés teljesítését, ha az abban foglalt javaslat jogszabályt sért, vagy alaposan tartani kell attól, hogy a javaslat teljesítése az államszervezet demokratikus működését súlyosan zavarná.

BESZÉD AZ ORSZÁGGYŰLÉSSEN A LAKÁSTÖRVÉNY VITÁJÁBAN

1992. október 12.

SALAMON LÁSZLÓ, DR. (MDF) Tisztelt Országgyűlés! Tisztelt Ház! Éppen 40 éve annak, hogy a bérházakra kifüggesztették a közismert szlogent: „Ezt a házat a bérlők szocialista megőrzésre átvették.” Negyven éve, hogy a nagy bérházakkal együtt a személyi igényeket kielégítő kisebb-nagyobb lakóházakat, családi otthonokat is államosították. Ha valamilyen területen látványosan lehet érzékelni az államszocialista rendszer káros, a jól működő struktúrákat tönkretevő, romboló hatását, akkor gazdasági, szociális viszonyaink körében talán a lakásviszonyok alakulása erre a legszembetűnőbb példa.

Elég csak összevetni a négy évtizeddel ezelőtti lakásállomány állapotát a maival, elég csak összevetni az akkor kielégítetlen lakásigénymértéket a négy évtized alatt hullámzó és a ma fennálló lakásigényekkel, elég csak számba venni és elemezni a lakásgazdálkodás ellehetetlenülésének folyamatát. Csupán két körülményt engedjék megemlíteni ebben a témakörben, ami önmagáért beszél.

Annak ellenére, hogy az elmúlt rendszer a bérszínvonal alacsony szintű mesterséges kialakítását elsősorban a bérezést kiegészítő természetbeni szociális elosztás rendszerével indokolta, és ennek megfelelően a lakásállomány fenntartásának költségeit nem építette be a bérekbe, az így nyert megtakarítást a tulajdonába vett lakásállomány finanszírozásába nem forgatta vissza. Így az elmúlt 40 év alatt 1987-es mérleg szerint mintegy 200 milliárd forintot, mai értékben számítva körülbelül 350 milliárd forintot is elérő karbantartási és felújítási munkálatok elvégzése maradt el,

mely ma már halaszthatatlan tennivalóként és rendkívül súlyos teherként nehezedik a társadalomra.

A '60-as és '70-es években kibontakozott egy intenzív lakásépítési program, melynek eredményeként panellakótelepek nőttek ki a földből. Ez azonban csak időlegesen enyhítette a lakás gondokat, mivel ez az építkezési forma műszakilag a korábbi hagyományos építkezésekhez képest lényegesen rövidebb élettartamra szánt lakásállományt teremtett csupán, nem beszélve arról, hogy a lakások már építésükkor sem feleltek meg maradéktalanul egy emberközpontú lakáskultúra követelményeinek, vagyis erkölcsi amortizációjuk a műszakihoz képest még inkább előrehaladott.

Aligha kell tovább bizonygatni azt, hogy azon szinte emberfeletti nehézségű feladatok körében, ami gazdasági problémáink megoldása során a kormánykoalícióra vár, a lakáskérdés problematikája a legnehezebbek közé tartozik. Azt is világosan látni kell, hogy ezt az irdatlanul súlyos gondcsomagot sem egyetlen törvénnyel, sem máról holnapra megoldani és rendezni nem lehet.

A Kormány törvényjavaslata sem tekinthető másnak, mint - a problémakör egy szegmentje kézbe vételének. Nevezetesen: az önkormányzati lakástulajdon létrejöttéből és a piacosodás igényéből következő legszükségesebb törvényi szabályozások megalkotására vonatkozó javaslatnak, a lakásokkal és a helyiségekkel kapcsolatos jogviszonyok területén.

A törvényjavaslat sok mindenre kíván választ adni. Így rendezni javasolja a bérbeadói és a bérlői pozíciót, az ezzel kapcsolatos kölcsönös jogokat és kötelezettségeket, ezek körében a lakásbérek és a helyiségbérek, valamint a lakások és helyiségek elidegenítésének kérdéseit. Választ kíván arra adni, hogy a szabályozás milyen körben és milyen mértékben legyen az önkormányzatokra bízva, és a rendezésnek milyen elemei képezzék tartalmilag központi törvényi szabályozás tárgyát.

Nem ad és természeténél fogva nem is adhat választ a törvény a lakásrendszer teljes körű finanszírozásának és bővítésének, a lakásra várók lakáshoz juttatása gazdasági feltételeinek megteremtése érdekében.

Az előbbiekből következően világosan látnunk kell, hogy míg e törvényre szükség van, a lakásgazdálkodás kérdései e törvény megalkotása mellett több nagy súlyú, hatékony lépést igényelnek. Elkerülhetetlen a meglévő lakásállomány fenntartására és karbantartására szolgáló finanszírozási rendszer és ennek keretében az e feladatok ellátására alkalmas működő hitelkonstrukciók kialakítása, mert legyen a tulajdonos akár önkormányzat, akár az önkormányzattól lakástulajdont szerző, de akár egyéb magánszemély is, a fenntartás és karbantartás szükséges anyagi eszközeivel elégséges mértékben általában önmagukban egyikük sem rendelkezik.

Ugyanúgy, bármennyire is hatalmas vagyonhoz jutottak az önkormányzatok, mobilizálhatóságuk viszonylagossága folytán aligha fognak tudni saját erőből támogatás és segítség nélkül számottevő lakásépítési programokat megvalósítani.

Ennek szükségességét látva hangsúlyozta a Magyar Demokrata Fórum parlamenti képviselőcsoportja a magyar gazdasággal kapcsolatos aktuális feladatok körében balatonkenesei tanácskozása során is azt, hogy mellőzhetetlen feladat a lakásállomány számottevő bővítése projektjeinek és feltételeinek megteremtése. Nemcsak azért, mert a lakásra várók, fiatalok gondjait csak ezáltal lehet megoldani, hanem azért is, mert a lakásépítési beruházások egyike lehet azoknak a beruházásoknak, mely az egész gazdaságban húzóerőt fejthet ki, és szerepet játszhat a munkanélküliség csökkentésében is. Természetesen mindennek részének kell lennie egy nemzeti lakáskonceptiónak, melyet a törvényjavaslat még csak bizonyos elemeiben tükröz.

A törvénnyel és ezzel összefüggésben a lakáskonceptióval kapcsolatosan a most felmerülő legfontosabb és egyben legalapvetőbb kérdés az, hogy azonnal tiszta szabadpiaci viszonyok közé kell-e és lehet-e a lakásgazdálkodást helyezni, vagy pedig szükség van a megörökölt mostani helyzet és a tiszta szabadpiaci viszonyok között átmenetre. Erre a kérdésre a Magyar Demokrata Fórum az 1989. októberi II. országos gyűlésén kidolgozott választási programjában egyértelmű választ adott.

A lakásgazdálkodást perspektivikusan szabadpiaci viszonyok közé kell helyezni, de rövidebb távon egy átmeneti, az állam beavatkozását és részvételét is magában foglaló időszak elkerülhetetlen.

Úgy gondolom, nem szorul hosszasabb magyarázatra az, hogy programunknak ez az eleme vitathatatlanul helyes és semmiképpen sem téveszthető ma sem szem elől.

A lakásgazdálkodás ugyanis egyik pillanatról a másikra szabadpiaci viszonyok közé már csak azért sem helyezhető, mert a lakásvagyon körében nincsenek meg a szabadpiac működésének feltételei. Tudniillik csak lakáskereslet van, a vagyoni javak kereslete körében talán a legnagyobb, legalábbis társadalmilag a legfontosabbnak ítélt, kínálat azonban nincs.

Ha pedig voluntarista módon a szabadpiaci viszonyokat erőltetnénk ott, ahol ennek feltételei nincsenek meg, az voltaképpen azzal járna, hogy ez a szimulált piac nem működne, vagy ahol mégis fungálna, ott a bérlők jelentős részére a terhek elviselhetetlen megnövekedését, jelentős rétegek pauperizálódásának a számunkra elfogadhatatlan folyamatát eredményezné.

A szabadpiaci viszonyok átmenet nélküli megvalósításának lehetősége tehát alapvetően hiányzik, részben a piaci viszonyok feltételeinek hiánya, de leginkább a bérlők széles tömegeinek anyagi, szociális viszonyai és helyzete mi-

att, melyre a legmesszebbmenőkig tekintettel kell lennünk a rendezés során.

Az átmenet nélküli szabadpiacnak azonban igazságossági szempontok is ellentmondanak. A szabadpiaci viszonyok között ugyanis a bérleti jog értéke nagyságrendekkel devalválódik, és bár jöllehet, ez távlati célkitűzéseink folytán elkerülhetetlen, a bérlőtársadalom jelentős része olyan - úgymond - szerzett jogokkal rendelkezik, éppen annak következtében, mert a bérleti jog évtizedeken keresztül kvázi tulajdoni erejű és értékű jogként létezett, melynek figyelembe nem vétele súlyos igazságtalanságokra vezetne. Gondoljunk az ingatlantulajdon ellenében cserével szerzett lakásbérleti jogokra, gondoljunk a kisajátítások következtében a kártalanítás részeként juttatott bérleti jogokra vagy gondoljunk az eltartási szerződéssel szerzett bérlakások bérlőire.

A piac irányába haladó átmenet fokozatai véleményem szerint megengedik számunkra a lakásjogviszonyok differenciált szabályozását. Megengedik a különbségtételt önkormányzati és nem önkormányzati tulajdon, régi és új bérlet között.

A törvénnyel kapcsolatos másik alapvető kérdés, hogy az érdemi szabályozás milyen mértékben engedhető át az önkormányzatoknak, és milyen mértékben indokolt az érdemi, tartalmi szabályok központi törvényhozási megállapítása.

A két kérdés, vagyis az átmenet nélküli vagy az átmeneti időszakkal megvalósítandó szabadpiac, illetve a most feltett kérdés szorosan összefügg.

Nyilvánvaló ugyanis, hogy tiszta szabadpiaci viszonyok között, azon túl, hogy a bérleti jogra a polgári jog néhány klasszikus szabályt országos érvénnyel megállapít, a lakás- és helyiségjogra vonatkozó minden további szabályozás felesleges lenne, sőt a szabadpiaci viszonyokkal egyben összeegyeztethetetlen is.

Ilyen megoldás mellett az önkormányzatok a tulajdonukat képező lakásaikkal minden törvényi megkötés nélkül úgy rendelkezhetnének, ahogyan akarnak és semmiféle központi szabályozásnak nem lenne helye.

Ha azonban szükségesnek fogadjuk el egy átmeneti időszak létezését, és védeni kívánjuk az átmeneti időszak beiktatásával támogatott társadalmi érdekeket, ha azt akarjuk, hogy az országban sehol se lehessen figyelmen kívül hagyni a bérlőnek otthont adó lakástulajdon szükségképeni szociális funkcióját, akkor a mi felelőségünk az, hogy programunk megvalósulásának törvényes garanciáit megteremtjük.

Helyzetünkben és abból adódóan, hogy valóban szükség van az átmenetre, egyértelműen következik, hogy az állam nem mondhat le a központi szabályozás felelőségéről a leglényegesebb kérdésekben, melyek így érdemi törvényi szabályozást igényelnek.

Mindezek után nézzük meg - tisztelt képviselőtársaim - , miként felel meg az elveknek az előttünk levő törvényjavaslat.

A Kormány javaslata tükrözi a Magyar Demokrata Fórumnak azt az alapállását, hogy átmeneti helyzetről és átmeneti szabályozásról van szó.

A második kérdést illetően a törvényjavaslat nagykorúakként kezeli az önkormányzatokat, kezükbe helyezi le a szabályozás felelőségének legnagyobb részét, de bizonyos sarkponti kérdéseket központi szabályozásra tart fenn.

Mindezek mellett úgy gondolom, hogy a törvényjavaslat néhány ponton közelebb engedi a szabadpiaci mechanizmust a lakásokhoz, mint az indokolt lenne, és ebből eredően kevesebb központi szabályozási elemet tartalmaz a szükségesnél.

A bérbeadói-bérlői jogviszony tartalmára vonatkozó szabályok általánosságban kielégítőnek tekinthetők. Né-

hány részletkérdést leszámítva, megfelelően kezeli a javaslat a bérleti jog folytatását, az eltartási szerződések problémakörét, a lakáscsere kérdését, egészében a szerzett jogok védelmét.

A lakosságot leginkább foglalkoztató lakbérek kérdésében azonban véleményem szerint mellőzhetetlen, hogy az átmeneti korszakra nézve, a törvény valamiféle elfogadható gátat szabjon a szociális viszonyokat figyelmen kívül hagyó, esetleges lakbéremelési törekvéseknek.

A lakbéremelési törekvések szabad érvényesülése ugyanis kettős szempontból is megengedhetetlen. Egyrészt meggyőződésem, hogy további jelentős terheket rakni a bérlőtársadalom túlnyomó többségének vállára semmiképpen sem lehet. Ezért teljes mértékben egyetértek a béremelési tendenciákkal szemben megnyilvánuló ellenvéleményekkel, így az érdekképviselői szervezetek, köztük a Lakásbérlők Egyesületének a lakbérek szabályozásával kapcsolatos észrevételeivel.

Másrészt azért is káros lenne a lakbéremelések elszabadulása, mert az egyértelműen inflációs hatással járna.

El kell mondanom – tisztelt képviselőtársaim –, hogy a lakásjogszabállyal kapcsolatosan megtartott különböző fórumokon is olyan tapasztalatokat szereztem, hogy az embereket megnyugtatná, ha törvény állna útjában a jogilag korlát nélküli lakbéremelés lehetőségének. Ugyanakkor a törvényes korlátok közé terelt lakbérnövekedéseket is elmentélezni kell megfelelő szociális támogatási rendszer működtetésével ott, ahol e korlátok közé terelt lakbérnövekedések teljesíthetetlen terhet jelentenének, és erre a törvényi garanciákat biztosítani kell.

A lakások elidegenítésével kapcsolatos szabályok alapvetően helyes irányúak. A javaslat figyelemmel van arra, hogy egészében olyan legyen az elidegenítésre vonatkozó szabályozás, hogy az egyfelől az önkormányzatoknak megfelelő bevételeket biztosítson, de ugyanakkor lehető-

vé tegye a lakások vételére és fenntartására anyagi bázissal rendelkező bérlők számára a lakások megvételét.

A vételi jog biztosításával a törvény a lakásban lakók legszélesebb rétegeinek teszi lehetővé a lakástulajdonossá válás lehetőségét.

Arra is kellő figyelmet kell fordítani, hogy a bérlő ugyanakkor ne kerüljön a mindenáron való vétel kényszerhelyzetének érzetébe. A bérek felső határának megállapítása ezt a célt is szolgálja, és a harmadik személynek történő elidegenítés esetére a törvényjavaslatban előírányzott bérlővédelmi szabályok ennek szolgálatában állanak.

Ugyanakkor ezt a védelmet véleményem szerint tovább kell bővíteni. Természetesen szükséges, hogy az önkormányzatok a lakások egy részét szociális indítékú lakásjutatás céljára tulajdonukban megtartsák. Erre a törvényjavaslat az önkormányzatoknak megfelelő biztosítékot nyújt.

A bérlő általi vétel tényleges lehetőségének biztosítása tekintetében fontos garanciája a törvénynek, hogy rendelkezik a részletfizetési kedvezmény kötelező biztosításáról, és hogy lehetővé teszi kedvezményekkel ösztönözni a bentlakó bérlőket a vételár egy összegbeni, vagy az előírtnál rövidebb idő alatti megfizetésére.

Ugyanakkor konkrétabb szabályozást igényelnek az eladásra kerülő lakások köre korlátozásának feltételei, valamint beépítendőnek tartom a törvénybe a részletfizetés esetére fizetendő induló összeg legnagyobb mértékének meghatározását. A bentlakó bérlő szerzett jogainak és érdekeinek megfelelő védelme érdekében úgy gondolom, szükséges a vételár felső határának a forgalmi érték meghatározott százalékában való megállapítása.

A törvényjavaslat hiányosságának ítélem, hogy a korábbi tervezetekben szereplő lakáslap az előttünk fekvő javaslatból elmaradt. Meggyőződésem, hogy ösztönöznünk kell az önkormányzatokat lakásfenntartási, felújítási és építési alap létesítésére, melynek tényezőit a lakások és helyi-

ségek bérei, illetve az elidegenítésükből származó ellenértékek képeznek.

A törvényjavaslat több, még rendezésre szoruló kérdést is nyitva hagy. Úgy gondolom, hogy e törvény kereteiben megoldást kell találnunk a kényszerbérbeadók évtizedes problémáira, a tulajdonosok és a behelyezett bérlők, illetve jogutódaik méltányos érdekeinek kölcsönös szem előtt tartása mellett. Hasonló módon, a kölcsönös méltányosság alapján rendezést igényelnek a házfelügyelői lakások problémái is, különösen az eladásra kerülő vagy eladott lakóházaknál.

Tisztelt Országgyűlés! Mint hallhatták, a törvényjavaslat kritikus szemléletében nincs hiány, magam is ebbe a körbe tartozom. Meggyőződésem, hogy a rendkívül súlyos problémacsomagot összetett koncepció megvalósítása keretében kezelni lehet, és az előttünk fekvő törvénnyel érintett kérdések – a különböző érdekek méltányos összegyeztetése mellett – elfogadhatóan rendezhetők. E kérdésekben is – miként más esetekben – figyelemmel kívánunk lenni a társadalomban testet öltő véleményekre, az érdekképviseltek hordozta érdekekre.

Úgy gondolom, e kérdésekben különösen fontos a széles körű konszenzus megteremtése. A figyelmet erre is irányítva, kérem képviselőtársaimat, hogy a törvényjavaslat javítására szolgáló megfelelő módosító javaslatok elfogadása mellett alkossuk meg ezt a nagy jelentőségű és halaszthatatlan törvényt. *(Taps.)*

POLITIKA ÉS ERKÖLCS¹

*Elhangzott a Keresztény Értelmiségiek Szövetségének
II. Kongresszusán, Budapesten, 1993. november 28-án.*

Politika és erkölcs! – Ezt hallva hajlamosak vagyunk a reflexszerű, elhamarkodott ítéletre: antinómia.

Vajon valóban összeegyeztethetetlen dolgokról van szó?

A közfelfogás általában így, vagy ehhez közelállóan vélekedik: „A politika úri huncutság”, „A hatalom megront”, sorolhatjuk a közismert szlogeneket. Közismertek a politikusokkal és általában magával a politikával szembeni fenntartások, negatív megítélések.

A politikával kapcsolatos e közvélekedés a történelem negatív példái hatásának eredményeként alakult ki. A közvélemény előtt lezajló, a közérdeklődés homlokterében álló közéletbeli történések között mindig is akadtak nem kis számban visszatetsző, ellenszenves, a jó érzést sértő esetek, olyanok, melyek az erkölcsi normáknak nem feleltek meg. E negatív tapasztalatok már eleve erősebben hatottak, mint ahogy általában mindig is erősebben hatnak, mint az esetleges pozitív példák. Emellett az etikai szabályok áthágására túl könnyen talált és talál mentséget az idézőjelben véve „könnyebbik” megoldást kereső politikus, illetve túl könnyen talál mentséget az ezt a helyzetet adott esetben elfogadni kész, vagy éppen elfogadni akaró politikai erő vagy társadalom. A legkönnyebb ugyanis a politikát olyan valaminek elfogadni, melyet egyedül annak céljai, illetve eredményessége minősít. A politikus és a társadalom is hajlamos arra, hogy a politikát csupán a hatalom megszerzésének és megtartásának eszközeként definiálja, és ebből folyóan ezt a szférát az erkölctől merőben idegennek értelmezze. Ebből a gondolkodásmódból valóban az következik, hogy a politika és az erkölcs két külön dolog, amely egymásnak inkább ellentéte, mintsem hogy

valamilyen harmonikus reláció lenne feltételezhető közöttük. És mint erről előbb beszéltem, a gyakorlat valóban nagyon sokszor ezt az elméletet erősíti meg.

Kérdés, hogy valóban szükségszerű-e ez, valóban feltétlenül ilyenek kell-e lennie a politika és az erkölcs viszonyának.

Meggyőződésem, hogy nem. Ha erre a kérdésre nem válaszolhatnám ezt, akkor az sem lenne morálisan elfogadható, hogy a keresztény ember a közéletben szerepre tarttasson igényt. Úgy gondolom, hogy a keresztény ember világnézetéből, értékrendjéből következően máshogy kell, hogy megközelítse a politikát, más szemlélet-és gondolkodásmóddal, mint amit az imént felvázoltam, és amit a közvélemény többsége vélekedésképpen általános formában a politika az erkölcs viszonyáról kialakított.

Természetesen lehetséges a keresztény értékeken kívül más értékrend mellett is morális politika, de úgy gondolom, hogy a kereszténység iránt elkötelezett közéleti ember számára nem létezik más politika, mint a morális politika. A keresztény ember szemszögéből a politika és erkölcs viszonyának kérdése abban a formában jelentkezik, hogy van-e helye a keresztény elkötelezettségű embernek a közéletben, illetve, hogy abban hogyan, miként vehet részt.

A politika és erkölcs viszonyának értelmezésében sarkonti kérdést képez a hatalomhoz való viszony meghatározása. Mire való a hatalom, és milyen legyen a közéleti ember viszonya a hatalomhoz? A hatalom eszköz meghatározott célok eléréséhez. Ezért a hatalmat az általa szolgáló célok eleve minősítik (nem szentesítik, hanem minősítik). Elsőként talán azt kell hangsúlyoznunk, hogy a hatalom, mint eszköz, soha nem lehet maga a cél: a hatalom nem válhat öncélúvá.

A politikában erre nagy a csábítás. A politikusi alkatban ott van, sőt ahhoz szükséges a szereplés, a nyilvánosság kedvelése, maga az ambíció. A hatalom gyakorlása együtt

jár a mások által respektált döntéshelyzet érzésével, a köz ügyei alakításának érzésével, vagyis egyfajta alkotó érzéssel, és ehhez kapcsolódóan – helyes és ügyes működés mellett – a megbecsültség, a tekintély érzésével. A közéleti emberre mindig ott leselkedik az a veszély, hogy ezeknek az érzéseknek a birtoklása és szeretete személyiségét hátrányosan alakítsa.

Az aránytartó mértékben természetesnek elfogadható eme tulajdonságok semmiképpen sem válhatnak meghatározóvá. Nagyon nagy baj az, és sajnos nem példanélküli, amikor az ambíció a célok fölébe emelkedik, és már nem jó ügyeket szolgáló belső mozgató lesz, hanem az ügyektől, a céloktól függetlenül működő, önálló utat járó meghatározó motívum. A politika legvisszásabb oldalát, legvisszataszítóbb arcát mutatja akkor, amikor a politikusi működést a cél szolgálata helyett maga a hatalom megszerzése és megtartása határozza meg, különösen, ha a hatalom megszerzése vagy megtartása a célok félretételével, semmibe vételével, a szolgálatra szoruló ügy sérelmére és ellenére történik.

Politikai életünk közelmúltjának vagy jelenének dilemmáiból példát hozva: nem fogadható el morálisan az a politikusi magatartás, amely egy pártban, szervezetben vagy más politikai közösségben a kisebbségbe szorulásra, illetve a befolyás vagy tekintélyvesztésre az adott ügy semmibe vétele mellett, a működési kereteket szolgáló politikai közösség egészével való szembefordulással, annak szétverésével, a sértettségből politizáló legdühödtebb ellenséggé válással reagál. Egy másik példát említve: nem fogadható el morálisan, ha egy költségvetést vagy gazdaságpolitikát nem az ország távlati történelmi érdekeinek, hanem egy párt vagy pártok választási, politikai megfontolásának rendelnének alá.

A hatalomhoz való viszony lényeges jellemzője a hatalom megszerzésének és megtartásának módja.

Ennek elfogadható fajtái koronként mások és mások voltak. A XX. századi politikai világában két fő eszköz ismeretes: az egyik a diktatúrális, monolitikus hatalom általában erőszakos megszerzése, illetve a diktatúra eszközeivel történő gyakorlása, a másik pedig a demokratikus hatalom demokratikus módon történő megszerzése és gyakorlása.

Általánosságban jellemző sajátosság, hogy a hatalom megszerzésének módja a létrejött hatalom jellegét is meghatározza. Erőszakos, diktatúrális eszközökkel általában diktatúrák jönnek létre, a demokratikus módon szerveződött hatalom pedig általában demokratikus lesz. (Természetesen idővel a hatalom jellege átalakulhat, változhat, mint arra a történelem több példával is szolgált.) A közvélemény joggal kezeli evidenciának és triviális igazságnak, hogy korunkban a hatalom megszerzésének egyetlen elfogadható módja a demokratikus mód, az állampolgároknak a választások során és útján kinyilvánított akarata. A keresztény ember számára sem lehet más elfogadható eszköz a közmegebízás elnyerésére, mint a demokratikus választás útja. Ez következik a szabad akarat filozófiai tételéből, valamint az ember szabadságának és saját sorsa iránti felelősségének elveiből, végül – lehet, hogy legelsőként kellett volna említem – az erőszakos, türelmetlen eszközöknek és módszereknek a keresztény értékekkel összeegyeztethetetlen voltából. A demokratikus választás kérdésével összefüggésben kell említést tennünk a manipuláció, a demagógia veszélyeiről, az őszinte politika szükségességéről.

Az információk áramlása, a nyilvánosság a modernkori politizáló társadalom szükségszerű velejárója. A politizáló társadalom a nyilvánosság eszközei igénybevételével megszerzett információira alapítva alakítja ki a politikai kérdésekben véleményét, értékítéleteit. Ahhoz, hogy e véleményalkotás helyes legyen, pontos és korrekt információkra van szükség. A közvélemény manipulálása nem más,

mint az emberek megfosztása attól, hogy véleményüket, értékítéleteiket szabad belátásuk szerint és saját gondolkodásuk szerint alakítsák ki. A manipuláció rendszerint meghatározott célok érdekében bevetett eszköz, olyan politikai törekvések elfogadtatása érdekében, melyet a manipuláció nélkül nem fogadna el a közvélemény. Ezért a manipuláció alapvetően a helyes véleményalkotást gátló eszköz.

A manipuláció nyilvánvalóan összeegyeztethetetlen a morális politikával. Hasznát még „a cél szentesíti az eszközt” veszélyes elvének tükrében is legfeljebb csak rövid távon élvezheti a manipuláló. Hosszabb távon a manipuláció lelepleződik, és nyilvánvalóvá válik az ilyen eszközökkel dolgozó politika őszintétlensége. Ennek pedig drága az ára: a politikai hitel elvesztése.

Hasonló a következménye a demagógiának is. Az érzelmekkel játszó, féligazságokkal történő hangulatkeltés a politikai hazudozás legártalmasabb formája. Rövid távon eszköz lehet adott célok eléréséhez, hosszabb távon azonban ez is lelepleződik. Veszélyessége elsősorban azért nagy, mert rendszerint azokat a kormányzati, politikai döntéseket nehezíti, vagy éppenséggel lehetetleníti el, melyek terheket jelentenek a társadalomnak, melyek népszerűtlenné, de meglépésük a gazdasági, társadalmi és politikai problémák megoldása szempontjából elkerülhetetlen, és össznemzeti érdek.

E témakörre számtalan példa hozható mostani politikai problémáink köréből. Azt hiszem, a jelenlegi kormányzat politikájának egészére jellemző az a helyzet, amit az imént jeleztem. Így például könnyű a munkanélküliség miatt egy politikát ostorozni, de ez demagógia a munkanélküliség eredendő gazdasági okai feltárása és a megoldást jelentő alternatívák felmutatása nélkül. Egészen más ugyanis a jelenség értékelése, és ennek kapcsán egy politika értékelése, ha figyelembe vesszük a munkanélküliség eredendő okait: az egyes gazdasági ágazatok ráfizetéses mivoltát,

azt, hogy átlagban a Kádár-rendszerben a gyárkapukon belül egyharmadnyi munkaerő felesleg volt korabeli statisztikák szerint, továbbá hogy a ráfizetési ágazatok fenntartása csak a társadalom gazdaságosan termelő tagjainak rovására lehetséges, és hogy egészséges gazdaságban egészében csak rentábilis gazdasági ágazatok, vállalkozások működhetnek tartósan, és hogy egy ilyen egészséges gazdaság megteremtése, ami össznemzeti érdek, elkerülhetlenné teszi a ráfizetési struktúrák lebomlását, ami a velejáró munkanélküliséggel, az abban foglalkoztatottak helyzetét átmenetileg súlyosan megnehezíti.

Úgy gondolom, a manipuláció és a demagógia eszközei helyett hosszabb távon csak egyetlen politika kifizetődő: az őszinte politizálás, még ha rövid távon sokkal nehezebb is a feladatok megoldása ezen a morálisan is elfogadható módon.

Az információk szabad megismerésének és teljes nyilvánosságának elve ugyanakkor nem érvényesülhet mindig korlát nélkül. Bizonyos tények ismerete és információk megszerzése adott esetben veszélyeztetheti az ország biztonságát vagy más alapvető érdekeket. Ez a belátás keletkezett az ősidők óta létező állam-, illetve szolgálati titok fogalmát. A titok megőrzésének követelménye a politika felelősségteljes műveléséből folyik, és mint ilyen követelmény, érintkezik a morállal. Ugyanakkor keletkezhetnek olyan nehéz szituációk, amikor a két morális követelmény ütközik: a titok megőrzésében kifejeződésre jutó felelősségteljes politizálás, és a feltétlenül őszintén politizálás követelménye. Nagyon nehéz eldönteni, mi volt, vagy mi lett volna a nagyobb baj, ha a taxisblokádot megelőző napokban az újságírói kérdésre a kormányzóvivő feltárja a benzinár-emelési terveket, vagy ha nem, mint ahogy az nyilvánvalóan történt. Vajon helyesebb lett volna-e abban a helyzetben is a tiszta igazmondás útján maradni, hiszen akkor a kormányt ugyan nem lehetett volna a tájékoztatás

okán támadni, de a szokatlanul kevés, négy napra való benzintartalékot pillanatokon belül felvásárolták volna és összeomlott volna a közlekedés, veszélybe került volna a mentő-, a tűzoltószolgálat, a rendőrfárörözés? Vajon megmondhatja-e az orvos a teljes igazságot a rákos betegnek, ha tudja, hogy az utána kiugrik az ablakon?

Természetesen a politika gyakorlott, ügyes művelői igyekeznek az ilyen buktatókat elkerülni.

A politika a lehetőségek művészete. Ez a definíció igen kemény mondanivalót tartalmaz. Világosan utal a vágyak és a realitások birodalma közötti határookra és azok tiszteltetésére. E határok látása, figyelembevétele, ezek szem előtt tartása mellett a szükséges és lehetséges kompromisszum megtalálása elsősorban okosság (ha úgy tesszük: bölcsesség) vagy butaság kérdése, amit a vérmérséklet, a lelkesedés, a szangvinikus alkat, vagy ellenkezőleg, a flegmatikus hajlam befolyásolhat ilyen vagy olyan irányba. Nem ritkán szerepet játszik a realitást elutasító politika követésében a demagógia is. A bölcs politikához előrelátás, higgadság, de mindezekhez felelősségtudat kell. A felelősségtudat viszont morális kérdés. A most érintett területeken tehát az értelem és az erkölcs együttes adománya szükséges.

Két mondás is eszembe jut e téma kapcsán. Az egyik Talleyrand cinikus, de találó megjegyzése a butaságból folyó politikai tévedésre, melyben a tévedés következményeit nézve az adott esetben, azok súlyát mérlegelve, azt a morális romlásnak is fölébe helyezi. „Ez több, mint bűn, ez hiba.” – jegyezte meg Napóleon egy immoralis és rossz politikai lépésére.

A másik pedig Szent Páltól származik, és Thomas Becket segélykérő imájává vált: „Uram, adj elég erőt, hogy megváltoztathassam mindazt, amit kell és lehet, adj elég alázatot, hogy elviseljem a megváltoztathatatlant, és adj elég bölcseséget, hogy a kettő között különbséget tudjak tenni.”²

A felelősségtudat, mint morális tényező két oldalról is szabályozó funkciót tölt be. Egyfelől meg kell óvjon a követelmények szem előtt tévesztésétől, attól, hogy némi iróniával fogalmazva a lánglelkű, tiszta elvi hevülettel tűzvést támasszunk, és hogy jószándékunk lendülete háborúságot, pusztulást, szenvedést, és ezáltal is a jó ügy halálát idézze elő. Másik oldalról a felelősségtudat arra int, hogy soha ne kössünk olyan kompromisszumot, mely elveinkkel összeegyeztethetetlen.

Azt mindenesetre tudomásul kell vennünk, hogy a kompromisszum a politika együttjáró sajátja. Az engedékenység moralitása akkor kérdőjelezhető meg, ha a jó ügyet, amit az engedménynek szolgálnia kellene, szem elől téveszti.

A keresztény ember számára külön kérdés, hogy közéleti működésében és döntései során hogyan és miként lehet vagy kell érvényesítenie világnézetét. A kérdést úgy is feltehetjük, a kereszténydemokrácia a keresztény értékek automatikus leképezését jelenti-e a közéleti tevékenység során? Úgy hiszem, hogy nem. A kereszténydemokrata olyan demokrata, aki a társadalom, az ország problémáira a keresztény értékeket valló, keresztény indíttatású ember megközelítéséből adódó választ ad. Nem szabad azt a hibát elkövetnünk, hogy hitünket és vallásunkat összekeverjük az ennek szellemiségére épülő politikai mozgalommal, illetve politikai iránnyal.

A kereszténység számunkra a legszentebb értékek összessége, tanításait valóságosan követni igyekvő ember szándéka szerint: életforma. A kereszténység számunkra maga a tiszta erkölcs. Mindezek olyan értékek, amelyeket szabad akaratunkból, önként követünk, tudatosan elvetve azt, amit rossznak tartunk.

Ha az egész társadalom keresztény volna, az előbbi kérdés föl sem merülne: homogén erkölcsű társadalomnak homogén erkölcsi alapokkal rendelkező politikai filozófiá-

ja, és e homogén erkölcsöket tükröző jogrendje lenne. Heterogén, különféle erkölcsökkel rendelkező ország jogrendje azonban egyik erkölcsöt sem fedheti le teljesen. A keresztény ember nem tagadhatja a másságot³ nem tagadhatja a más értékek, más megközelítések létjogosultságát a sajátjához való ragaszkodás mellett sem. Saját erkölcsünket, saját értékrendünket nem kényszeríthetjük másokra. A kényszerből, a képmutatásból, helyezkedésből követett kereszténység értéktelen. Olyan, mint a máz a korhadó, rozsdásodó karosszérián. Ilyen idézőjelbe vett keresztényekkel nem erősödünk, hanem gyengülünk.

Értekeink, eszméink, az általunk vállalt erkölcsi minőség csak példája erejével hódíthat. Az elmúlt 40 év vallás- és keresztényellenes politikája ugyanakkor szükségessé teszi a keresztény értékek aktív politikai támogatását. E politikai támogatásnak azonban addig van igazán szerepe, amíg nézeteink, eszméink számára a szabad megismerés és a követés esélyegyenlősége létrejön. A társadalom tehát nem fog kereszténnyé válni azáltal, ha az egész ország számára kötelezővé tennénk a kereszténység normáit. A családjogi jogalkotás teréről vett példával mondván nem válna keresztényebbé a társadalom és a család, ha eltörölnénk a válást.

A keresztény ember a közéletben nem törekedhet arra, hogy a rendelkezésére álló hatalmi eszközökkel, erőnek erejével a maga arcára és a maga elveinek megfelelően átformálja a társadalmakat, ez ugyanis eszköz- és céltévesztés lenne. Viszont indíttatásában, szemléletében, problémaközelítésében és személyes példaadásában tükröződnie kell működésében a keresztény értékrend jelenlétének. Céljaiban is ott kell, hogy legyenek ezek az eszmék és értékek, és tudnia kell okosan előmozdítani e célok természetes érvényesülését, legalábbis e célok természetes közelítését. Ha van dilemma, ami az elmondottakat példaszerűen érzékelteti, akkor az az abortusztvény dilemmaja.

A meggyőződéselem, hitem szerinti törvény a társadalom jelentős része számára – a mi értékeink meg nem látása, el nem fogadása miatt – elfogadhatatlan kényszer, amivel szemben a kibúvás, a kijátszás különféle eszközeit vennék majd igénybe, az erkölcsi, emberi fertő földi nyomorúságait megsokszorozva, miközben a világ egy morzsányival sem válna keresztényibbé. De vajon egy ilyen alapvető kérdésben, mint amit az élet feltétlen tisztelete és szerete jelent, tehetek-e engedményt, köthetek-e kompromisszumot? Hozzájárulásomat adhatom-e az élet megengedhetetlen elpusztításához? Ugyanakkor, kérlelhetetlen elviségemmel nem idézem-e akaratlanul is elő a kereszténység eszméi elleni koncentrált gyűlölködést, támadást? Egy szigorú törvénnyel szembeni népszavazás nem hozna-e rosszabb eredményt? Nem éppen ilyesféle céljaik vannak-e ellenfeleinknek? Nem éppen a gyűlöletet akarták felkorbácsolni e kérdés okán és ürügyén, nem igyekeztek-e egyesek a háttérben „rájátszani” elvi magatartásunkra, hogy aztán minél nagyobb támadást indíthassanak a Krisztus-hívők ellen? Aztán, vajon elment-e a meghozott törvény az adott helyzetben addig, ameddig elmehetett? Vajon elég őszinte-e a meghozott törvény címe⁴?

És hogy a döntés a végletekig kiélezett, iszonyatosan nehéz legyen: az Alkotmánybíróság jóvoltából, mely 1992 év végével megsemmisítette az addig érvényes egész szabályozást, olyan helyzet teremtődött, hogy a törvényt az említett év végéig mindenképpen meg kellett alkotni, mert meg nem alkotása esetén a művi beavatkozás mindenféle fajtája, még az orvosilag teljességgel indokolt, a kánonjog szerint megengedett esete is tilosnak, bűncselekménynek minősült volna.

Hölgyeim és Uraim!

Politika és erkölcs viszonya kapcsán még számtalan dologról lehetne beszélni. Meg kellene említeni a keresztény közeleti ember számára különösen fontos követelmény-

ként a türelmetlenség, a gyűlölet tilalmát. Az indulat száműzését. A megbékélésre törekvés követelményét. Az igazságosságot, melyre való törekvés nélkül erkölcsös politika nincs. Felolvashatnánk Szent István királyunk Szent Imre herceghez intézett intelmeit. Beszelnem kellene a politikai kultúra, a politikai stílus kérdéseiről, a stílusról, mely maga az ember. Az önvizsgálat állandó szükségességéről, a lelkiismeret szerepéről. A hitelességről, a politika hiteléről és a politizáló ember hitelessége fontosságáról. Minderre már nincs idő. Befejezésül egy önvallomást szeretnék tenni arról, hogyan működik az én lelkiismereti tüköröm, mert azt hiszem, ez is sokféle lehet. Nekem egy kettős tüköröm van. Az egyik tükör nap nap után rámköszön.

Ha ebbe nézek, sok a kétely, sok az elégedetlenség. Sok minden van, amiről úgy érzem, tehettem volna jobban is. Van egy nagyobb tükör is, amit történelemlétkönyvnek hívnak. Annak a történelemlétkönyvnek, amit húsz-harminc év múlva, illetve majd azt követően fognak írni.

Tudom, hogy ennek a nehéz átalakulásnak szükségképpen népszerűségünk csökkenése az ára. Tudom, hogy sokszor ér minket ma méltánytalan támadás. Tudom, hogy a sajtó egy része negatív képet fest rólunk, és tudom, hogy ennek a társadalom jó része hitelt ad. Amennyiben ezek a körülmények csak személyes helyzetünk kellemetlenségét jelentik, addig ezek nem fontos dolgok. Baj igazán csak akkor lenne, ha az ország népe a választások idején sem látna tisztán. Én bízom abban, hogy ez nem így lesz.

De visszatérve személyünk, szerepünk mostani elismeréssel nem bővelkedő, nagyon sokszor rosszul eső értékelésére, ismételten azt mondom, ezek ma személyes kellemetlenségek. Engem – és erre rettenetesen hiú vagyok – a negyed vagy fél évszázad múlva írandó történelemlétkönyvek érdekelnek igazán. Hibáimmal, botlásaimmal, tévedéseimmel együtt egészében e könyvekben tükröződő elvárásoknak akarok megfelelni.

Mazowieccki, volt lengyel miniszterelnök egyszer egy mellét verő politikustársát, aki hivalkodva jelentette ki „én keresztény politikus vagyok”, azzal intette le csendesen: „vigyázzunk, mi csak törekszünk keresztény politikusok lenni”. Én ebben a megjegyzésben a keresztény közéleti ember önön követelményeinek nagyon fontos elemét látom. Az embernek soha nincs oka a gőgre és az önteltségre. Ez fokozottan vonatkozik a közéletben résztvevő keresztény emberre: aki hisz az erkölcs primátusában, aki törekszik a politika és az erkölcs összekapcsolására.

- 1: Az előadás abban az időben hangzott el, mikorra az emberek jelentős része csalódott a rendszerváltozásban, egészében a politikában, különösen a jóléti társadalom eljövételébe vetett remények meghiúsulása, illetve az átalakulás terheinek súlya miatt. A kialakult politikai helyzetben megrendült az első szabadon választott kormány, illetve az azt támogató koalíció helyzete. A koalíciót szakadás rázta meg, előtérbe került a szociális demagógia, és felerősödött a manipuláció. Néhány évvel politikai tevékenységem kezdete után ebben a helyzetben kerestem a választ a politika és az erkölcs viszonyának kérdéseire.
- 2: Ez az ima irodalmi vándorszöveg.
- 3: Ebben az időszakban a „másság” nem annyira a mai szűkebb értelemben vett fogalomként volt használatos, hanem abban a tágabb értelemben, ami az általánostól való eltérésben általában jutott kifejeződésre.
- 4: 1992. LXXIX törvény a magzati élet védelméről.

A KÉTHARMADOS KOALÍCIÓ: VESZÉLYES ÚT*

Magyar Nemzet, 1994. május 21.

Az országgyűlési választások félidejében az eddigi eredmények ismeretében a választások kimenetelét illetően két lényeges megállapítás tehető: egyfelől, hogy ezek az eredmények egyértelműen jelzik a választásokban részt vevő politikai pártok esélyeit, helyzetét, melyekből a választások végeredménye is többé-kevésbé biztosan prognosztizálható. Másfelől, hogy a megszületett eredményeknek egyelőre csupán egy kisebb része végleges, nagyobb részében azonban a választó számára a leegyszerűsödött alternatívák újragondolása mellett még nyitva van a korrekció, a módosítás lehetősége.

A tárgyilagosság jegyében azt is el kell ismerni, hogy e két megállapítás közül az első az, ami az adott politikai helyzetre inkább jellemző, az az *a korrekció lehetőségéhez fűzhető várakozásokhoz indokolatlan túlzott reményeket fűzni*. Más szóval, szembe kell nézni azzal a vitathatatlan tünő ténnyel, hogy a magyar választópolgárok - május 29-én véglegessé téve döntésüket - másnak adják át a kormányzati hatalom felelősségét, mivel aligha várható, hogy az ebbéli május 8-i előzetes döntésüket gyökeresen megváltoztatnák. (Itt azért engedtessek meg egy kitérőt. Bár a választási eredmények értékelésének csak május 29. után jön el az ideje, azt azonban már most leszögezhetjük: az első fordulóban harmadik helyre szorult koalíciónak nem szégyenkező arccal kell felállnia a kormánykerék mellől, mikor majd helyét átadja. *Egymillió* választópolgár – akinek élete cseppet sem volt könnyebb, mint a másik négy és fél millióé – támogatta bizalmával ezt a koalíciót, a kényszer-

rően népszerűtlen, hálátlan politikai szerepe ellenére is, és mondott ezáltal köszönetet négy év irdatlan nehéz munkájáért. Kétszer annyi választó, mint aki 1990-ben az MSZP mellett kitartott.)

Visszatérve a felidézett részeredmények üzenetéhez, az is kétségtelen, hogy a magyar történelem során *a baloldal még soha nem szerzett olyan tömegtámogatást, mint most*. Egyrészt a választásokon részt vett minden harmadik választópolgár a baloldalt támogatja, másrészt először végzett az MSZP révén baloldali párt a választásokon - csalás nélkül - az első helyen. (A kádári szavazásokat nem tekinthetjük választásoknak, egyébként is az azok után kihirdetett 98 százalékos népfrontos győzelmekek aligha értek annyit a valóságban, mint most ez a 33 százalékos.)

A kampányban mindenki mindent elmondhatott. Ám bármit mondunk, gondolunk is a Szocialista Pártról, *a választói akarat ítélet*, mely lehet jó vagy rossz, de ezt megkérdőjelezni összeegyeztethetetlen a demokratikus gondolkodással. Tudomásul kell vennünk, hogy az ország legerősebb politikai ereje pillanatnyilag az MSZP.

Kétségtelen, hogy a nép a második fordulóban ezt a tényt megváltoztathatja. Lehet, hogy az "azért ezt mégsem akartuk" hangulatot hordozók között olyanok is vannak, akik az MSZP-re szavaztak, vagy nem mentek el szavazni. Mégis úgy vélem, hogy a szocialisták mellett voksoló egyharmad legnagyobb részében május 29-én is ki fog tartani május 8-i véleménye mellett.

A félidei részeredmények egy további konklúziója: a választásokon részt vett minden ötödik polgár vagy eleve elkötelezett SZDSZ-támogató volt, vagy úgy gondolta, sem a mostani, se az ezt megelőző kormányzat nem támogató, és a jövő alternatíváját az SZDSZ-ben látta. Ennek a gondolkodásnak az előtérbe kerülését az SZDSZ ügyesen szervezett kampánya jól elősegítette. Mindezek eredmé-

nyeként az SZDSZ várakozáson felül 20 százalékos támogatottságra tett szert, és ezáltal visszaszerezte, vagy ha úgy tetszik, stabilizálta a magyar politikai mezőnyben a második helyét.

A választások második fordulója - mint utaltam rá - az újragondolás, a korrekció lehetőségét hordozza, melyben külön szerepet játszhat a versenyből már kiesett pártok szavazóinak másodlagos pártpreferenciája. Ez a korrekció elvben lehet gyökeres is. Lehet, hogy nagyon sokat fog számítani az az érzés, hogy „ezt nem így akartuk”, lehet, hogy a nemzeti irányultságú erők összefogása és a versenyből kiesettek szavazóinak másodlagos pártpreferenciája számos mandátum sorsát másként fogja alakítani. A választási küzdelemben részt vevő pártok, politikai erők egyébként sem adhatják fel reményeiket a végeredmény előtt, akkor sem, ha kicsi a gyökeres átrendeződés esélye. A pártok nyilván teljes erőbedobással küzdenek majd egészen a befejezésig. Aztán ha nem is változna meg alapvetően a végkimenetel a második fordulóban, a több-kevesebb javítás lehetőségét azért sem adhatja fel egyetlen ellenzéki szerepre kényszerülő párt sem, mert nem mind egy, milyen erővel rendelkezik majd az ellenzéki pozícióban.

A korrekció tehát lehet akár gyökeres is. Mégis úgy vélem, a jelenlegi helyzetben nincs sok esélye az első fordulóbeli eredmények gyökeres átrendeződésének. Sokkal inkább úgy kerül előtérbe a korrekció lehetőségének kérdése, hogy a szocialisták túlnyeréséből eredő következmény, a szocialista parlamenti többség elhárítható-e, korrigálható-e. Ha korrigálható, akkor hogyan?

Az SZDSZ a kampányában most gőzerővel erre a kérdésre koncentrál. „Az MSZP-t csak mi, az SZDSZ állíthatja meg!” – mondják, sugallva, hogy a második fordulóban az SZDSZ-t kell támogatni, ha nem akarjuk, hogy a szocialis-

ták győzzenek. Azaz az SZDSZ most úgy jelentkezik, mint az a párt, mely *egyedül* képes útjába állni a szocialistáknak, és egyedül képes őket feltartóztatni.

Ez a hangulatformálás nem ismeretlen. Sokkal durvább, radikálisabb formában egyszer már sor került egy ilyen kampányra. Az *1989-es négyigenes népszavazáson, illetve az 1990-es választásokon az SZDSZ volt az a párt, amely a legélesebb antikommunista és szocialistaellenes retorikát használta.* Akkor, akik ennek parlamenti folytatását várták az SZDSZ-től, keservesen csalatkozni voltak kénytelenek...

A mostani helyzet egy kicsit más. Most nyílt titok, hogy az SZDSZ kész koalícióra lépni az MSZP-vel. Ennek kapcsán kézenfekvő a kérdés, hogyan lehet úgy a szocialistáknak *útjában állni*, hogy közben hajlandók lennének velük kormányozni? Annyira közel áll a két párt programja egymáshoz, hogy könnyen összeegyeztethetők? Ha pedig az MSZP programja nem tér el lényegesen az SZDSZ-étől, akkor miért akar az SZDSZ a szocialisták útjába állni? Akkor miért alternatíva az SZDSZ? Egyáltalán, jelenthet-e lényegesen eltérő *alternatívát* egy egymás számára koalícióképző két párt, egymáshoz képest? Ha az az ellentét, ami 1989-ben fennállt az MSZP és az SZDSZ között, később csak annyi lépés megtételére indította az SZDSZ-t a szocialistákkal szemben, mint amit négy év alatt tőlük láthattunk, akkor most az a közelség, amit a koalíciókötés bevallott szándéka fémjelez, mennyire fogja hatástalanítani az SZDSZ-nek az MSZP útjába állási szándékát? Aligha vitatható tehát, *hogy az MSZP-vel szemben a nemzeti irányultságú pártok alkalmasak valóságos ellensúlyt képezni.*

Kétségtelenül jogos az a kérdés is, hogy mi a helyzet akkor, ha ez az összefogás csak szerény eredményt hoz? Ha a választópolgárok nem élnek a lényeges korrekció lehetőségével, ha nagyjából szentesítik az első forduló eredményét, akkor az MSZP megszerzi az egyszerű par-

lamenti többséget, és egyedül kormányképes lesz. Ha ez a választók végleges akarata, akkor ugyanúgy tiszteletben kell tartani ezt is, mint minden más választói döntést. Ha övük a többség a parlamentben, vegyük tiszteséggel tudomásul, adjunk esélyt nekik programjuk zavartalan megvalósítására, és ne akadályozzuk meg őket munkájukban, mint ahogy azt velünk mások tették. Vagyis, ha az MSZP többséget szerez, akkor milyen alapon kellene akárkinek is – mondjuk az SZDSZ-nek – a szocialisták útjába állnia? Akkor a szocialisták a törvényes keretek között hadd gyakorolják kormányzati működésüket, az ellenzék pedig: az SZDSZ, az MDF, a Kisgazdapárt, a KDNP és a Fidesz töltsék be a konstruktív ellenzék tisztességes szerepét. MSZP-többség esetén minek kellene koalíció? Hiszen az MSZP-nek van önálló, mindenre kiterjedő programja, mellyel - állítása szerint - talpra lehet állítani az országot. Egy ország helyzete és egy pártprogram megvalósítása szempontjából az az ideális, ha egy párt parlamenti többséggel a háta mögött úgy tudja végrehajtani a programját, hogy azt nem kell más párttal koalíciós alku keretében egyeztetni, vegyíteni, csonkítani, eltorzítani. (Ha meg a többséggel rendelkező MSZP netán meglát valami hasznosíthatót a másik párt programjában, nem kell azzal koalícióra lépnie, nem tiltja ugyanis semmi, hogy ezt az elemet a másik párt programjából átvegye és megvalósítsa.)

Szocialista többség esetén mi haszna lenne a koalícióból az SZDSZ-nek? Programja megvalósítására semmi esélye nincs. Legalábbis abban a részben, ami nem azonos az MSZP-s programmal, illetve akarral. Az MSZP ugyanis többségénél fogva bármikor egyedül is tud kormányozni, ha tehát az SZDSZ valami ellentétes dologra törekedne, az úgyse vezethet sikerre, mert többsége folytán úgyis mindig az van, amit az MSZP akar. És ha ez az SZDSZ-nek netán nem tetszene, hát fel is út, le is út.

Egy ilyen (önmagában is többséggel rendelkező MSZP-vel való) koalíciónak csak egy esetben lenne „értelme”: *ha a két párt az ország alkotmányos berendezkedését akarná átgyúrni*, vagy a kétharmados törvények rendelkezéseit akarná saját elképzelései szerint átszabni, a többi párt véleményének lesöprésével. Erre akkor van lehetőség, ha a két párt együttese *kétharmados* többséget alkot együtt a parlamentben. Ez az MSZP- SZDSZ koalíció esetében így is lenne.

Természetesen ugyanezzel a túlhatalommal rendelkező koalíció jönne létre akkor is, ha úgy kerülne sor a koalícióra az MSZP és az SZDSZ között, hogy mondjuk a második fordulóban harminc-negyven helyen az SZDSZ nyerne mandátumot a most vezető MSZP-s jelölttel szemben. A szocialisták így kisebbségbe kerülnének, és ezért az ország kormányozhatóságának biztosítása érdekében valamilyen koalíció kialakítása feltétlenül szükséges lenne. Ez a körülmény ugyanis az MSZP-SZDSZ koalíció kétharmados többségén semmit sem változtatna.

Az SZDSZ ma azt hirdeti, hogy csak ő tud útjába állni az MSZP előretörésének. Akik tehát úgy érzik, hogy az MSZP túlnyerte magát, azok szavazzanak az SZDSZ-re! – hangoztatják a szabaddemokraták. *Arra az SZDSZ-re, mely annyira útjába akar állni az MSZP-nek, hogy kész vele koalícióra is lépni.* Ez már így is „eladhatatlan” a választópolgár számára, ha jól végiggondolja a dolgot. Hát még mennyire eladhatatlan akkor, ha az MSZP többséggel rendelkezik, és önmagában is tudna kormányozni! Hiszen nyilvánvaló, hogy a politika szabályai szerint – túlhatalmi igények hiányában – ilyen esetben nem létesítenek koalíciót. (Az 1945-ös kiscgazda többségre kényszerített koalíció azért rossz ellenpélda, mert ott a koalíciós szándékokat egy megszálló hadsereg szuronyai kényszerítették ki.)

Látják ezt az SZDSZ-ben is, és – egyelőre – igazodva a politikai *comme il faut*-hoz, kijelentik, hogy MSZP-s többség esetén nem látják lehetőségét az MSZP-vel való koalíciónak. Hogyan lehetne mégis elfogadtatni a kétharmados többségű MSZP- SZDSZ-es koalíció gondolatát a választópolgárokkal? Erre a legjobb megoldás: *az MSZP-nek el kell veszítenie többségét* a második fordulóban, mert akkor önmagában nem tud kormányozni, így mindenkinek meg kellene értenie, hogy a haza érdekében a két párt kénytelen kétharmados többségű koalícióra lépni. És az emberek végre azért is boldogok lehetnek, mert az SZDSZ-nek sikerült az MSZP útjába állnia...

Ha mindezt világos fejjel végiggondoljuk, akkor látnunk kell, mit jelent az, ha most a választópolgár az SZDSZ-t támogatja. Ez a szavazat most nem arra szólna, hogy legyen egy erő, mely az MSZP útjába áll, hanem ezek a szavazatok a kétharmados többségű MSZP-SZDSZ koalíció megteremtését segítenék elő.

Szeretném részletesebben érzékeltetni ennek jelentőségét alkotmányjogi oldalról. A kétharmados parlamenti többséggel tetszés szerint megváltoztatható az alkotmány. Saját érdekeknek megfelelően átalakítható a választójogi törvény, a párttörvény, a kétharmados törvények. Tetszés szerint meghozhatók az ország szempontjából sorsdöntő jelentőségű döntések. Az Alkotmánybíróság jelenthet némi gátat, de - azzal külön nem is számolva, hogy az Alkotmánybíróság is megszüntethető - idővel az alkotmánybírák mandátuma is lejár. Az új bírakat is kétharmaddal lehet megválasztani. *Lényegében azt lehet csinálni az országgal, amit a kétharmados többséget birtokló koalíció akar.* Visszafogott, udvarias megfogalmazással: a kétharmados többségre épülő koalíció a demokráciákban nemkívánatos túlhatalommal jár. Ahol az ellenzék jobbára csak statisztál.

Nem állítom, hogy akár az MSZP, akár az SZDSZ részéről ezzel a túlhatalommal visszaélnének. Csak arra akarok rámutatni, hogy ilyen többségű kormányzat mellett a visszaélési lehetőség fennáll. Olyan visszaélési lehetőség, mely az ország egész sorsára kihathat: garancia e lehetőséggel szemben kizárólag az MSZP és az SZDSZ politikusainak mosolya, bizalmat keltő tekintete. Ezt a politikában (de máshol sem) nem tekinthetjük elégségesnek. Látnunk kell tehát, hogy a hatalmi pozíció koncentrátsága szempontjából az egyszerű többségű, tisztán MSZP-s kormányzat a demokrácia intézményrendszerében aligha tud visszaélni hatalmával, míg egy kétharmados többségű MSZP-SZDSZ-es koalíció nyomasztó hatalmi koncentrációt jelentene. Ebben a koalícióban a hatalmi pozíciók megosztásában való egyezség egyaránt betontná be mind a két pártot. A szocialisták is erősebbek lennének e koalíció által, mint enélkül, egyedüli kormányzati erőként.

A második fordulónak ez az egyetlen alapvető és reális tétje. Felismeri-e ezt a tétet az MSZP tényrerésétől meglepődött választó, és tartózkodik-e az SZDSZ támogatásától, vagy sem? Ha nem ismeri ezt fel, és az SZDSZ-t támogatja abban a téves hitében, hogy ezáltal az MSZP-t gyengítette, bizonyosan létre fog jönni ez a hatalmi koncentrációt eredményező koalíció.

* Az 1994-es országgyűlési választások második fordulója előtt látott napvilágot ez az írás. Az SZDSZ lebegtette az MSZP-vel kötendő koalíció kérdését, és politikai retorikájában arra hivatkozott, hogy csak egy erős SZDSZ tudja ellensúlyozni az MSZP nyomasztóvá növekedett erejét. (Az első forduló eredményei alapján nagyban megnőtt az esélye annak, hogy az MSZP abszolút többséget szerez, ami végül is a második fordulóval bekövetkezett.)

KERESZTÉNY CSAK ERKÖLCSÖSEN POLITIZÁLHAT*

*Nyílt levél Giczy Györgyhöz,
Új Magyarország, 1995. április 4.*

Kedves Barátom!

Szokatlanul kemény és sarkos leszek. Az őszinteséget a politikában is mindig mellőzhetetlennek tartottam. Barátok között azonban olykor még ennyi sem elég, olykor kíméletlenül kell őszintének lenni. A jelen esetben ezt nemcsak az elvbarátság teszi szükségessé, hanem az is, hogy az az egymillió választó, aki 1994 tavaszán pártjainkra szavazott, világosan eligazodhassék ügyeinkben.

Ezért tehát levelemben nem törekszem arra, hogy kincstári optimizmussal bélelt nyájas mosolygással és tiszteletkörikel tompítsam nézetkülönbségeinket vagy ezekkel kapcsolatos gondolataimat, hanem egy keresztény értékeket követni akaró politikushoz illően, tartom magam az evangéliumi követelményekhez: „Így beszéljetez inkább: az igen igen, a nem nem. Ami ezen felül van, a gonosztól való.” (Mt. 5, 37.)

Két hónapja aggodalommal figyelem a KDNP politikájának alakulását. Olykor már-már reméltem, jó irányt vesznek a dolgok. Ha a felszínt nézzük, pártjaink vezetőinek találkozóit, vagy napi együttműködésünket, akár meg is nyugtathatnánk magunkat. Mégis úgy vélem, nem tisztázott dolgokat söpörnének a szőnyeg alá. Megnyilatkozásaitok - köztük a Te nyilatkozataid is - változatlanul kérdéseket hagynak nyitva: a múltat és a jövőt illetően is. Így magam is két témakört szeretnék érinteni: az MDF és a KDNP viszonyát a múltban, illetve összefogásunk kérdését a jövőben.

Nem tartom korrektnek, ahogy közületek egyesek múltbeli viszonyunkat értékeli, és különösen visszatetsző az elmúlt négy év közös küzdelmének negligálása.

A múlt ciklust jellemezve „alárendelt” helyzetről, majdnem „elnyomtatás”-ról beszéltek, ami alól most „szabadult” fel a KDNP. Nem vitatom, hogy a két párt között nem volt tökéletes a koalíciós együttműködés. Emiatt az elmúlt ciklus alatt is megfogalmazódott kritika, tárgyalások is folytak ez ügyben pártjaink között. Az is igaz, hogy a mi parlamenti számarányunk többszöröse volt a tiétekének, sőt a mi frakciónk kereszténydemokrata áramlatához tartozó képviselők egymagukban háromszor annyian voltak, mint Ti. Úgy vélem, hogy „alárendelt helyzet”-ről, „elnyomtatás”-ról mégsem lehet beszélni. Öt éve izzadunk együtt veletek a parlament csatamezején, de soha nem hallottam tőletek – Tőled sem – a koalíció működésének hibáit ilyen megközelítésből megfogalmazni. Úgy gondolom, jogosan hiányolom a múltbeli viszonyunk ilyenképpeni bírálóinak az akkori megszólalását, ha akkor is a mostani véleményük szerint értékelték helyzetüket, legyen az a meg nem szólaló akár képviselőtársam, akár az Antall- vagy Boross-kormányban pozíciót betöltő miniszter.

Ettől függetlenül is kíváncsi vagyok arra, vajon milyen eszközökkel sikerült volna az MDF-nek a KDNP-t ebben az állítólagos függő helyzetben tartani? Ha már az ilyesfajta viszony lehetőségével foglalkozunk, nem a kisebb pártfrakció van abban a helyzetben, hogy nyomást gyakoroljon a nagyobbra akkor, ha a kisebb szavazatai nélkül a nagyobb sem tudja érvényesíteni elképzeléseit? Ilyen eszközök nemigen vettek igénybe. Nyilván nem volt rá okotok. Vagy ha nem érvényesültek kellően a kereszténydemokrata értékek, miért kormányoztatok velünk négy évig? Miért nem buktattátok meg az Antall-kormányt? A Ti szavazataitok nélkül egy percig sem tudtunk volna kormányozni.

Ez utóbbi kérdésnek a föltételét több nyilatkozatod is szükségessé tette.

Amikor elnökké választottak, azt mondtad, hogy a kereszténydemokráciának még nem volt lehetősége megmu-

tatkozni mint kormányzati alternatívának. Ez a gondolat azóta megnyilatkozásaidban ilyen-olyan formában többször is visszatért. Így meg kell kérdeznem: az előző négy év az nem kereszténydemokrata koalíció volt? Pártotok mellett Antall József, Andrásfalvy Bertalan, Mádl Ferenc, Szabó Iván, Keresztes K. Sándor, Bethlen István, Bánffy György, Marx Gyula és még sokan mások, köztük szerénységem is talán nem voltunk a kereszténydemokrácia értékeinek hasznos szolgálói? Talán rosszabbak voltunk nálatoknál? Vagy azt gondoljátok, hogy csak az a kereszténydemokrata, akinek ti párttagkönyvet adtok? (Sok minden mellett nemzetközi megítélésünk sem ezt mutatja.) Vagy most azon fogunk vitatkozni, hogy ki az igazi kereszténydemokrata? Erre van nekünk most szükségünk? (Természetesen az sem elfogadható álláspont, hogy azért, hogy egy még nem volt kereszténydemokrata alternatíváról beszélhess, saját pártod eddigi politikájának kereszténydemokrata jellegét is aláértékeld, mint tetted ezt legutóbb, a Magyarországnak adott interjúdban.)

Azt is említetted elnökké választásod napján, hogy a KDNP semmit nem kapott ingyen az MDF-től. Ez lehet, hogy így van, és gondolom, fordítva is igaz. Azt hiszem, a politikában természetes is. De vajon azért szövetkeztünk-e, hogy egymást ajándékozzuk? Nem azért-e, hogy az országot felemeljük? Nem közösen küzdöttük-e ki az egyházak társadalmi szolgáltató szerepének újbóli elismerését? Nem együtt adtuk-e az országnak például az egyházi ingatlanok tulajdonjogának rendezéséről szóló törvényt? Nem közös sajtóértekezleten emeltünk szót akkor, amikor a médiából ki akarták szorítani a vallásos műsorokat? Nem együtt álltuk-e körül Mindszenty koporsóját? Miért kell és szabad egyáltalán mindezt megtagadni?

Tudom, nem működtünk hibátlanul. Értékeinket bizonyára jobban kellett és lehetett(?) volna érvényesíteni. Egyikünknek sem róható fel, hogy családvédelmünk, szo-

ciál- és kultúrpolitikánk nem tudott függetlenedni a gazdasági kényszerektől. De úgy gondolom, ha hibáztunk, nem csak mindig mi hibáztunk. Vagy úgy gondoljátok, hogy az elmúlt négy év kormányzati hibái csak minket terhelnek, előnyei pedig csak a ti áldásos működésetek gyümölcse?

De hagyjuk a múltat!

Jövőnkért, az ország jövőjéért akarok szót emelni Nálad!

Bár a polgári szövetség kérdésében az elmúlt hetekben bizonyos fokig kedvező hangváltás érzékelhető nyilatkozataikban, mégis érződik a szorosabb együttműködés gondolatától való idegenkedés. Ezt külön jelzi az a retorika, mely a szövetség négy ellenzéki párt összefogására történő kiszélesítését hangsúlyozza - reálisan létező lehetőség nélkül. Az ugyanis, hogy a szövetkezést olyan erő bevonásához kötjük, melynek vezetése teljesen érzéketlen mindenféle együttműködésre (egyéb problémákat lásd később), a valóságban a lehetséges szövetség elutasítását jelenti.

Nem gondolhatod komolyan, hogy az együttműködés, a szövetség helyett a külön út, a rivalizálás a helyes! Ellenfeleink legnagyobb vágyát teljesítjük, ha az egymással való szembekerülés útját választjuk. Márpedig ha az együttműködés helyett a magunk pártjai külön erősítésére helyezzük a hangsúlyt, úgy, hogy az utóbbi az előbbit késlelteti, lassítja, elodázza és háttérbe szorítja, az óhatatlanul a rivalizáláshoz, sőt, szembekerüléshez vezethet. Nem gondolod, hogy az olyan kérdés feltevése, melyet elnökké választásod kampánya során tettél fel („egy összeomlás előtt álló MDF-fel kössön a KDNP szövetséget?”), ami nem áll messze attól, hogy a mi összeomlásunkra építsed pártod jövőjét - mely összeomlás egyébként nem fog bekövetkezni -, nem szolgálja az együttműködés megvalósulását? Félek, nagyon félek attól, hogy az együttműködésre, az összefogásra törekvés hiánya a keresztény demokrata-konzervatív polgári erők újabb tragikus megosztásához vezet.

Kedves György, képes vagy magadra venni a kereszténydemokrácia megosztásának, a polgári szövetség kialakulása megakadályozásának történelmi súlyú bűnét? Nem csalatkozhatom Benned ekkorát!

Tudom, hogy árnyaltan kell a polgári szövetség ügyével foglalkoznunk. Magam is azt vallom, hogy pártjaink önálló arculatát meg kell őriznünk. Elfogadom, hogy nem kell feltétlenül holnap a polgári szövetség közös szervezeti kereteit kialakítani, de azzal ne áltassuk magunkat vagy választóinkat, hogy a polgárosodás progresszív programja körül tömörülő erőknél sok idejük van egy egységes alternatívát felmutató szoros szövetség megeremtésére! Érzékelhetjük és láthatjuk a koalíció törékenységét. Nem vagyok egyedül azok közül, akik úgy látják, hogy az SZDSZ nem fogja végigcsinálni a ciklust a szocialistákkal. Ha pedig az SZDSZ akkor és úgy jön ki a koalícióból, hogy erejével felülmúlja a szétaprózott polgári erőket, ha az ellenzéki polgári pártok eddig az időpontig nem tudnak közös és vonzó alternatívát kidolgozni a társadalom számára, akkor bekövetkezhet a már sokat idézett jóslat: a választók számára az MSZP-vel szemben az SZDSZ fogja a politikai váltógazdaság alternatíváját képezni. Szétaprózódásunkkal, összefogásunk elmaradásával lehetőséget teremtünk egyrészt arra, hogy az SZDSZ még visszaeső tömegbázissal is perifériára szorítsa a polgári ellenzéki erőket, másrészt arra, hogy a választók jó része - talán kényszerűen is - túltegye magát azon, hogy a szabaddemokraták pártja hosszú időn át a baloldalhoz csatlakozott. Túl kell hogy tegyék magukat ezen, hiszen nem lesz igazi súllyal jelentkező harmadik alternatíva, hacsak a jövőkép nélküli radikalizmus szakadékát nem tekintjük annak.

A dolgok menete egy esetben alakulhat – polgári szövetség nélkül is – másképpen: ha a polgári ellenzéki pártok egyike egymaga megerősödik annyira, hogy képes lesz a legközelebbi választásokat egyedül is megnyerni. Ha

például a KDNP-nek erre egyedül is reális esélye van, akkor Neked van igazad, és akkor valóban szabadulj meg az olyan ballasztoktól, mint aminek minket vagy a Fideszt gondoltok. Tisztában kell azonban lenni azzal, hogyha ez nem következik be, nemcsak a polgári szövetség elodázásával teret nyerő különutasdit játszó szűk pártterdek politikája bukik meg, hanem alighanem hosszú távra azoknak az értékeknek a sorsa is, melyeknek szolgálatát a polgári ellenzéki pártok megvalósítani törekednek. És ezért senki, aki sorsunkat az összefogás irányába terelhetné, de ezt nem teszi, felelősségét a történelem és az utókor előtt el nem háríthatja majd magáról.

Elvileg nagyon szép gondolat a minden ellenzéki párt irányába való nyitottság is. Magam is szoros közösséget érzek a negyedik ellenzéki párt bázisának egy részével, azokkal, akik az „Isten, Haza, Család” hármas jelszava mellett a jó gazda józan hagyományainak társadalmi letéteményesei. Az is kétségtelen, hogy ha megvalósítható lenne, valóban bűn lenne a teljes ellenzéki összefogás elszalasztása. De nézzünk szembe e párt iránti nyitottság gyakorlati konzekvenciáival és realizálhatóságával is! Mit lehet kezdeni ennek a pártnak a hivatalosan vallott és gyakorolt politikájával? Mit tudunk kezdeni azzal az indulattal töltött szociális retorikával, mely alkalmas az elkezeredett tömegek rokonszenvét megnyerni, de kiutat nem tud kínálni, ugyanakkor alig titkoltan tőke és piacellenes? Vagy az ilyen megközelítésnek kell a keresztényszociális érzékenység zsinórmértékéül szolgálnia? Mit tudunk kezdeni azzal a politikával, mely Latorcai János győzelmét Pesten meghíúsította? Mit tudunk kezdeni azzal a politikával, mely az alkotmányozásban meghirdetett külön útjával ürügyet ad a szocialistáknak egy olyan megállapodás felborítására, mely az ellenzéknek reális részvételt biztosítana az alkotmányozás folyamatában? Vagy milyen közös nevező található azzal a pártvezetővel, aki úgy

gyűlöli és utasítja el az antalli hagyatékot, mintha a sztálinizmusról lenne szó?

Avagy úgy gondolod, hogy politikai jövőnket az antalli korszak megtagadására kellene alapítani? Még ha a rendszerváltozás e nagy államférfijának politikája nem is volt hiba nélküli, még ha vele való azonosulás mértéke nem is kell, hogy egyenlő legyen bennünk, nem önmagunk megtagadása-e arra játszani ezekben az árnyékos időkben, hogy beállunk az elmúlt négy évet támadók sorának végére? Milyen morális tartása van az ilyen politizálásnak? Vajon nem önmagunkat szeleteljük-e be a történelem hulladékkosarába azzal, ha ezt az örökséget magunk is segítünk felmorzsolni?

Amikor híre kelt, hogy Antall József visszaesett betegségébe (még 1991-ben, az első, gyógyulást eredményező szakasz utáni időre utalok), Bánffy György megjegyezte: „a mi történelmünkben mindig jön egy vadkan, aki balsorsunkat beteljesíti.” Egy évvel halála után, látva gyarlóságainkat, látva többek között – a költő szavával élve – a” büszke, versengő vezéreket”, felmerül bennem a kérdés: méltók vagyunk-e egyáltalán mi (nem a nép, hanem az Ő politikai hagyatékát megöröklő politikusok) arra, hogy ilyen miniszterelnökünk legyen?

Még visszatérve a kiszagdákhoz, egyben igazad van: erősödnek, és ha szeretjük, ha nem, Torgyán József az elnökük. Ez azonban még a négyes koalícióhoz kevés. Ahhoz, hogy négyes koalíció jöjjön létre, ahhoz a másik három pártnak kellene az arculatát feladni, de alaposan. (Itt jegyzem meg, én eddig sehogy sem tudtam felfedezni azt a közelállóságotokat Torgyán József pártjához, mint amit a velük való találkozásod után most deklaráltál. Stílus oldaláról sem, tartalmi kérdésekről nem is beszélve. Mindenesetre ez a nyilatkozatod akaratlanul is kiemeli az antalli kereszténydemokrácia megőrzésének fontosságát, vagyis hogy azoknak is legyen alternatívájuk, akik a keresztény

értékek jegyében történő politizálást nem a torgyáni vagy ahhoz hasonló stílussal vagy tartalommal képzelik.)

Az FKGP bázisának növekedése számomra csupán egyet mutat: a baloldalra szavazók kezdik felismerni, hogy 1994 tavaszán csúnyán becsapták őket. Reális alternatíva hiányában radikalizálódnak, és ahhoz csapódnak, aki „legalább jól beolvas a hatalomnak”. Az viszont, hogy nincs más reális alternatíva, amivel magunk mellé állíthatnánk a kiábrándultakat, az éppen a három polgári ellenzéki párt egy helyben topogásának, mulasztásának eredménye, és nem kis részben összefogásunk hiányából következik. (Így állhat elő majd az a helyzet, hogy a másik alternatívát a miáltalunk nyújtott hiányában, a koalícióból kiváló SZDSZ nyújthatja majd számukra – mint arra már korábban utaltam.)

Kedves György, a felelősségérzetedre apellálok!

Nem vállalhatod a széthúzás bűnét, Te, aki hitedből fakadóan tudod, hogy működésedért számot kell majd adnod nemzedek és lelkiismereted mellett Teremtődnek is! Hiszem, hogy Te is vallod velem együtt: keresztény embernek csak morálisan szabad politizálnia! Kérve kérek, közös ügyünk javára élj a kezedbe letett hatalommal!

Magánlevelet is írhattam volna, de ezt nem tehettem, mert mondanivalónk nemcsak ránk, hanem a két pártra szavazatát adó egymillió emberre egyaránt tartozik! Közügy. A célom nem vita- vagy vihartámasztás, nem is harag teremtése. Talán az sem fontos, hogy most válaszolj. A feltétlen önigazolás, presztízisünk védelme nem jó tanácsadó! Egyedül csak az a lényeges, hogy úgy alakuljon pártjaink viszonya, együttműködésünk, a nemzeti, a keresztény értékeket vallóknak, továbbá a polgárosodás ügyének közös szolgálata, hogy az nemzetünk ügyét, vallott értékeink érvényesülését előremozdíthassa. A kemény szavakhoz is ez, és nem a bántás szándéka vezetett. Ha mégis megbántottalak, kérek, bocsáss meg nekem. Szeretettel üdvözöl barátod: Salamon László

* A cikk eredeti címe: „Nyílt levél Giczy Györgyhöz”. Az írás főcímét a szerkesztő adta. Nyílt levelemet egy évvel az 1994-es választási verseny után az az aggodalom szülte, hogy Giczy György, a KDNP akkori új elnöke szembefordul az akkor még készülődő, a Fidesz és az MDF részvételével megkötendő szövetség gondolatával. Az aggodalmat erősítették az MDF-fel szembeni – különösen a korábbi ciklusbeli együttműködésre vonatkozó – barátságtalan megnyilatkozásai. KDNP-s barátaim későbbi beszélgetéseink során megerősítették, hogy a KDNP-t az Antall József vezette koalícióban érték sérelmek, de ezeknek - mint azt a cikkben is érintettem - korábban nem adtak olyan mértékben hangot, hogy azok egy olyan pozíciót betöltő MDF-es politikus számára, mint amilyen ebben az időben én voltam, komolyabb problémaként lettek volna érzékelhetők.

A levél érinti az akkori kisgazda pártot is. Az FKGP politikáját ebben az időben kizárólag Torgyán József jelenítette meg. Az akkori FKGP gyakorlati politikájával és stílusával az MDF, a KDNP és a Fidesz politikáját összeegyeztethetetlennek tartottam.

KÜLÖN UTAKON

*Ha nem tudtuk barátainkat meggyőzni...,
Magyar Nemzet, 1995. november 24.*

Hosszas várakozás után eldőlt az ellenzék alapvető dilemmája. A KDNP *elutasította* a Polgári Szövetség elnevezéssel megjelölt hárompárti, Fidesz–KDNP–MDF közötti összefogást. Mivel a választmányi határozat mindenféle szövetségtől való elzárkózásról beszél, a Polgári Szövetséggel együtt az FKGP-vel való szövetség is elvetésre került, bár ezt a média kevésbé tartotta fontosnak hangsúlyozni. A kérdés tehát eldőlt: összefogás, szövetség nincs - ki-ki járhatja a maga külön útját.

A döntés véglegességét, illetve időleges jellegét illetően megoszlanak a vélemények. Az összefogás sürgetői közül többen reményüket hangoztatták, hogy csak provizórikus döntésről, a szövetségkötés elhalasztásáról van szó. A Kereszténydemokrata Néppárt elnökének nyilatkozatát hallva azonban - mely szerint a KDNP végleges és egyértelmű döntést hozott a Polgári Szövetségben való részvétel elutasításáról - ez az optimizmus nem tűnik megalapozottnak. Az elnöki nyilatkozat tükrében a hárompárti szövetség legfeljebb annyiban nem tekinthető véglegesen leírtnak, amennyiben a politikában nincsen „soha”. A KDNP választmányának mostani döntésére és annak interpretációjára figyelemmel mindenesetre az a legvalószínűbb, hogy a szövetségkötés kérdését a választások időszakáig a Kereszténydemokrata Néppárt köreiben nem tekintik időszerűnek. Azzal is tisztában kell lennünk, hogy a *fájdalomdíj-ként* kilátásba helyezett „szakmai-politikai együttműködés” a parlamenti partnerek tekintetében semmivel sem több, mint amit az ellenzéki parlamenti pártok eddig is megtettek mindenben, amiben azt fontosnak tartották: vagyis a parlamenten belüli ellenzéki pártok viszonyát nézve

ugyanúgy folytatódnak a dolgok, ahogy eddig mentek. Igaz, az „együtműködés” a választmányi határozat értelmében a parlamenten kívüli valamennyi „keresztény politikai erőre” is ki fog terjedni, aminek hangsúlyozása új és külön elemzést érdemlő motívum.

Minden félreértés megelőzésére sietek leszögezni: a KDNP döntése még akkor is pártbelügy, ha kihat lehetséges szövetségeseire, az ellenzék és közvetve az egész ország sorsára. Ha egy párt úgy látja, hogy szövetségi politikájának alakításával kapcsolatban egy adott döntés felel meg érdekeinek, a pártnak azt a jogát, hogy ezt a döntést meghozza, más párt, más pártbeli politikus nem vitathatja el. Ha nem tudtuk kereszténydemokrata barátainkat arról meggyőzni, hogy a hárompárti szövetség még nem jelenti az önálló arculat feladását, és ennek megőrzése érdekében a külön úton járást tartják a helyes döntésnek, véleményünk fenntartása mellett sincs lehetőségünk az eltérő döntéshozatal jogát megkérdőjelezni. Ha netán azt látnák helyénvalónak, hogy pártjuk várja ki a döntő pillanatot, és mindenképpen a sokat ígérő „nyerő”-höz csatlakozzon, ennek joga sem kérdőjelezhető meg a politikai partnerek által. Ha egy adott döntés mögött netán a párt orientációját meghatározó kényes kérdés megválaszolásának elodázása húzódik, a párt oldaláról nézve az ilyen döntést is a politika velejárójának kell elfogadnunk. Minden párt saját szerencséjének vagy szerencsétlenségének kovácsa, és minden döntését joga van saját valós vagy vélt érdekei szerint meghozni. A KDNP szövetségi politikájának bírálata elsősorban magára a pártra és természetesen a választókra tartozik. Politikustárs könnyen támadásnak teheti ki magát, ha ezt nem veszi figyelembe. Más megítélés alá esik viszont a szövetségi politikát meghatározó döntés következtében kialakult helyzet értékelése, az érintett partnereket terhelő további teendők felmérése. E kérdések elől semmiképpen sem térhetünk ki, hiszen ezek köre már túllép a

KDNP problémáinak világán. Ezeket megvizsgálni és megválaszolni minden közéleti szereplő felelőssége, csakúgy, mint ahogy feladata és felelőssége a saját pártját érintő konzekvenciák levonása is.

A kialakult helyzetet illetően talán az a leglényegesebb, hogy a mérsékelt „jobbközép” ellenzéki politikai pártok a továbbiakban erőik tömörítése és szövetségben történő együttes fellépés helyett külön utakon, megosztva kénytelen az egymástól alig eltérő vagy éppenséggel azonos célkitűzéseik megvalósításáért küzdeni. Ez a megosztottság útjában áll egy közös, hiteles és vonzó alternatíva kidolgozásának, egy, a széles tömegek által elfogadható, mérsékelt és a társadalom jelentős része számára meggyőző közös politikai program felmutatásának. Ennek hiányát aligha fogja pótolni a kétfordulós választási rendszernek az az előnye, mely az első forduló utáni, az egyébként együttműködésre hajlandó pártok jelöltjei közötti, egymás javára szóló kölcsönös visszalépés lehetőségében rejlik. Egyébként sem biztos e visszalépéseknek országosan töretlen működése, mint ahogy a visszalépésekből adódó szavazópolgári magatartás sem alakul mindig mindenütt azonosan és az utolsó percekben választási együttműködésre lépő pártok elképzelése szerint. És akkor még nem is foglalkoztunk annak az antidemokratikus jellegű lépésnek a lehetőségével, hogy a kormánykoalíciós parlamenti többség a választások előtt egyfordulóssá alakíthatja az országgyűlési választási rendszert, amit szeretnénk remélni, hogy nem következik be, de amihez hasonló korábban, az önkormányzati választások tekintetében egyszer már megtörtént. Még e lépés nélkül sem indokolatlan a félelem: *külön útjainkon maradva többé-kevésbé kódoljuk a legközelebbi országgyűlési választások eredményeit.*

A tényszerű helyzetet felmérve szembe kell néznünk azzal is, hogy nemcsak a hárompárti összefogás látszik megghiúsulni, hanem ez együtt jár a kereszténydemokrata

értékeket valló politikai erők megosztásával is. Az ugyanis, hogy a KDNP elutasította az MDF-fel kötendő szövetséget, azt is jelenti egyben, hogy az MDF-fel együtt elhárították azok kinyújtott kezét is, akik ugyancsak a keresztény értékek alapján, mi több, a kereszténydemokrácia alapelveit magukénak elfogadva fejtik ki közéleti vagy éppen séggel mozgalmi tevékenységüket. Az MDF-ben az a másik keresztény értékek alapján politizáló párt utasított el, mely a KDNP-vel együtt küzdötte végig az elmúlt négy évet, együtt törekedett a keresztény értékek érvényesítésére, kitevé magát a „keresztény kurzus restaurációja” igaztalan vádjának. E megosztottságot nemcsak e sorok írója - aki maga is ezen értékek elfogadójának vallja magát - fájlalja, hanem az alighanem a keresztény értékek alapján álló választóink akaratával sem találkozik.

Nyugtalanító a kérdés: vajon mennyire fogja közös ügyünk megsínyleni a keresztény politikai erők összefogásának, szövetségének hiányát? A mai nem könnyű helyzetben, amikor ugyancsak kitapinthatók az elmúlt négy év eredményeit, különösen a keresztény értékeink érvényesülését veszélyeztető aggasztó törekvések, nem éri-e értékeinket kézfogásunk hiányából jóvátehetetlen károsodás? Pótolja-e a laza szakmai-politikai egyeztetés az intézményes összefogás hatékonyságát és erejét? Aligha tagadható, hogy a keresztény szellemiségű pártoknak külön útjaikon járva nehezebbé válik említett értékeink védelmével kapcsolatos feladatuk ellátása is, és megnövekszik az ebből a helyzetből rájuk külön-külön nehezedő teher és természetesen a felelősség súlya.

Ebben a helyzetben ugyanakkor biztatást és reményt jelent az, hogy a két pártfrakció legtöbb tagja közötti személyes jó kapcsolat s a közös ügy iránt kölcsönösen átértett felelősség gyakorlatilag áthidalhatja a külön utak közötti gyeptű sűrűjét, és emellett nyitva tarthatja magának a szövetezésnek a gondolatát is. Ezen túl talán nem alaptalan

abban reménykedni, hogy a helyi szinteken, az önkormányzatokban létrejött, elsősorban a három párt részvételére épülő szövetségek felbontását vagy felszámolását kereszténydemokrata barátaink nem fogják igényelni. *Nagy kár lenne, ha a jól működő helyi kezdeményezések az országos pártpolitika megfontolásainak áldozataivá válnának.* Ugyanakkora helyben jól működő és bevált együttműködések önmagukban is bástyái lehetnek a szövetség gondolatának, és hozzájárulhatnak az intézményes összefogás jövőbeni megvalósulásához.

Bármennyire is messze állunk ma a szervezett, intézményes összefogás állapotától, a fentiek okából ennek az összefogásnak a feltámasztása mégsem reménytelen. Épp ezért a Magyar Demokrata Fórumnak változatlanul szorgalmaznia kell az összefogás gondolatát, és a jövőben is mindenkor készen kell állnia arra, hogy ha a KDNP mégis az összefogás, az intézményes együttműködés útját választja, akkor erre az eddigiekhez hasonlóan teljes fogadókészséget tanúsítson, hogy így lehetőség szerint mégis tőle alá kerüljön ez a szövetség.

Egy későbbi időpontban történő szövetkezés lehetősége szempontjából az sem mindegy, hogy addig milyen irányba, merre mozdulnak el az érintett pártok. Ennél a gondolatnál indokolt visszatérni a KDNP döntésének azon elemére, mely a maga számára megengedett „szakmai-politikai együttműködést” a parlamenten kívüli „keresztény politikai erők”-re is ki kívánja terjeszteni. Ha ez a különböző keresztény társadalmi szervezetekkel való együttműködést akarja jelenteni, akkor ezzel semmi gond nincs, hiszen ez az együttműködés teljesen természetes, olyannyira, hogy a keresztény értékeket valló és hangsúlyosan vállaló politikusok már ma is, maguk is gyakran aktív szerepet vállalnak különböző keresztény társadalmi szervezetekben (KÉSZ-ben, társulatokban, más egyesületekben, alapítványok munkájában, gyülekezetek, hívőközösségek

szervezeteiben stb.), így ez a gondolat nem is új valójában. Ha azonban az említett keresztény politikai erők fogalmi körébe kereszténynek vélt parlamenten kívüli pártok is értendők, szerencsésebb lett volna ezek konkrét megjelölése. Hiszen csak valóságos súllyal bír, a keresztény értékeket hitelesen hordozó, a radikális indulatoktól mentes, mérsékelt politikai párt lehet partnere az igazi, hiteles keresztény politizálásnak. Ne féljünk kimondani: hangoskodó, átkozódó, indulatokat felkorbácsoló, netán idegengyűlölő, de általában véve is gyűlölködő kereszténység nincs és nem is lehet. Az ilyen jegyeket felmutató politizálás valójában soha nem állhat keresztény értékek szolgálatában. (Őszintén remélem, hogy csak rémlátomás, amit a Magyar Nemzet november 13-i számában felvázol a KDNP irányvételével kapcsolatosan: "Ráadásul a perspektíva meghatározásában a parlamenten kívüli, keményebb, jobboldali erőket is számba veszik. Ez pedig már nem a mérsékelt, hanem a radikális jobboldal szerveződésének a jele.")

A hárompárti szövetség létrehozásának esélyét kell szolgálnia az MDF s a Fidesz további együttműködésének is. A most kialakult helyzetben a két párt között éppen ezért nem lenne szerencsés egy szoros szövetség létrehozása, mivel ez az ellenzékét kétpólusú csoportosulásra osztaná, és ezzel a hárompárti szövetség kialakításának esélyeit gyengítené. Ugyanakkor hiba lenne nem értékelni a Fidesz-nek a szövetségkötés iránti elkötelezett, következetes politikáját, illetve lemondani a már most lehetséges együttműködésről. E két párt viszonyát alapvetően annak kell meghatároznia, hogy köztük nincsen olyan ellentét, amely egyébként a szövetségkötés útjába állna. Ezért megvalósíthatónak látszik egy olyan, az alkalmi, laza „szakmai-politikai” egyeztetést meghaladó együttműködés, mely mindkét pártnak és az általuk vállalt közös céloknak előnyére és hasznára szolgálna, de amely ugyanakkor még nem eredményezné az ellenzékét kétpólusúvá osztó pártszövetség létrejöttét.

A szövetkezés későbbi lehetőségeit mérlegelve azzal is szembe kell néznünk, hogy a szövetség nem egyszerűen az országgyűlési választásokon történő közös fellépésből (közös jelöltek kiválasztásából és közös kampányolásukból) áll. A szövetségnek ugyanis tartalmi lényege, de egyben azon túl is mutató általános követelménye egy közösen vállalt olyan program kialakítása, mely választ ad a közvéleményt foglalkoztató égető kérdésekre, a gazdaság felemelkedésének problémáira, az átalakulás további menetének kérdőjeleire, a társadalmi gondok, ellentmondások, feszültségek kezelésére és megoldására – egészében egy olyan hiteles alternatíva kidolgozása, melyet a társadalom a zsákutcába torkolló szocialista-szabaddemokrata, illetve az illuzórikus ígérethalmazt tartalmazó kisgazda politikával szemben reális és megvalósítható lehetőségként elfogad. Nagyon nyugtalanító kérdés, hogy erre valóságos lehetőségünk nyílik-e akkor, ha mindennek a megvalósítására a választásokat megelőzően csupán néhány hónapunk marad (amint azt a KDNP választmányának döntése egy esetlegesen mégis megvalósítandó szövetségkötés lehetőségeként számításba veszi). Nagyon féltő, hogy az időzavarba kerülő sakkmester sorsára jutunk. Ezért az MDF nem késlekedhet addig sem, amíg a KDNP a szövetségkötés politikájához visszatér, ha ugyan visszatér. Haladéktalanul meg kell kezdenie – legalábbis maga részéről – konkrét gazdasági- társadalmi program kidolgozását, amit azután majd a szövetség programjának kialakításához a maga részéről felajánl. A fentebb érintett MDF-Fidesz közötti együttműködés lehetősége pedig – éppen a korábban említett időzavar elhárítása érdekében – addig is kiterjedhet egy előzetes programegyeztetésre, ameddig ilyen munkában a KDNP részt venni nem hajlandó.

Az előállott helyzetben azt is tudomásul kell vennünk, hogy az MDF az antalli hagyaték egyedüli letéteményesévé vált. A szövetségkötés elhárítása ugyanis aligha értel-

mezhető másként, mint az elmúlt ciklus négyévi kormányzásában volt részvételtől történt elhatárolódásnak, ami egyben az Antall József fémjelezte politikától való elhatárolódást is jelenti. Ma ott tartunk, hogy a korábbi éles bírálók, a vezető Fidesz-es politikusok részéről őszinte tisztelet és elismerés nyilvánul meg az elhunyt miniszterelnök személye iránt, míg a többi ellenzéki párt – az MDF kivételével – parlamenten belül, olykor kívül vagy kifejezetten támadja politikai örökségét vagy agyonhallgatja azt. *Az antalli hagyatékot emelt fővel és bátran vállalnunk kell!* Ő az MDF-é és mindazoké, akik emlékét szeretettel őrzik, és akik azt nem akarják a nemzeti amnézia fátyolával beborítani. Politikai hagyatékát programunk kidolgozásakor nem mellőzhetjük, és joggal várhatjuk el minden szövetségesünktől, illetve akik velünk szövetségre kívánnak lépni, hogy ezt a hagyatékot összefogásunk meghatározó alapjaként maga is fogadja el. Ez a hagyaték elszakíthatatlan a keresztény értékekre épülő Magyarország jövőképétől, melyet halálos ágyán politikai végrendeletként emlegetett.

E sorok írója az ellenzéki politizálás alfájának és ómegájának a reális alternatíva nyújtására képes mérsékelt erők, és bennük a valódi, a napi politizálásuk tükrében hiteles keresztény erők összefogását tartja. A szocialista-szabad demokrata koalíció politikája csődöt mondott, és tulajdonképpen megbukott. Az azonban, hogy a széles körű polgárosodást szolgáló törekvések, a nemzeti és a keresztény értékeket hordozó mérsékelt erők napja felvirrad-e, a koalíció politikai csődjéből önmagában még nem következik. A szocialista-szabad demokrata kormányzat leváltása, a legközelebbi választásokon történő legyőzése a mérsékelt, reális alternatívát nyújtó jobbközép pártok összefogásán múlik elsősorban, és ez az összefogás teremtheti meg a kormányváltás és a mérsékelt jobbközép erők stabil kormányzatának legkedvezőbb feltételeit. Ezért az MDF nem

törődhet bele az összefogás meghiúsulásába. Ugyanakkor partnerségét senkire sem erőltetheti.

Tudomásul kell vennünk (amit egyébként eddig is tudunk), ha a KDNP nem akarja a mérsékelt polgári és keresztény erők összefogását, ehhez egyrészt joga van, másrészt ezen a körülményen végső fokon az MDF és a Fidesz nem tud változtatni. Ha a KDNP semmiképp sem akarja, nem lesz hárompárti egység. Ez esetben nem elégedhetünk meg azzal, hogy a következményekért a felelősséget – egyébként teljes joggal – a KDNP-re hárítjuk. Az MDF-nek készen kell állnia arra is, hogy ha a hárompárti szövetség nem jön létre, egyedül is képes legyen mérsékelt, reális és hiteles alternatívát felmutatni a magyar társadalomnak, melynek megvalósításával az ország kiemelhető a nyomasztó gazdasági-társadalmi válságból. Nincs okunk kishitűnek lenni. Az MDF-ben meglévő felkészültség, kormányzati és ellenzéki pozícióban szerzett tapasztalataink, parlamenti frakcióink mások által is elismert színvonalas működése, elért eredményeink. (például a Bokros-csomag következetes kritikája és a frakció alkotmányjogi panaszának eredményessége) kellő alapot jelentenek e nem könnyű feladat – ha úgy alakul – *egyedüli* vállalására is.

Erre a helyzetre és feladatra a felkészülés ugyanúgy a saját részletes gazdasági-társadalmi program megalkotásán keresztül valósul meg, mint ahogy az a Polgári Szövetség programjának kialakításához és magához a szövetséghez elengedhetetlen lenne. Ezért most az MDF-nek az adott helyzetből adódóan egy igazán jelentős feladata van, a mindennapi konstruktív ellenzéki munka mellett: erői összpontosításával, töretlen összefogással, minden bizonytalankodás nélkül kidolgozni és megalkotni azt a gazdasági-társadalmi programot, mely alkalmas arra, hogy akár (egészében vagy részében) pártszövetségi, akár egyedüli politikai szerepvállalás programjául fogadtassék el.

November 11-e óta külön úton járunk, melyről nem a Fidesz és nem az MDF tehet. Mindent el kell követnünk azért, hogy ha lehetséges, közössé váljunk utunk. De ha nem így alakul, e rendkívül nehéz történelmi helyzetben nekünk magunknak is készen kell állnunk arra, hogy *külön utunkon járva is* megoldást kínáljunk az országnak nyomasztó súlyú gondjaira.

BESZÉD AZ ORSZÁGGYŰLÉSSEN, A NYUGDÍJREFORM VITÁJÁBAN

1996. május 8.

DR. SALAMON LÁSZLÓ (független): Tisztelt Országgyűlés! Tisztelt Ház! Bevezetőben magam is szeretnék emlékeztetni arra, hogy a nyugdíjrendszer reformjának kérdése – és ennek keretében a nyugdíjkorhatár emelésének ügye – már az Antall-, illetve a Boross-kormányzat idején is felmerült. Az akkori elképzelések szerint a nők nyugdíjkorhatárát fokozatosan a férfiakéhoz igazítottuk volna, majd az ezredforduló után, ugyancsak fokozatosan további nyugdíjkorhatár emelésére került volna sor.

Az ekkor elfogadott törvényjavaslat e reform kezdő lépéseként már rendelkezést tartalmazott a nők nyugdíjkorhatárának emelésére, amit az érintettek által önként választhatóvá tettünk.

Akkor a most kormányon levő pártok, az akkori ellenzék, ez ellen a javaslat ellen éles támadásokat indítottak és szociális érzéketlenséggel vádolták meg az Antall-, illetve Boross-kormányzatot. Most ugyanezek a pártok, kormánya jutva, sokkal keményebb nyugdíjkorhatár-emelési intézkedéseket fontolgatnak és akarnak a mai ellenzékkel és az országgal elfogadtatni. A politikai tisztesség mindenképpen megkívánná, hogy a mostani kemény intézkedéseket tervező kormánykoalíció elismerné a korábbi kormányzat ez irányú kritikájának igaztalan, álságos voltát, de minimálisan legalább annyit, hogy korábban tévedtek. Hiteltelenné válik ugyanis az a kormánypolitika, mely szemrebbenés nélkül változtatja meg az ellenzéki korában hangoztatott nézeteit. És ez egyébként fordítva is igaz: hiteltelen az az ellenzéki politika is, mely könnyedén megfélekedzik arról a politikáról, melyet kormányzati felelősség mellett magáénak vallott.

A nyugdíjrendszer működésével kapcsolatban az elmúlt hat év során érzékelt gondokat és nehézségeket látva nem tagadhatjuk: ezek a nehézségek, ezek a problémák rendkívül nagyok, olyanok, melyek hosszabb távon a nyugdíjrendszer működésének ellehetetlenülésével fenyegetnek. Ezért látnunk kell, anélkül, hogy önmagában még a felmerült konkrét intézkedésekkel egyetérténénk vagy azokat támogatnánk, hogy egy kormány sincs könnyű helyzetben, és ha kellemetlen, népszerűtlen intézkedéseket mérlegel, azt nem jókedvűből teszi.

A nehézségek kényszere arra szorít minket, hogy nyitottan gondoljunk végig minden lehetséges intézkedést, mely a nyugdíjrendszer eredményes, hatékony átalakítását, egy jól működő új nyugdíjrendszer kialakítását szolgálja.

Ugyanakkor nem lehet kétséges: a nyugdíjreform nem járhat olyan úton, mely a nyugdíjasok életviszonyainak további romlását eredményezi, vagy amelyik nincs tekintettel a nyugdíj közeli lakosság tényleges viszonyaira és méltányos érdekeire.

Tisztelt Ház! A továbbiakban nyugdíjrendszerünk ellehetetlenülését fenyegető objektív bajok és nehézségek közül egygel szeretnék kiemelten foglalkozni, a demográfiai viszonyaink kedvezőtlen alakulásának kérdésével. Úgy vélem és őszintén remélem, hogy ez a vita alkalmas annak érzékeltetésére, hogy azok a politikai erők, amelyek már régóta vészharangot kongatnak népességi mozgalmi viszonyaink kedvezőtlen alakulása miatt, nagyon is reális, feszítő gondokra igyekeztek a társadalom figyelmét felhívni.

Remélem, hogy e vita is érzékelteti azt, hogy amikor a keresztény értékek jegyében a gyermekvállalás, a család fontosságáról szólunk, ha aggódunk az abortuszok számának alakulása miatt, akkor nem egyszerűen ideológiai vitát indukálunk. E problémakör tükrében aligha vitatható, hogy azok az értékek, melyeket mi itt nem kevesen, természetesen alapvetően filozófiai, erkölcsi jelentőségűnek

ítélünk, e jelentőségén messze túlhaladóan olyan kézzelfogható, gyakorlati, gazdasági-társadalmi kihatással bírnak, melyek háttérbe szorulása vagy perifériára kerülése a társadalom egészére katasztrofális következménnyel járna.

Mire utalok közelebről? Ma Magyarországon 2 700 000 nyugdíjas van, és 4 millió állampolgár képezi a lakosság aktív, keresőfoglalkozást űző részét. Miután az önálló társadalombiztosítási rendszerek, mint amilyenek az OTI, a MABI – és még sorolhatnék másokat – voltak, a háború után tönkrementek, illetve államosításra kerültek, s miután az Antall-kormányzat alatt kialakított Nyugdíjbiztosítási Önkormányzat már csak vagyon híján is fényévnyi messzeségben van attól, hogy önellátó nyugdíjrendszer bázisát képezze, miként az elmúlt évtizedekben, ma is az a gyakorlati helyzet, hogy a mindenkori nyugellátás alapját és fedezetét az aktív népesség produktuma utáni járulék képezi. Ezt tudjuk. Valójában a nyugdíjak összességét régóta nem tudja fedezni, ezért a nyugdíjrendszer a nyugdíjjárulékok mellett rendszeres költségvetési támogatásban is részesül.

Azt hiszem, nem nehéz belátni, még ha rendkívül leegyszerűsített is ez a közelítés, hogyha ma élne és koránál fogva a jelenlegi aktív népességet növelné az a sokak szerint 5 millió meg nem született állampolgár, akiket a demográfiai viszonyaink miatt szót emelők oly sokszor szóba hoznak, vagyis ha 4 millió helyett 9 millió ember produktuma utáni járulék állna rendelkezésünkre, akkor egyfelől ma az egyes aktív embert, de a magyar gazdaság egészét is egyrészt sokkal kisebb összegű járulékfizetés terhelné, másfelől a nyugdíjasok nyugdíjellátásának biztosítása sokkal bőkezűbben, magasabb színvonalon valósulhatna meg.

A XX. század végén mégiscsak be kell látnunk, hiába van törvényben előírt általános, kötelező biztosítási rendszer, egy társadalom igazi biztosítása megfelelő számú ak-

tív népesség létezésében rejlik. Mint ahogy századokon át, most is a gyermekvállalás, a gyermekáldás az igazi biztosítéka az ember jövőjének.

A keresztény értékek szóhasználatát, most a mindenki számára való közérthetőség érdekében hátrahagyva, ki mondom: egy nemzet, egy társadalom elöregedése létezésünk, jövőnk húsba-vérbe vágó kérdésévé válik. Mert igen tisztelt képviselőtársaim, a mai 2 700 000 nyugdíjast még megnyugtathatjuk, hogy ma még, ha nehezen is, ha keserves, és egyes érdekeket hátrányosan érintő nyugdíjreformmal összekötött intézkedések árán is, tudnunk kell biztosítani a nyugdíjas társadalom méltányos nyugellátását - amire, én is hadd tegyem hozzá zárójelben: megpróbáltatással terhelt munkás életmódjával ez a nyugdíjas társadalom messzemenően rászolgált -, de az önök, a 40 évesek nyugdíja alapjainak megteremtése tekintetében már nem vagyok ennyire nyugodt.

Ha nem lesz elegendő utód, ha nem lesz elegendő nagyságú aktív lakosság, akkor ki fogja azt a járulékot megtermelni és biztosítani, amiből a mi nyugdíjunkt majd biztosítani lehet?

Tisztelt Ház! A gyermekvállalást érintő szociálpolitikai kérdések az előbbieik okából szorosan összefüggnek demográfiai viszonyaink alakulásának következményével, és ez, még egyszer mondom, nem egyszerűen ideológiai, nem egyszerűen erkölcsi, hanem egyben gazdasági, hosszabb távon – túlzás nélkül állítható – létkérdés. Ezért is küzdöttünk oly keményen a Bokros-csomag gyermekvállalási hajlandóságot csökkentő intézkedései ellen, jöllehet – ha a lelkiismeret tükrébe nézünk – a gyermekvállalás kérdése nemcsak a Bokros-csomag, nemcsak a szociálpolitika kérdése. Politikai szinten kétségtelenül elsődlegesen az, de látnunk kell az egész nyugati civilizációban és a magyar társadalomban is eluralkodott értékvesztés romboló hatását.

Szem elől vesztettük értékeinket és ezért – legalábbis ezen a területen – társadalmunk létalapjainak vészes lesóványodásával, következményeiben pedig a társadalom nagy részének testi-lelki és egyben anyagi elnyomorodásával kell keserves árat fizetni.

Felszólalásomat azzal a gondolattal zárom, hogy ha problémáinkat le akarjuk küzdeni, ha a nemzet és a társadalom részére valóban nyugodt jövőt kívánunk biztosítani, akkor a nemzeti sorskérdéseket – így például az olyan súlyú ügyet, mint a demográfiai viszonyunk alakulása vagy az ennek alakulásától elszakíthatatlan nyugdíjreform problematikáját - nem szabad pártcsatározások kicsinyes szempontjainak alárendelni. Olyan kérdésekről van szó, amelyek – mint alapvető nemzetstratégiai kérdések – a legszélesebb nemzeti összefogást, együttműködést igénylik emberhez méltó viszonyaink, jövőnk biztosítása érdekében.

Köszönöm, hogy meghallgattak. *(Taps.)*

NAGY IMRE EMLÉKÉNEK TÖRVÉNYBE IKTATÁSÁRÓL

1996. június 4.

Beszéd a törvényjavaslat vitájában

DR. SALAMON LÁSZLÓ (független): Tisztelt Országgyűlés! Tisztelt Képviselőtársaim! Azok közé tartozom, akik elfogultak Nagy Imre személyével kapcsolatban. Talán megbocsátják a személyes vonatkozás említését: az '50-es években több rokonomat is kitelepítették, és köztudottan a kitelepítettek kálváriái megszűnését Nagy Imre első miniszterelnökségéhez kapcsolják. Mint történelmünket ismerő, azt is tudom, hogy Nagy Imre első kormányának hivatalba lépése lezárta a Rákosi-rendszer legsötétebb szakaszát, és az már Nagy Imrének a közéletből történő eltávolítása után sem térhetett vissza eredeti formájában.

Ezt akkor is értékelnünk kell, ha ma már tudjuk, és talán annak idején is gondolhattuk, vagy gondolták a kor szereplői és szenvedői, hogy mindez csak Moszkva akaratából és jóváhagyásával történhetett. Így nem véletlen, hogy Nagy Imrének a kormányba való visszakövetelése ott szerepelt az október 23-ai tüntetés jelszavai között. Az október 28-ai kormánynyilatkozattal és azt követő tevékenységével Nagy Imre túllépett addigi politikai pályafutása korlátain. Neve valóban összekapcsolódik az 1956-os forradalom és szabadságharc történetével és ügyével, személye ott található a drámai végkifejlet pozitív szereplői között.

Itt kell megjegyeznem, hogy magam is egyetértek azzal a megállapítással, hogy Nagy Imre neve elszakíthatatlanná vált 1956-tól, de hozzá kell tennem, miként ezt már hallottuk másoktól is, hogy nemcsak az ő neve. Az 1956-os forradalom és szabadságharc ügyétől elszakíthatatlan a szabadsáért, a demokráciáért és függetlenségért küzdött töb-

bi szereplő is. Mindenekelőtt a pesti srácok, a Corvin-köz, a Széna tér és a többi szabadságharcos bázis vezetői, egyszerű, névről ismert vagy névtelen katonái, a munkástanácsok, nemzeti bizottságok vagy más forradalmi szervezetek tagjai, a honvédségtől, rendőrségtől csatlakozók, az újjászerveződött pártok vezetői és más szereplői. És természetesen elszakíthatatlan az a több mint 300 kivégzett mártír is, akiknek neveit tegnap felállva hallgattuk itt.

Tisztelt Képviselőtársaim! Nekem meggyőződésem, hogy bölcsen döntött az első szabadon választott Országgyűlés, amikor az 1956-os forradalom és szabadságharc emlékének törvénybe iktatásánál nem nevezett meg név szerint senkit sem külön. Ugyanakkor ez önmagában nem zárja ki azt, hogy kiemelkedő történelmi személyek emléket ne örökítsük meg személyhez kapcsolódó, időszerűség kínálta alkalom felhasználásában. Mielőtt a vita érdemi problematikájához hozzászólnék, szeretnék még visszatérni Nagy Imre személyének méltatásához. Visszatérni, mert az előbb eljutottam 1956-ig, de Nagy Imre életpályája 1958-ban bekövetkezett mártírsorsával vált teljessé. Ezelőtt a mártíromság előtt tisztelettel hajtom meg a fejem. Nagy Imre ma már nem egy párt politikusa. Személye már nem egy párté, hanem az egész nemzeté. Éppen ezért tartom nagyon sajnálatosnak és szomorúnak és talán nem túlzás, hogy személyéhez méltatlannak is az itt kialakult vitát.

Én személy szerint úgy gondolom - miként erre az előbb is már utaltam -, hogy elvben helye lehet kiemelkedő történelmi személyiségeink emléke törvénybe iktatásának. Ennek azonban csak olyan körülmények mellett olyan előkészítettség után szabad megtörténnie, hogy az Országgyűlés eljárása méltó legyen az ügyhöz. Meg kell jegyezni: én személy szerint nem tudok hivatalosan lefolytatott hat- vagy hétpárti tárgyalásokról. Jóllehet, amikor Szekeres Imre frakcióvezető úr az ügyben körlevéllel fordult a képviselőkhöz, én válaszevelemben felvettem egy

olyan egyeztető hétpárti tárgyalás megtartását, amely általánosságban is és a konkrét esetben is megkísérelti megállapodás kialakítását egyes történelmi személyiségek, illetve konkrétan Nagy Imre emlékének törvényben történő megörökítésének kérdéseiről. Vagyis elvben és általánosságban is tisztázza azt, hogy miként bánjunk történelmi nagyjaink emléke megörökítésének ügyével, és a konkrét ügyet is beszéljük át.

Ilyen hétpárti tárgyalásra, még egyszer mondom – legalább is az én tudomásom szerint – nem került sor. Tudniillik a pártok közti egyeztetést a sajtónyilatkozatok – szerintem – nem helyettesíthetik. És ilyen megnyilatkozások tükrében még én nem találnám vagy nem ítélném meg feleslegesnek a hétpárti egyeztetést.

Az elmondottakból következik – és nem először mondom most a felszólalásom során –, hogy személy szerint nem vagyok elvi ellenzője a neves személyek emléke törvényben történő megörökítésének. Mindenesetre – mindazokon túl, amit eddig elmondtam – az ilyen kérdésekben az azonos mércével való mérés követelményét is mellőzhetetlennek tartom. És úgy vélem, hogy az egyes ellenző álláspontok megismerése mellett ennek a szempontnak a megtárgyalására is a hétpárti fórum alkalmas lett volna, illetve alkalmas lenne. Sőt, úgy gondolom, egy ilyen közvetlen tárgyalás esetleg az elvileg ellenkező álláspontot is, illetőleg állásponton levő pártvéleményeket is befolyásolhatta volna.

Azt az eljárást viszont, hogy az előterjesztést támogató MSZP-frakció, félretéve egy ilyen szabályszerű egyeztetési eljárás lefolytatásának a lehetőségét, és feladva egy esetleges szélesebb körű megegyezés létrejöttének lehetőségét, így hozza ezt a kérdést a tisztelt Ház elé, ahogyan idehozta, ezt nagyon szerencsétlennek tartom. Egyben Nagy Imre személyével és emlékével szemben is tapintatlan eljárásnak érzem. Nem lett volna szabad a vértanú miniszterelnök személyét és emlékét egy ilyen vitának kitenni a par-

lament teljes nyilvánossága előtt, de azt hiszem, annak sem lenne szabad kitenni, hogy egy ilyen természetű törvény ötven-egynéhány százalékos többséggel fogadtassék el. Ugyanis a méltatást célzó törvénynek igazán akkor van katartikus, felemelő súlya és hatása, ha e mögött a nemzeti akaratot kifejező képviselők osztatlan egyetértése vagy támogatása áll.

Felvethető a kérdés, tisztelt képviselőtársaim, hogy az ellenzők álláspontjának megváltoztatására mennyiben látok én vagy láttam én esélyt. Úgy gondolom, hogy egy hétpárti egyeztetés során több mindent megvizsgálhattunk volna. Tisztázhattuk volna, mint azt már előbb említettem, hogy elvben miként állnak a pártok történelmi események, történelmi személyek emlékének törvénybe iktatásához. Hogy az ellenzés nem abszolút érvényű, azt előttem az sejteti, hogy az 1956-os forradalom és szabadságharc jelentőségének törvénybe iktatásáról az első szabadon választott Országgyűlés valamennyi párt egyetértésével, szinte egybehangzóan – talán egy vagy két tartózkodó szavazat volt, ha jól emlékszem – döntött, vagyis akkor az SZDSZ is egyetértett e történelmi esemény jelentősége megörökítésével.

Hétpárti egyeztetés során végiggondolhattuk volna, hogyha ilyen emléktörvények megalkotásával kívánunk foglalkozni, akkor van-e és milyen adóssága van még a magyar törvényhozásnak történelmünk más, jelentős szereplői tekintetében. Magam részéről például indokoltnak tartom Mindszenty József hercegprímás bíboros személye emlékének törvénybe iktatását, aki nemcsak a vallásszabadságért folyó küzdelemnek, de a diktatúrával szembeni ellenállásnak is méltó jelképévé vált még életében, és aki börtönnel, házi őrizettel, majd az amerikai nagykövetség területén vállalt, egyben a hazához való ragaszkodást is kifejezésre juttató, önkéntes, tizenöt éves számkivetettségével felemelő és lélekerősítő példát nyújtott milliók számára.

Egy hétpárti egyeztetés során talán sikerült volna meggyőzőnöm a húzódozó pártokat arról, hogy ha Nagy Imre emlékét őszintén tisztelni és őrizni akarjuk, akkor nemcsak személyéről kell megemlékezni, hanem arról is, amiért ő, és rajta kívül még nagyon sokan küzdöttek ebben az országban, életüket is áldozva az ügyért; a magyar függetlenség, az ország szabadsága visszaszerzésének évfordulójáról.

1996. június 19-én lesz öt esztendeje, hogy Sirov altábornagy úr személyében az utolsó szovjet katona is elhagyta Magyarország területét. Ezzel az ország 47 esztendővel ezelőtt, 1944. március 19-én elvesztett szuverenitását teljes mértékben visszaszerezte. Erről még 1994-ben, majd 1995-ben ismét törvényjavaslatot nyújtottam be a tisztelt Háznak. A javaslat megtárgyalására mind ez ideig nem került sor. Én most szorgalmaztam, de hiába. A kapott válasz szerint az Országgyűlésnek nincs ideje most az ország szuverenitása visszaszerzéséről megemlékezni. Ne haragudjanak, ha ezek után gyanakvás fog el a törvényjavaslat mögötti szándékuk őszinteségét illetően.

Miért kívánjuk Nagy Imre emlékét most törvénybe iktatni, ha az nem számít megemlékezésre méltónak, amiért a mártír miniszterelnök és a magyar történelem oly sok nagyszerű személyisége harcolt és életét áldozta, a magyar szabadság visszaszerzése? A megemlékezés annál inkább is indokolt, mert a két dátumnak, június 16-ának és június 19-ének egy olyan – én merem remélni, hogy véletlen – összecúsztatása folyik, amit abszurdnak és elfogadhatatlannak tartok. Június 16-át a magyar szabadság napjának keresztelték el, holott ez a nap gyásznap. Ez a nap a XX. század október 6-ája. Ez a nap Nagy Imre és a perbe vont mártírtársai kivégzésének a szomorú dátuma. Nem tudom, ki emlékszik tavaly, a Nap Tv-ben Pongrátz Gergelyre, aki sírással küszködve, joggal protestált ez ellen, azt fejtegetve, hogy az ő harcostársai kivégzésének ünnepe számára nem lehet örömnappal.

Igen, képviselőtársaim. Nagypénteket és húsvét vasárnapot nem illik, de nem is lehet egy napon ünnepelni. Ez azért is különösen szót érdemel, mert láthatjuk, június 19. lassan, lassan feledésbe megy. Ma már – én találkoztam nem is egyszer ilyenekkel – még a politikusok között is sokan vannak, akik már nem is tudják, hogy mikorra esett a dátum szerint – az utolsó szovjet katona távozása az országból. Hogy a szovjet csapatok ezt úgy igyekeztek megvalósítani, kivonulásukat végrehajtani, hogy a dátum feledésbe menjen? Ezt én megértem. De azt már nagyon nem értem, és nem is tetszik, hogy itthon is úgy alakul a meghatározó politikai körök viszonya az említett évfordulokhoz, hogy az óhatatlanul felvesse a kérdést: akarnak-e egyáltalán valamit tenni a nemzeti amnézia ellen, vagy egyáltalán ellenükre van-e ez?

Tisztelt Országgyűlés! Tisztelem Nagy Imrét, és sajnálom, hogy ebbe a vitába belekeveredett. Nem kellett volna, nem lett volna szabad ennek megtörténnie. De talán még segíthetünk rajta. Az előterjesztők még most is kezdeményezhetik az elmaradt egyeztetést. Megpróbálhatják áthidalni a különböző eltérő véleményeket és oldani a görcsöket is, amikkel itt találkozhattunk a vita során. És megpróbálhatják azokat a kérdéseket, amiket például én lényegesnek éreztem, vagy mást, amit az ügyhöz kapcsolódónak és fontosnak ítélnék, átbeszélni. Ezzel elősegíthetnénk egy nemzeti közmegegyezés kialakítását legalább ebben a kérdésben és az ehhez kapcsolódó kérdéskörben. Lehet, hogy erőből átvihető lesz ez a törvény, de kérem, gondolják meg, van-e értelme és szabad-e ezt Nagy Imre emlékével összefüggésben megtenni? Köszönöm, hogy meghallgattak. *(Taps az ellenzék soraiban.)*

1848/49 ÜZENETE

*Ünnepi beszéd a forradalom és szabadságharc
150. évfordulóján Kiskunhalason*

Tisztelt Ünneplő Közönség, tisztelt Honfitársaim!

Ünnepel az ország, ünnepel a magyarság.

Emlékezünk... Emlékezünk 1848 márciusára; a március 15-i pesti forradalomra, mely megteremtette a sajtószabadságot, megnyitotta Táncsics börtönét, egyesítette a diákot, a polgárt, a parasztot, az egész nemzetet, és győzelmet aratott a zsarnokságon.

Emlékezünk a márciusi alkotmányra, melyet az utolsó rendi országgyűlés ajándékozott - meghaladva érdekeit és korlátait - az ország népének. Emlékezünk arra a márciusi alkotmányra, mely lebontotta a nemzetet megosztó válaszfalakat, megteremtette a jogegyenlőséget, a közteherviselést, a polgári nemzetté válás feltételeit. Emlékezünk arra a márciusi alkotmányra, mely népképviselési országgyűlést, ennek felelős kormányt hívott életre, mely kirajzolta a modernkori alkotmányos magyar állam szervezetének kontúrjait, és mindent a magyar függetlenség letéteményesévé tette.

És emlékezünk a vívmányaink érdekében folytatott dicső küzdelmünkre, az 1848/49-i szabadságharc mozzanataira, szereplőire, hőseire és vértanúira. Gondolatainkban felvillannak az ismert arcok; Petőfié és a többi márciusi ifjaké, Batthyányé és kormánya tagjaié, a szabadságharc során vezérszerepet vállaló Kossuthé, a fegyverrel küzdőké, a tábornokoké és a közkatonáké.

Tisztelt Honfitársaim!

Ünnepünknek különleges rangot ad, hogy kerek évfordulót ülünk; mindaz, amire ma emlékezünk, százötven esztendővel ezelőtt történt.

A kerek évforduló az emberi élet ritka adománya. És mennyi minden történik, változik akárcsak két kerek évfor-

duló között! Ha csak ötvenéves mértékkel mérjük a történelmet – gondoljunk vissza az ötven esztendővel korábbi márciusra! – mi minden történt a két kerek évforduló között!

1948 márciusában az ország a forradalom és szabadságharc százéves évfordulóját ünnepelte. E centenáriumról városainkban, falvainkban mindenütt emlékművek tanúskodnak. Vajon tudták-e, látták-e az akkori ünneplők, az emlékoszlopokat koszorúzó, hogy miközben ünnepelnek, a hatalom birtokosai lerombolják mindazt, amiért '48 és '49 hősei küzdöttek?

Igen, Honfitársaim, érdemes végigtekinteni az elmúlt százötven esztendőt. Érdemes végigkísérnünk, mi volt a sorsa a magyar szabadság és függetlenség ügyének.

Az ünnepi alkalom kísért a történelemben való elmélyedésre, mégis elégedjünk meg csupán néhány történelmi pillanatfelvétel szemrevételezésével. És mindezt ne csak egy megilletődött visszapillantás kedvéért tegyük meg, hanem tegyük fel a kérdést, és vizsgáljuk meg, hogy e másfél évszázaddal ezelőtt történteknek mi a mai jelentősége! Van-e maradandó számunkra mindabból, ami 1848/49-ben történt, van-e máig ható üzenete 1848 márciusának és a szabadságharcnak?

Még mielőtt a történelmi pillanatfelvételek megtekintésébe kezdenénk, az utolsó kérdésekre megelőlegezem a választ.

1848 márciusa, a '48/49-es forradalom és szabadságharc számunkra nem egyszerűen egy szívünkbe zárt, lelkünket melengető, dicsőséges történelmi esemény, hanem máig ható, meghatározó súlyú, jövőnk sziklaalapját képező történelmi fordulat volt!

1848 vívmányait két csoportba oszthatjuk. Egyfelől gyökeresen átalakította a társadalmi viszonyokat, és megteremtette a polgári nemzetté válás feltételeit. Másfelől kiharcolta a nemzeti függetlenséget, és annak hordozójaként létrehozta a polgári alkotmányosság követelményeinek

megfelelő modernkori magyar állam legfontosabb alapintézményeit.

A szabadságharc vérbefojtását követően az abszolutizmus korszakában Bécs felszámolta függetlenségünket, és megkísérelte önállóságunkat egy nagy-osztrák birodalomban felolvasztani. A nemzet ellenállása és történelmi helyzetünk szerencsés alakulása azonban meghiusította e törekvéseket. Az 1867-es kiegyezés, ha nem is hozott teljes önállóságot, de a függetlenség viszonylag széles kereteit teremtette meg, és a megmaradó függést is – közjogi értelemben – a kölcsönösség méltányos alapjaira helyezte.

'48 társadalmi természetű vívmányait illetően Bécs meg sem kísérelte a változások visszafordítását, sőt – történelmi paradoxonként, de egyébként saját érdekeinek is megfelelően – az abszolutizmus hatalmi eszközeivel közreműködött a társadalom átformálását szolgáló '48-as törvények tartalmi célkitűzéseinek megvalósításában. Így a polgári nemzet kifermálódása folyamatos és töretlen maradt, majd a kiegyezést követő kedvező politikai és gazdasági feltételek között felgyorsult és teljessé vált. Ha nem is mentesen minden társadalmi és politikai ellentmondástól, de létrejött a polgári Magyarország!

Századunk első felében ezek az ellentmondások megnövekedtek és kiéleződtek. Ezek feloldását, és ezáltal 1848 vívmányainak kiteljesítését az ország társadalmi és politikai demokratizálódása jelentette volna. Ez a demokratizálódás azonban ebben az időszakban nem valósult meg, ami nem kevés hátrányt jelentett történelmünk alakulásában, miközben a nemzetet két világegés és ezek katasztrófális következményei is sújtották.

Szerencsétlen módon demokratikus átalakulásunkra már csak a szovjet szuronyok árnyékában került sor, mely erre az átalakulásra nem csak tartalmi bélyeget nyomott, hanem azt tiszavirág-életűvé is tette.

Történelmi paradoxonként éppen az 1848/49-es forrada-

lom és szabadságharc centenáriumával esett egybe a néhány éves demokrácia felszámolása, a kommunista diktatúra megteremtése, az államszocializmus alapjainak kiépítése. Miután függetlenségünket – melyet teljességében az első világháború után nem egészen negyed századig birtokolhattuk – a német, majd a szovjet megszállással ismét elvesztettük, éppen a centenárium idejében rombolták le azt a polgári Magyarországot, melyet 1848/49 vívmányai létrehoztak.

Az államszocializmus mérhetetlen károkat okozó négy évtizedes elvetélt kísérlete után az 1989/90-ben végbement rendszerváltozás 1848/49. eszményeihez és vívmányaihoz, a szabadság, a jog, a csorbítatlanul érvényesülő jogegyenlőség, az alkotmányos jogállam intézményeihez nyúlt vissza, párosítva az ezeket kiteljesíteni szolgáló demokrácia eszméjével, és ismét célul jelölve ki az 1848/49-es forradalom és szabadságharc további alapvető célkitűzésének, nemzeti függetlenségünknek és szuverenitásunknak a visszaszerzését.

Így az 1848-as forradalom által teremtett alapintézmények a kor változásaihoz igazodva jelen korunk alkotmányos berendezkedésének, jogrendjének, társadalmi létezésünknek, és életünknek alappilléreit képezik. Függetlenségünket, csorbítatlan szuverenitásunkat is sikerült visszanyernünk Moszkvához láncoló kötelekeink eloldásával és a szovjet hadsereg távozásával.

Tisztelt Honfitársaim!

Az ünnep okán sem hunyhatunk szemet afölött, hogy a nemzet mostanában nem tud felhőtlen örömmel ünnepelni, hogy a rendszerváltozással újra helyére tett eszmék és vívmányok, a szabadság, a demokrácia, a jogállam, a nemzeti függetlenség mintha nem tette volna megelégedettebbé, boldogabbá a polgárokat.

E mögött a jelenség mögött nem csak az van, hogy az elmúlt rendszer tudatosan eljelentéktelenítette ezt az ünnepet. Nem csak az van, hogy egyéb jelképeivel és e jelké-

pek, valamint a valóság közötti égbekiáltó ellentmondásával elfordította az embereket a történelmi-közéleti kapcsolódású ünnepektől. E mögött nem csak a várt jólét elmaradása, nem csak a gazdaság gyökeres átformálódásával együtt járó, életünket megnehezítő, elbizonytalanító súlyos terhek kiábrándító, elkedvetlenítő hatása van.

Elégedetlenségünk, rossz szájízünk oka ma már leginkább az, hogy az országban lejátszódó folyamatok igazságérzetünket sértik. Hogy a polgárok nagy része bizonytalannak érzi jövőjét, és joggal sérelmezi egyesekhez képest esélyegyenlőtlenségét.

Sok olyan gondunk, bajunk van, ami ma kedvünket szegi, és melyekről hosszasan lehetne beszélni. Ezek részleteibe ma belebocsátkozni ünneprontás lenne.

De azokról a társadalmi folyamatokról és jelenségekről, melyek hosszútávon határozzák meg generációk sorsát, és melyek átélésétől nem kevesebb függ, mint az, hogy a polgárok otthon érzik-e magukat e hazában, nem hallgathatunk. Nem hallgathatunk, mert ez az életérzés az, aminek tükrében az ország polgárai értékelik, vagy nem értékelik a szabadságot, a jogállamot, a demokráciát és a függetlenséget.

Mert hiszen e vívmányok olyan alapkövek, mely nélkül nincs emberhez méltó élet, mely nélkül egy nemzet, egy ország sorsát csak zsarnoka kénye-kedve szab meg. Olyan tépett, vert történelmi sors után, mint amilyen a miénk volt, szegény a szókincs, a szabadság, a jog, a demokrácia és a függetlenség jelentőségének méltatására.

Ahhoz azonban, hogy az ezekre az eszmékre és intézményekre épülő társadalom tagjai, az ország polgárai otthon is érezzék magukat, az előbbieken kívül még két dolog is szükségeltetik.

Egyrészt szükséges, hogy eszméink és nagyra becsült alapintézményeink minden elemükben maradéktalanul érvényesüljenek. Hogy a jog és a törvény mindenki számára

kötelező, mindenki által betartott, és ha kell, kikényszeríthető legyen! Hogy a közteherviselés a valóságban is érvényesüljön!

Másrész szükséges az is, hogy a jelen korunk alapját meghatározó '48-as hagyaték forrásául szolgáló hármas alapeszméből, a szabadság, egyenlőség, testvériség gondolatából a testvériség eszméje is polgárjogot nyerjen. Szükség van arra, hogy a társadalmi szolidaritás áthassa az országot! Szükség van arra, hogy boldogulására mindenkinek legyen esélye! Nem szabad elfogadnunk, hogy az ország népe két részre, szerencsés és kiváltságos elitre és a leszakadók széles tömegeire szakadjon szét. A felülre kerültek és a leszakadással fenyegetettek vagy már lemaradtak között érdekegyesítésre van szükség!

Az érdekegyesítés gondolata nem új. Ez is a múlt századnak, a reformkorszak polgárosodási mozgalmának terméke. Petőfi még abban az értelemben beszél róla, hogy a népet is be kell venni az alkotmány sáncai közé. Azt üzeni a nemesi elitnek:

*„Az alkotmány rózsája a tiétek,
Töviseit a nép közé vetétek;
Ide a rózsa néhány levelét
S vegyétek vissza a tövis felét!”*

Ez az érdekegyesítés akkor megvalósult. A birtokos nemesi osztály a jobbágyfelszabadítással, az úrbéri terhek eltörlésével az utolsó rendi országgyűlésben helyet foglaló képviselői útján, meghaladva osztálykorlátait, nem kis áldozatot hozott. Cserébe a jó választás jutalmát nyerte. Annak a választásnak a jutalmát, aminek dilemmáját Kossuth így fogalmazott meg: „Velük és általuk, ha lehet, nélkülük, sőt ellenük, ha kell!”

Tisztelt Honfitársaim!

1848 márciusának, a forradalomnak és szabadságharcnak több üzenete is van a ma kora számára. Én most az előbbi gondolathoz kapcsolódva csak egyet szeretnék

ezek közül kiemelni: az érdekegyesítés, az áldozatvállalás, a szolidaritás üzenetét! Ahogy tudtak másfél évszázaddal ezelőtt a nemesi elődök valóban nemesként a közös ügyért áldozatot hozni, az országnak és a népnek alkotmányt adni, ahogy hozzájárultak ezzel a nemzet egységének és békéjének megteremtéséhez, és a számukra is jeles helyet biztosító polgári Magyarország kialakulásához, ugyanúgy kellene ma mindenkinek eljutnia az érdekegyesítés, a szolidaritás gondolatához. Ma biztosan nem kellene annyi áldozatot hozni. Csak egy kis önmegtartóztatás, megértés, bölcs önmérséklet és a testvériség érzése kellene! Elfogadni, akarni azt a polgári Magyarországot, ahol minden polgár otthon érzi magát, ahol minden polgárnak jövője van!

Tisztelt Honfitársaim!

Ezen a jeles, kerek százötvenedik évfordulón zárjuk a szívünkbe ennek a szabad, boldog, polgári Magyarországnak a vágyát. És ki-ki, aki ezért tenni tud, tegye meg azt, ami tőle lehetséges. Hogy méltóak legyünk azokhoz, akik itt, a Duna-Tisza táján minden polgárnak hazát teremteni igyekeztek!

EZER ESZTENDŐ

*Ünnepi beszéd Szent István király ünnepén,
az államalapítás millenniumi évfordulóján*

„Légy áldott Szent István király!”

Tisztelt Hölgyeim és Uraim!
Tisztelt Ünneplő Honfitársaim!

1083-ban történt szentté avatása óta kilencszáztizenhét évforduló alkalmával énekelte és énekli ma ezen a napon is a magyarság és a római kereszténység ezt a hálaadó éneket ahhoz, akinek homlokát – először a magyarok közül – éppen ezer esztendeje érintette korona, a II. Szilveszter pápa által küldött, a királyi hatalmat szimbolizáló ékesség.

Mostantól pedig ebbe az énekbe – a konstantinápolyi pátriárka és az ortodox zsinat döntése folytán – bekapcsolódik a keleti keresztény egyház is, ezer esztendő után először bővítve a közös szentként tiszteltek sorát.

Ezer esztendeje, hogy a királyi korona Istvánt országa királyává avatta. Ezer esztendeje, hogy ezáltal megszületett a magyar királyság, hogy megszületett a magyar állam.

Tudjuk, hogy az államiság kiformálódása hosszabb folyamat, az államszervezés összetett, alapos, időt igénylő építőmunka volt. Mozzanatai köréből a betetőzést azonban a koronázás jelentette. Ebben az aktusban jutott kifejeződésre István országának a többi keresztény királysággal egyenrangúként való elismerése, egyszersmind a keresztény Európába történő befogadása.

Ismerjük a történészek szöveg és naptárelemzési vitáit a koronázás pontos időpontját illetően, mármint, hogy az 1000 nyarára, karácsonyára vagy szilveszterére, újév napjára és ezért vagy egyébként is 1001-re esett-e. Mindez a lényegen nem változtat; a magyarság létezésének politikai

intézményrendszere, a magyar állam száz évvel a honszerzés történelmi mozzanata után megszületett, létrejött, és – igazodva a történelem kívánta változásokhoz – ezer esztendőn át életünk politikai keretétül szolgált.

Az állam létrehozása szétválaszthatatlanul összekapcsolódott a kereszténység felvételével és az egyházszervezet kiépítésével. Ez a keresztény Európába történő befogadás mellőzhetetlen feltétele is volt, de egyben Szent István mély vallásos hitéből és a keresztény értékek iránti elkötelezettségéből is fakadt. Fiához, Szent Imre herceghez intézett Intelmeiből – melyet a nemzet mint a szentistváni állambölcselet alaptételeit mintegy törvényként a magyar Corpus Iurisba is beemelt – világosan kitűnik az a szellemi-erkölcsi koncepció, mely a keresztény értékrend, maga a keresztény egyház és a keresztény királyság szétválaszthatatlanságának gondolatában fejeződik ki. És ha a történelem menete az egyház és az állam intézményeinek összekapcsolódását meghaladottá is tette, örökérvényűek maradtak azok az erények, melyeket a keresztény értékek jegyében Szent István az utókorra hagyományozott, mellőzhetetlenné vált a keresztény erkölcs, mely a hittel együtt évszázadokon át a magyarságnak alapvető útmutatója maradt, és ma is, sokunk hite és meggyőződése szerint a jövő társadalmának nélkülözhetetlen pillére!

Tisztelt Honfitársaim!

A magyar állam létrehozása, a kereszténység felvétele, a keresztény Európába történt beilleszkedésünk ezer évvel ez előtt megmaradásunkat biztosító, gyökeres történelmi sorsfordulót jelentett, mely nehéz döntéseken alapult és keserves társadalmi változásokkal és nehézségekkel párosult.

Hogy ez valóban megmaradásunk, létezésünk alternatívája volt, azt a korábbi, hozzánk hasonló nomád népek sorsa bizonyítja, melyek e gyökeres sorsfordulóval nem próbálkoztak: a szarmaták, a hunok, a gepidák, az avarok sorsa, akik történelmileg rövid időszakok után nyomtalanul eltűntek a történelem viharáiban.

Szent István műve ugyanakkor nemcsak egyszerűen a megmaradás lehetőségét jelentette, hanem – ma biztosan hihetjük: – egy ezredéven messze túlmutató jövő útját és biztosítékát képezte és képezi egyben.

Ezeresztendő a magyar állam! Gondoljunk bele; még két tucat nép sincs a világon, melynek állama ilyen hosszú időn át dacolt volna a történelem viharaival, és amely ilyen nagy időt élt volna meg!

Ezer esztendő! Vajon miben, hogyan tudjuk mérni, érzékeltetni ezt a szinte mérhetetlen időt?

Talán a harminchárom nemzedékben, mely Szent István óta Árpád honában a mai időkig egymást váltotta? Vagy abban a történelmi arcképcsarnokban, melyet végigtekinteni sem kis vállalkozás? Ahonnan visszaneznek reánk a múlt idők nagyjai; az Árpádok, köztük Szent István után Szent László, Könyves Kálmán, III. Béla, vagy a második honalapítónk; IV. Béla – az Árpádházi szentek – akik kapcsán nem árt megjegyezni, nincs még egy olyan család a történelemben, mely annyi szentet – ötöt – adott volna az egyháznak, mint az Árpádok. Vagy a későbbi idők kiemelkedő személyiségei; az Anjouk, köztük Károly Róbert és Nagy Lajos, a Hunyadiak, a törökverő hadvezér és fia, az igazságosként tisztelt Mátyás. Majd a Mohács utáni arcok, sok tragikus hőssel; Tomori, Báthory István, Pázmány és Bethlen, a Zrínyiek, Rákócziak, Bocskai és Thököly, a polgári átalakulás korának nagy alakjai; Széchenyi, Kossuth és Deák, végül a XX. század neves szereplői, Teleki, Apor Vilmos, Nagy Imre, hogy csak néhány mártíromságig eljutott alakot említsünk.

Miben tudjuk mérni ezt a mérhetetlenül hosszú ezer esztendőt?

Emelkedő korszakainkban, víg, napfényes, bűzát és szőlőt érlelő derűs esztendőinkben, vagy tragédiáinkban, sorscsapásainkban?

A virágzó Pannóniában, melyet a tatár tarolt le, a reneszánsz fényében fürdő országban, melyet a török döntött

romlásba? Szabadságharcaink reményt keltő fényében, vagy a felülkerekedő idegen uralom elnyomatásában?

A dualista korszak gyarapodást hozó békeéveiben, vagy a XX. század véres karneváljaiban; a két világháborúban, diktatúrákban, az országot szétszakító békediktátumokban, a német majd szovjet megszállásban? A rendszerváltozás reményteljes fordulatában?

Ezer év viszontagságai, megpróbáltatásai után joggal látjuk igazolva Petőfi sóhaját:

„Isten csodája, hogy még áll hazánk.”

Tisztelt Honfitársaim!

Valóban, Isten csodája, hogy ezer esztendő után még vagyunk, hazánk, országunk, államunk áll, sőt, a magyar államiság második évezredének küszöbén hihetjük és remélhetjük, hogy helyünk van a nap alatt, hogy sorsunkat kezünkben tartva biztató jövő urai lehetünk!

És mindez nemcsak Isten csodája, nemcsak a magyar nemzetet övező isteni gondviselés adománya, hanem állam és egyházalapító szent királyunk bölcsességének, munkálkodásának is az eredménye. Mert ahhoz, hogy a magyar állam építménye kiállja ezer esztendő kihívásait, és igazodva a kor követelményeihez a jövőre nézve is alapot, védelmet és intézményes keretet jelentsen létezésünk számára, ahhoz az kellett, hogy Szent István műve sziklaszilárd legyen.

Szent István napján a katolikus templomokban a bölcs emberről szóló evangéliumi példázatot idézik fel, aki nem homokra, hanem sziklára építette házát. Igen, tisztelt Honfitársaim, Szent István is sziklára építette művét, azért volt az mindig alapjaiban időtálló, és azért lesz az a jövőben is támaszunk és várunk.

És éppen ezért, hajtsuk meg fejünket tisztelettel a Szent Jobb előtt. Ez az ökölbesorított jobb kéz közel ezeréves mumifikálódott állapotban emberi szobra annak az akaraterőnek és eltökéltségnek, mellyel István országát kormá-

nyozta, és népét vezette. Emberi szobra annak az akarat-erőnek és eltökéltségnek, mellyel a magyar nemzet egy ezredéven át helyt állt a történelem kihívásaival szemben.

Hajtsuk meg fejünket tisztelettel a nagy király fejereklyéje előtt, melyet most a horvát domonkosok a milleniumi ünnepi évre a magyar nép rendelkezésére bocsátottak. Ez a fej volt a fészke, otthona annak az értelemnek, annak a bölcsességnek, mely a szentistváni államvezetésben máig hatóan megtestesült. És hajtsuk meg tisztelettel fejünket a Szent Korona előtt, mely elődeink tisztelete nyomán ezeréves államiságunk jelképe.

És végül, emelkedett lélekkel és szívvel adjunk hálát azért, hogy a sors kegyeltjei lehetünk azáltal, hogy tanúi vagyunk az ország, az állam ezeresztendő születésnapjának. Miénk ez a pillanat és miénk ez az esztendő, amelynek minden egyes napja ünnep, még ha ezt ritkán érezzük is a hétköznapi szorításában.

És ezen belül is ez a nap, a milleniumi év legfényesebb napja. Éljük át minden porcikánkkal ennek az ünnepnek a nagyszerűségét! És énekeljük együtt, emelkedett szívvel:

„Légy áldott, Szent István király!”

(Elhangzott a dunakeszi választókerületben.)

1991. JÚNIUS 19. EMLÉKEZETÉRE*

*T/2574. számú törvényjavaslat az ország szabadsága
visszaszerzésének jelentőségéről
és a Magyar Szabadság napjáról*

Mohács óta csak kivételesen adatott meg a nemzetnek az idegen hatalomtól való függetlenség, az ország szabadsága. A Pragmatica Sanctio kötelékeinek megszűntével 1918-ban korlátlanra vált állami szuverenitásunk sem bizonyult hosszú életűnek. 1944. március 19-én az ország német megszállás alá került, s ennek következményeként hazánk átélte a háború és a nemzetiszocialista-nyilas uralom okozta borzalmakat és szenvedéseket.

A szövetséges hatalmak katonai győzelme véget vetett ugyan a német megszállásnak és az ennek árnyékában létrejött diktatúrának, az ország azonban szabadságát nem nyerte vissza. A korábbi megszállást szovjet megszállás váltotta fel, és a szovjet szuronyok árnyékában az idegen uralom lehetővé tette az ugyancsak felmérhetetlen szenvedéseket és károkat okozó kommunista diktatúra létrejöttét és négy évtizedes korszakát.

Népünk Európától való leszakadással, gazdasági és társadalmi zsákutcába kerüléssel és a morális értékek meg-

rendülésével sínylette meg szuverenitása legutóbbi, közel fél évszázados hiányát.

Az 1956-os forradalom és szabadságharc kisugárzásától is alakítva történelmünk legújabb fordulata a nemzetet ismét megajándékozta a szabadság kincsével: az ország szuverenitása visszanyerésével.

1991. június 19-én az utolsó szovjet katona is elhagyta a Magyar Köztársaság területét. Ennek folytán az ország népe minden idegen erőttől függetlenül és minden korlátozástól mentesen maga tartja kezében saját sorsát.

A Magyar Szabadság visszaszerzésével valóra vált a Zrínyiek és Thököly, a Rákócziak és Kossuth, forradalmink és szabadságharcaiink hőseinek és velük a magyar nép egészének álma.

Az Országgyűlés attól a meggyőződéstől indítatva, hogy szuverenitásunk visszaszerzésével és a magyar nép százados szabadságvágya valósággyá válásával a nemzet a legnagyobb értéknek: a szabadságnak jutott ismét a birtokába, az alábbi törvényt alkotja:

1. § Az Országgyűlés az ország szuverenitása visszaszerzésének emlékét és jelentőségét törvényben örökíti meg.

2. § 1991. június 19-ének, az utolsó idegen megszálló katona hazánkból történt eltávozása napjának emlékére június 19-ét nemzeti emléknappá nyilvánítja.

3. § Szabadságküzdelseink vívmányának, a kivívott szabadságnak tiszteletére június hó utolsó szombatját a Magyar Szabadság napjává nyilvánítja.

I n d o k o l á s

1991. június 19-én az utolsó szovjet katona is elhagyta az ország területét, és ezzel véget ért a haza negyvenhét esztendeig tartó idegen megszállása.

Szuverenitásunk visszanyerése történelmünk jelentős sorsfordulója.

Ettől az időtől kezdve megszűnt az a helyzet és lehetőség, hogy az ország népét saját sorsának alakításában idegen megszálló hatalom korlátozhassa. Magyarország a nemzetek közösségének teljes szuverenitással bíró tagjává vált, szabad élvezőjévé mindazon jogoknak, mely a szabad nemzeteket a szabad népek világában megilleti.

Indokolt és illő, hogy a Magyar Országgyűlés ezt a nagy jelentőségű eseményt törvénybe iktassa, és az erről szóló emléknap megörökítéséről gondoskodjék.

A törvényjavaslat meggyökeresedő hagyománynak kíván elegendet tenni, amikor június utolsó szombatját a szabadság eszménye előtt tisztelegve a Magyar Szabadság napjává nyilvánítja.

Budapest, 2000. április 10.

Dr. Gémesi György (MDF)

Dr. Orosházi György (FKGP)

Dr. Salamon László (Fidesz – Magyar Polgári Párt)

* Az Országgyűlés a törvényjavaslatot 2001. május 8-án elfogadta, és az 2001. XVII. tv. megjelöléssel került be törvényeink sorába.

A MAGYAR SZABADSÁG NAPJA VÉDELMEBEN*

2002. november 13.

*Beszéd a Magyar Függetlenség Napjáról szóló
törvényjavaslat vitájában*

DR. SALAMON LÁSZLÓ, a Fidesz képviselőcsoportja részéről: Köszönöm a szót, elnök asszony. Tisztelt Országgyűlés! Tisztelt Ház! Alig több mint egy éve, 2001. május 8-án 92,4 százalékos többséggel fogadta el az Országgyűlés az ország szabadsága visszaszerzéséről és a magyar szabadság napjáról szóló 2001. évi XVII. törvényt.

A kormány mostani javaslata ezt a törvényt kívánja hatályon kívül helyezni, illetve a magyar szabadság napját a magyar függetlenség napjára átkeresztelni. Megkerülhetetlen a kérdés: miért? Mi a baja a kormánynak a magyar szabadság napjával? Mi a baja azzal az elnevezéssel, azzal az emléknappal, amellyel tavaly még jóformán az egész parlament, köztük a szocialisták is egyetértettek? Az átkeresztelések, tisztelt képviselőtársaim, mindig gyanúsak, ismerősek a kommunista diktatúra korszakából, amikor karácsonyból fenyőfaünnep, Mikulásból Téliapó, az államalapító Szent István király ünnepéből alkotmány ünnepe, március 15-éből – összekapcsolva március 21-ével és április 4-ével – forradalmi ifjúsági napok lettek. Most a magyar szabadság napján a sor.

Ha ez a történet, tisztelt képviselőtársaim, arról szólna, amit velünk a kormány el akar hitetni, akkor talán érdemes lenne jelentéstani vitát folytatni ezekről az elnevezésekről. Akkor talán érdemes volna elmondani, hogy bár a két fogalom, a függetlenség és a szabadság a mindennapi közbeszédben csaknem azonos értelmű, egymással szinte felcserélhető, mégis a szabadság a függetlenséghez képest

tartalmilag kifejezőbb, teljesebb, mert többet, mégpedig a legtöbbet mondó érték. Akkor talán érdemes lenne elmondani, hogy ugyanis létezhetnek olyan függő helyzetek, melyek nem állnak útjában a szabadságnak, alkalmassint egy nép, egy nemzet boldogulásának. Gondolok itt arra, hogy ez az ország Mohács után a legkiemelkedőbb korszakát, a legdinamikusabb gazdasági-társadalmi fejlődését a korlátozott függés állapotában, a kiegyezést követő Osztrák-Magyar Monarchia fél évszázados történelme során élte meg. Vagy gondolok itt az Európai Unióra, ahová igyekszünk, és ahol reményeink szerint egy boldogabb, a mostaninál jobb, emelkedő korszak vár reánk. Ez a csatlakozás is szükségessé teszi majd a korlátozott függőség felé történő elmozdulást mostani, független helyzetünkhöz képest.

A történet azonban valójában nem erről, nem az elnevezésről szól. Ezért nem is érdemes ebben a nyelvi természetű vitában elmélyedni. A történet, tisztelt képviselőtársaim, arról szól, hogy a magyar szabadság napjáról szóló törvényt nem a mostani, hanem az előző Országgyűlés fogadta el, az előző kormányt támogató képviselők javaslatára.

Az akkori ellenzéki szocialisták megszavazták az akkori kormánypárti indítványt, mert úgy érezték, nem tehetnek mást. A szabadság napjáról való megemlékezéssel szemben akkor nem lehetett fellépni. Ma már más a helyzet. Ma már egy mondvacsinált névváltoztatás ürügyével el lehet törölni az elmúlt ciklusnak ezt az alkotását is, el lehet törölni a magyar szabadság napját.

Ennek az igyekezetnek azonban csak az egyik oka – és talán nem is a legfontosabb –, hogy mindent meg akarnak semmisíteni, ami az elmúlt kormánytól, kormányon levőktől származik. Ennél sokkalta fontosabb ok a magyar szabadság napjáról szóló törvény ünnepélyes bevezető része, a törvény preambuluma. Ez csípi igazán a mostani kormány szemét.

Nézzük csak ennek a preambulumnak a legjelentősebb részletét! „1944. március 19-én az ország német megszállás alá került, és ennek következményeként hazánk átélte a háború és a nemzeti szocialista nyilas uralom okozta borzalmakat és szenvedéseket. A szövetséges hatalmak katonai győzelme véget vetett ugyan a német megszállásnak és az ennek árnyékában létrejött diktatúrának, az ország azonban szabadságát nem nyerte vissza. A korábbi német megszállást szovjet váltotta fel, és a szovjet szuronyok árnyékában az idegen uralom lehetővé tette az ugyancsak felmérhetetlen szenvedéseket és károkat okozó kommunista diktatúra létrejöttét és négy évtizedes korszakát. Népünk az Európától való leszakadással, a gazdasági és társadalmi zsákutcába kerüléssel és a morális értékek megrendülésével sínylette meg szuverenitása legutóbbi, közel fél évszázados hiányát.”

Nos, tisztelt képviselőtársaim, ezzel a szöveggel van a baj: a kommunista diktatúra kártevő és bűnös jellegének kimondásával, amit egyedül ez a törvény foglal magában. Ezt akarják most megsemmisíteni, ezért akarnak most álságos módon egy új törvényt alkotni, amely hatályon kívül helyezi a tavaly közösen elfogadott 2001. évi XVII. törvényt és vele ezt az idézett szöveget.

A törvény megsemmisítése érdekében semmi sem drága. Az sem, hogy manipulatív célzattal - melleleg érdek egyeztetés nélkül - az évfordulót az új elnevezés alatt munkaszüneti nappá nyilvánítják, holott tavaly még mindenki egyetértett abban, hogy június 19-ét március 15-ével, augusztus 20-ával, október 23-ával egy sorba állítani csak hosszabb idő elteltével lehet, ha ezt az értékítéletet a társadalom közvélekedése a politikai hatalom felé visszaigazolja.

Itt jegyzem meg, hogy az államtitkár úr iménti exposé-jában egyébként egy teljesen zavaros és számomra most

újszerű és meglepő álláspontot foglalt el, mert úgy beszél nemzeti ünneppé nyilvánításról, hogy egyáltalán nem biztos, hogy ez a nemzeti ünnep munkaszüneti nap is lesz egyben. Hát ez képtelenség! Hát Magyarországnak három nemzeti ünnepe van, és ez természetes! A világ legtermészetesebb dolga, hogy ez munkaszüneti nap! Hát ilyen nincs! Illetőleg volt, emlékezzenek vissza, megint csak a kommunista diktatúra korszakára hivatkozom: ha elővesszük a régi naptárainkat, fekete betűvel ott volt a naptárainkban március 15-éhez hozzátéve, hogy "nemzeti ünnep", de hát ezt senki nem ünnepelhette meg, nem volt munkaszüneti nap, az iskolában legfeljebb egy órát ha erre volt szabad fordítani, és árgus szemekkel figyelték a titkosrendőrök, hogy ki merészel kokárdát feltenni magára az utcán.

A függetlenség napját szorgalmazó előterjesztőket az sem zavarja, hogy közöttük olyanok is vannak, akik egy olyan rendszer vezető politikusai voltak, melynek fennmaradása zálogát éppen a magyar függetlenség teljes hiánya, az ország idegen megszállása képezte. Végül is ami történik, az törvényszerű és világos láncolatot képez. A diktatúra állambiztonsági apparátusa tagjainak vezető pozíciókba kerülése, a diktatúra rendszere működtetőinek és velük a diktatúrának tisztára mosása, a sajtószabadság fojtogatása, az alkotmányos és emberi jogok lábbal tiprása, a kommunista rendszert diszkretizáló törvény hatályon kívül helyezése - mindez egy folyamat része. Ez pedig, ki kell mondanunk: az eszmei és erkölcsi értelemben vett lopakodó visszarendeződés folyamata. A kormány törvényjavaslata, amit most tárgyalunk, láncszem ebben a folyamatban.

Önök, tisztelt kormánypárti képviselők, ma eltörölhetik a magyar szabadság napját, ehhez megvan a néhány fős parlamenti többségük; de bizonyos vagyok benne, hogy az a törvény, amelyet önök most meg fognak semmisíteni,

vissza fog még kerülni a magyar corpus jurisba. Biztos vagyok abban, hogy meg fogjuk még ünnepelni ebben az országban a magyar szabadság napját.

Köszönöm a figyelmüket. (*Taps az ellenzéki pártok sorában.*)

- * A Medgyessy-kormány hivatalba lépése után törvényjavaslatot terjesztett elő "A Magyar Függetlenség Napjáról" címmel. Ennek a törvényjavaslatnak az elfogadtatásával a kormány az e kötetbe felvett, az ország szabadsága visszaszerzésének jelentőségéről és a magyar szabadság napjáról szóló 2001. XVII. törvényt akarta felváltani. Feltételezett indokait és a mögöttes szándékot a magam olvasatában beszédből megismerheti az olvasó. A kormány végül visszalépett, és a törvényjavaslatát nem kívánta zárószavazásra bocsátatni.

DISPUTA KÖZJOGI KÉRDÉSEKRŐL*

2003. szeptember 23.

*Beszéd a T/4486 számú alkotmánymódosítási
javaslat vitájában*

DR. SALAMON LÁSZLÓ, a Fidesz képviselőcsoportja részéről: Elnök Úr! Tisztelt Országgyűlés! Tisztelt Képviselőtársaim! Mint azt az expozéból is és Vastagh Pál képviselőtársam vezérszónoklatából is hallhattuk, rendkívül nagy terjedelmű alkotmánymódosítás tárgyalásába kezdtünk. A rendszerváltozás előtt utat nyitó 1989-es átfogó alkotmányreformot is számba véve, nagyságát tekintve ez lenne a harmadik legnagyobb terjedelmű alkotmánymódosítás a rendszerváltozás kezdete óta.

A javaslat különféle, egymással részben összefüggésben sem álló alkotmányjogi kérdések újraszabályozását célozza meg úgy, hogy ezekhez több, köztük három kétharmados törvényt kapcsol, mindezt egy csomagban terjesztve a tisztelt Ház elé. Sajnálatosnak tartjuk, hogy a kormány nem tartotta szükségesnek a csomaggal kapcsolatos előzetes érdemi egyeztetések lefolytatását. Erről az imént a bizottsági vélemények ismertetése kapcsán egy kicsit részletekbe is menő vita folyt, ezért ezzel tovább foglalkozni már nem kívánok, de tény, hogy ez a csomag érdemi egyeztetés nélkül, és ebből adódóan megfelelő előkészítés nélkül került a tisztelt Országgyűlés asztalára.

Én elfogadom azt, amit Vastagh Pál az imént mondott, hogy egy ilyen egyeztetés hiánya nem kell, hogy megpecsételje az előterjesztés sorsát, és szerintem sem pecsételi meg. S valóban, a parlament intézményes kereteinek megfelelőnek kell lenni arra, hogy egyetértések kialakítása létrejöjjön és megvalósuljon. De azért azt látni kell, hogy egy ilyen súlyú előterjesztés előkészítetlensége bizonyos fokig önmagában hordozza kudarcának lehetőségét, lévén,

hogy az alkotmánymódosításhoz, a hozzá kapcsolt sarkalatos törvények elfogadásához is az alkotmányban rendelt kétharmados többségű támogatásra van szükség.

Tovább rontja a javaslat esélyét a különféle nagy súlyú kérdések csomagban történő összekapcsolása, amely összekapcsolásra valójában legnagyobbbrészt nem is volt szükség. A csomag bármelyik lényeges elemében fennmaradó és át nem hidalható nézeteltérés ugyanis az egész csomag elbukását eredményezheti, annak egyetértést élvező elemeivel együtt.

A csomag megtárgyalására tervezett idő az érintett kérdések jelentőségéhez képest méltatlanul rövid. Ezzel kapcsolatban eredetileg szóba kívántam hozni a tárgyalások időkeretbe szorítására vonatkozó ajánlások problematikáját is, de ettől most eltekintek, hiszen az ülésvezető elnök úr és a Ház többi tagjának a rugalmassága a mai napra nézve ezt a kérdést megoldotta.

De azért azt nem tudom szó nélkül hagyni, hogy ennek a csomagnak a megtárgyalására a mai délelőttön kívül még legfeljebb fél napot kíván a kormánykoalíció fordítani. Ez nem szerencsés dolog, mert lehet a vitákat korlátozni, de ennek gyakran a döntések minőségében, kétharmados döntést igénylő ügyekben pedig a megfelelő, kölcsönösen elfogadható megoldások megtalálását illetően láthatjuk kárát.

Tisztelt Képviselőtársaim! Vizsgálunk kell azt a kérdést, hogy mennyiben van szükség erre az alkotmánymódosításra. A kormány az alkotmány javasolt módosításait két okból tartja szükségesnek: egyrészt azokat az uniós csatlakozással magyarázza, másrészt alkotmányos életünk elmúlt időszakbeli tapasztalataira hivatkozik.

Ami az uniós csatlakozásból adódó szükségességét illeti, legyen szabad Bárándy igazságügy-miniszter úr véleményét idéznem a Népszabadságnak augusztus 28-án adott nyilatkozatából: „Sok korrekciót az uniós csatlakozás indokol, a tagságnak azonban egyetlen módosítás elfogadása sem feltétele.” – nyilatkozta a miniszter úr.

Mi azzal vitatkozni kívánunk, hogy a csatlakozás korrekciókat indokolna, abban viszont mindenesetre egyetértünk a miniszter úrral, hogy az uniós tagság ez idő szerint semmilyen alkotmánymódosítási kényszert nem eredményez számunkra.

Ami pedig az elmúlt időszak gyakorlati tapasztalatait illeti, azt gondoljuk, alkotmányos életünk valóban felszínre hozott jó néhány kérdést, amely indokoltta teheti az alkotmány egyes részeinek felülvizsgálatát. Ilyen pontokat az előttünk fekvő javaslat érint is. Ugyanakkor jó néhány olyan változtatásra is javaslatot tesz az előterjesztés, melyet egyáltalán nem tartunk szükségesnek, vagy nem olyan tartalommal, nem olyan megoldással, ahogy az az alkotmánymódosító törvényjavaslatban megfogalmazódott.

Az alkotmánymódosítás szükségességének megítélése során zavaró számunkra, hogy a kormány és a Szocialista Párt alkotmányozással kapcsolatos elképzelései általában nem egyértelműek. Dr. Szili Katalin elnök asszonynak az új alkotmány megalkotásával kapcsolatos nyilatkozataira és ennek érdekében lefolytatott tárgyalásaira utalok.

Függetlenül attól, hogy különféle, most nem részletezendő okokból valóban nem tartjuk időszerűnek új alkotmány megalkotását, fel kell tennünk a kérdést, mi az egymáshoz való viszonya ennek az alkotmánymódosító javaslatnak és az új alkotmány megalkotására vonatkozó, egyes szocialista körökből napvilágra kerülő elképzeléseknek. El kellene döntenie végre az igen tisztelt kormányoldalnak: új alkotmányt akar, vagy alkotmánymódosításban gondolkodik.

Vastagh Pál képviselő úr érintette az imént ezt a kérdést, és ha jól érttem a véleményét, akkor alkotmánymódosításban való gondolkodást említ, nem pedig új alkotmány megvalósítására vonatkozó törekvést. Hogy ez valóban így van-e, és tisztán láthatjuk-e a kormányzati szándékot, azt a közeljövő nyilatkozatai és lépései fogják eldönteni; nevezetesen az, hogy szóba fog-e még kerülni új alkotmány

megalkotásának kérdése azok részéről, akik ezt az elmúlt hónapokban többször visszatérően szorgalmazták.

Tisztelt Ház! Az alkotmánymódosító csomag egyes részeinek elemzése két alkotmányjogi problematika tekintetében tükröz a mi megközelítésünkötől eltérő gondolkodásmódot. Az egyik a szuverenitásfelfogás eltérőségében, a másik az alkotmány stabilitása jelentőségének megítélésében jelentkezik.

Nem tudunk egyetérteni azzal a szuverenitásfelfogással, mely az állami szuverenitást az elvileg az állam működési körébe utalható közhatalmi tevékenységi kör teljességének az állam általi kizárólagos gyakorlásával azonosítja. Nézetünk szerint az állami szuverenitás az államnak az a joga és állapota, hogy hatalomgyakorlását szabad elhatározása szerint és ennek vélhető iránya szerint, alapvetően önállóan valósítsa meg. Ennek azonban nem mond ellent az, ha az állam lehetséges tevékenységeinek egyes elemeit illetően, a nemzetközi együttélés viszonyaiból adódóan, szabad elhatározásából más kereteket vesz igénybe, ha ez nem jár lényegi működésének önfeladásával és a más keretek igénybevétele szabad elhatározásából visszafordítható.

Az sem mindegy természetesen, hogy a más keretek igénybevétele a nemzetközi élet többi szereplőjével a kölcsönösség vagy az alárendeltség viszonyában történik-e. Ma is ismert számos olyan megoldás, amikor az állam működési körébe tartozó bizonyos részelemeket nem a magyar állam gyakorol, hanem azok működtetésére szabad elhatározásából, többnyire nemzetközi konvenciók alapján, a kölcsönösség jegyében másként kerül sor, anélkül, hogy ezeket a megoldásokat a szuverenitás csorbításának tekintenénk.

Ilyen például a választottbíráskodás vagy a kettős adózatás kizárásának a gyakorlata. Senkinek nem jut eszébe, hogy ezen intézmények, illetve megoldások tekintetében a szuverenitás sérelméről beszéljen, vagy hogy az alkot-

mányban ezek jogalapját keresse. A nemzetközi magánjog, amely tulajdonképpen a kollíziók joga, nem is létezhetne az állami hatáskörök kizárólagosságának eszméje esetén. Nem hisszük tehát, hogy valahányszor, amikor a nemzetközi együttműködés keretei között az állam tevékenységének egyes részeleit illetően a kizárólagosságon kívül eső megoldást vesz igénybe egy adott állam, a kormánynak mindig az Országgyűléshez lenne szükséges szaladnia alkotmánymódosítás érdekében. De nem teszi szükségessé az alkotmány módosítását az indoklásban említett szervezetekhez, szerződésekhez történt csatlakozásunk sem.

Fenntartásaink vannak azzal szemben is, hogy szuverenitásunkat illetően általános klauzula jelenjen meg az alkotmányban. Az alkotmánymódosítás szükségességét az adott kérdés felmerülésekor konkrétan kell elbírálni, alapvetően az alkotmány normatív rendelkezései tükrében.

A Nemzetközi Büntetőbíróság statútumához történő csatlakozás kérdésében normatív megközelítésből nézve az a lényeges, hogy az alkotmány nem tartalmaz büntetőügyekben kizárólagos joghatóságot, amint az a kiadatás és a diplomáciai mentességet élvező személyek büntetőjogi felelősségre vonása tekintetében látható is. Nem vagyunk tehát meggyőződve arról sem, hogy a statútumhoz történő csatlakozásunk alkotmánymódosítást tenne szükségessé.

Fenntartásaink vannak a tavaly elfogadott csatlakozási klauzula újrafogalmazását illetően is. Itt láthatóan egy jobb szöveg keresésének a szándéka vélelmezhető. Hogy a javaslat jobb szöveget tartalmaz-e vagy sem, ebbe én most nem kívánok belebocsátkozni. De fel kell tenni a kérdést: okoz-e a jelenlegi szöveg a gyakorlatban politikai vagy jogi problémát? Ez nagyon lényeges kérdés, mert az alkotmány olyan rendelkezéseinek megváltoztatása, amelyeken még alig száradt meg a tinta, és amelyeket mellesleg hosszas egyeztetések során létrejött politikai kompromisszummal alakítottak ki, az alkotmány stabilitásának az elvét sérti.

Nagyon jelentős elv ez, képviselőtársaim, amelyhez alapvető közérdek is fűződik, mármint ennek az elvnek az érvényesüléséhez. Stabilitás nélkül egyetlen alkotmánynak sincs meg az az ethosza, amivel minden alaptörvénynek rendelkeznie kell ahhoz, hogy a társadalom azt az állam és a jogrend fundamentumaként tisztelje. Ez a stabilitás a mi alkotmányunknak, mely ténylegesen és tartalmilag az 1989-es alkotmányozás terméke, akkor is kijár, ha az a gyászos 1949-es évszámot viseli magán. A stabilitás egyébként nem önmagáért az alkotmányért, hanem a demokratikus intézményrendszer és a jogállam kiképzhetetlenségéért és kiszámítható működésének biztosításáért fontos.

Hasonló megfontolásból érthetetlen az alkotmány 7. §-ának módosítására irányuló javaslat is, amely a belső jog és a nemzetközi jog viszonyát szabályozza. Ha ez a viszony, miként az indokolásból és az itt elhangzottakból is kitűnik, változatlan marad, akkor nem látjuk be, miért szükséges az adott rendelkezés átfogalmazása. Lehet, hogy a hatályos szöveg nem tökéletes, de tartalma egyértelmű. Ami probléma az egyébként 1989-ben kialakított és azóta változatlan normaszöveg kapcsán felmerült, azt az Alkotmánybíróság értelmezése tisztázta.

Ugyancsak a stabilitás szempontjait sérti a nemzetközi szerződések megkötésére vonatkozó alkotmányjogi szóhasználat megváltoztatása is. A javaslat egyébként megítélésünk szerint ezzel nem egyértelműbbé, inkább zavarosabbá teszi az alkotmányi szabályozást. Az a véleményünk, hogy az alkotmányba nem feltétlenül kell a szakjogági terminus technicusokat átültetni, ha ezekre már létezik kialakult és egyértelmű alkotmányjogi nyelvezet.

A jogalkotás kérdései kapcsán megjegyezzük: tudjuk, ismerjük a jelenlegi hatályos jogalkotási törvényt, az 1987. évi XI. törvény gyengéit. És ebből is adódóan úgy látjuk, hogy a javaslat tartalmaz elfogadható elemeket is. De hozzá kell

tennünk, hogy az alkotmánymódosító törvényjavaslatához hozzákapcsolt új jogalkotási törvénnyel alapvető gondjaink vannak. Ennek részletes kifejtését majd a jogalkotási törvényről szóló napirendi pontnál fogjuk megtenni.

Külön kell foglalkoznom a javaslatnak az Alkotmánybíróságra vonatkozó részeivel. Kétségtelen, hogy hatályos alkotmányjogunk méltánytalanul kurtán foglalkozik az Alkotmánybírósággal. Ennél valóban sokkal részletesebb szabályokat indokolt felvenni az alaptörvénybe. Ugyanakkor a javaslat, megítélésünk szerint, átesett a ló túlsó oldalára. A javasolt szabályozás ebben a terjedelemben szinte szétfeszíti az alkotmány kereteit, és aránytalanul terjedelmes szabályozást irányoz elő, például a bírói hatalmi ág-hoz képest.

Ami az érdemi kérdéseket illeti: vannak olyan, az Alkotmánybíróság hatáskörét bővítő javaslatok, amelyekkel egyetértünk, de nem mindennel úgy, ahogy azt az előterjesztés tartalmazza. A különböző alkotmánybírói kérdéseket illetően csak egy problémára kívánok itt most külön kitérni, ez pedig a jogegységi határozatok kérdése. Nem értünk egyet azzal, hogy a jogegységi határozatok alkotmánybírói felülvizsgálat alá legyenek vonhatók. Az e kérdéssel kapcsolatos érvek és ellenérvek kölcsönösen figyelemre méltók, de egészében meggyőzőbbnek azokat az alkotmányjogi megfontolásokat érezzük, amelyek a megoldás ellen szólnak. Részletesebb érveinket ezzel kapcsolatban az Alkotmánybíróságról szóló törvény vitájában fejtjük ki.

Fenntartásaink vannak azzal szemben is, hogy a kormányt előzetes normakontroll kezdeményezésének joga illesse meg. A kormány és a kormánytöbbség egy esetleges alkotmányellenes törvényjavaslattal szemben kevésbé szorul védelemre, mint a parlamenti kisebbség. Saját magával szemben pedig megfontoltsággal, bölcs mérlegeléssel és önmérséklettel kell javaslatainak alkotmányosságát

biztosítania. Legfeljebb a parlamenti kisebbség számára indokolt megfontolás tárgyává tenni az előzetes normakontroll kezdeményezéséhez való jog visszaállítását. Az említett kérdésben előterjesztett javaslat jelen formájában a köztársasági elnök előzetes normakontroll iránti kezdeményezésével konkurál, ami önmagában elfogadhatatlan számunkra.

Nem értünk egyet az alkotmánymódosító javaslat 9. §-ával sem, amely a köztársaság elnök államfői tisztségéből adódó különleges státusát kívánja korlátozni nemzetközi bíróság előtt. Ez a javaslat a már említett Nemzetközi Büntetőbíróság statútumához való csatlakozásunkkal kapcsolatos. Nézetünk szerint a statútum rendelkezéseinek érvényesülése a statútum kihirdetése esetén nem feltétlenül jogalkotási, hanem jogalkalmazási kérdés.

Abban az egyébként teljesen életszerűtlen esetben, ha az államfővel szemben a statútum alapján a Nemzetközi Büntetőbíróságnak kellene eljárnia, a most hatályos alkotmányi rendelkezések is utat nyitnak a felelősségre vonás lehetősége előtt. Gondolom, ez más, a statútumhoz csatlakozott országban is így van. Felteszem, hogy az angol parlament sem hoz külön törvényt a királynő nemzetközi szervezetek részére történő kiszolgáltatásáról.

Tisztelt Képviselőtársaim! Végül a katonai természetű kérdésekkel kapcsolatos alkotmányjogi kérdéseket érintem. Nézetünk szerint a Nemzeti Kerekasztal mellett kialakított és az 1989-es alkotmánymódosítás során alkotmányunkba épített konstrukció koncepcionálisan helyes. Ez a konstrukció történelmi tapasztalatokon nyugszik. Ennek pedig az a lényege, hogy az ország sorsát és szuverenitását érintő ilyen fontos kérdésekben ne a kormány, hanem az Országgyűlés döntsön, mégpedig minősített többséggel. A '89-es alkotmánymódosítás óta ezen a szabályozáson kisebb korrekciókat végrehajtottunk, de a lényegi rendezés változatlan maradt, és nem tartjuk indokoltnak azt, hogy

ebben olyan irányban és olyan módon változtatásokat hajtsunk végre, ahogy azt a kormány javaslata tartalmazza.

Természetesen mindez nem azt jelenti, hogy az elmúlt időszak tapasztalatait ne értékeljük, és hogy ennek tükrében a szükségesnek látszó módosításokat ne gondoljuk át. Megértjük és elfogadjuk azokat a velünk szembeni elvárásokat, hogy a haderő alkalmazását, illetőleg az ország szuverenitását is érintő, katonai természetű kérdésekben szükséges döntéseket idejében hozzuk meg. Ez a mi érdekünk is. A gyorsaság iránti igényt azonban összhangba kell hozni a kellő megfontoltság igényével és azzal az alkotmányos princípiummal, hogy az ország sorsát érintő lényeges kérdésekről a nemzet képviselőire hivatott Országgyűlés széles körű egyetértés alapján hozza meg döntéseit. Az említett döntések megszületésének gyorsaságát és időszerűségét nem az előbb részletezett, garanciális jelentőségű intézményes eljárás kiiktatásával kell biztosítani. (Az elnök csengetéssel jelzi az idő lejártát.)

Tisztelt Ház! Befejezem, elnök úr, csak összefoglalom a végső konklúziókat. Mint láthatták, a Fidesz-Magyar Polgári Szövetség a kormányhoz és a kormánykoalícióhoz képest alapvetően eltérő szemlélettel közelít meg néhány kiemelkedően fontos alkotmányos kérdést. Részleteiben áttekintve a kormány alkotmánymódosító csomagját, úgy látjuk, több benne az olyan elem, amit nem tudunk támogatni, vagy amellyel kapcsolatban kétségeink vannak, mint amiket el tudunk fogadni. Azt gondoljuk, hogy a megfelelő előkészítést nem tudjuk megtakarítani. A helyes eljárásnak most azt tartanánk, ha a kormány ezt a csomagot visszavonná, és témáról témára haladva mérné fel az egyes alkotmányjogi kérdéseket, leltárba venné az egyetértésre esélyes pontokat, és megkísérelné normaszövegben is az előzetes konszenzus kialakítását.

A másik út az alkotmánymódosító csomaghoz módosító javaslatok benyújtása. Ez az előbbinél a végeredmény sikerét illetően lényegesen kockázatosabb, bár ez sem re-

ménytelen megoldás. Mi mindenesetre elő fogjuk terjeszteni módosító javaslatainkat. Összességében jelen formájában az alkotmánymódosító törvényjavaslatot nem tudjuk támogatni.

Köszönöm megtisztelő figyelmüket. *(Taps az ellenzéki padosorokban.)*

- * A kormány 2003-ban az alkotmány több pontját érintő terjedelmes alkotmánymódosító törvényjavaslatot nyújtott be. A javaslat legjelentősebb elemei az ország szuverenitásának korlátozására, jogalkotási kérdésekre, a nemzetközi jog és a belső jog viszonyára, valamint az Alkotmánybíróságra vonatkozó alkotmánybeli rendelkezések részletesebb megállapítására irányultak. Az alkotmánymódosító törvényjavaslat benyújtásakor már túl voltunk az Unióhoz való csatlakozáson, a kormány mégis egy általános klauzula révén a szuverenitás korlátozásának további, általános lehetőségét akarta megteremteni. Arra is lehetőséget kívánt nyújtani, hogy a Nemzetközi Büntetőbíróság közvetlenül eljárást indíthasson a köztársasági elnök ellen. Az alkotmánymódosítással kapcsolatos vita részben politikai és részben szakmai volt. Mivel a kétharmados többséget igénylő döntéshez az ellenzék hozzájárulását nem sikerült megszereznie, és az ellenzék által felkínált kompromisszumos javaslatokat nem fogadta el, a kormány elállt az Alkotmány módosításától (nem kérte a javaslat végigtárgyalását).

A MAGYAR PARLAMENTARIZMUS VÁLSÁGA

Magyar Nemzet, 2006. október 19.

Az Európa országainak nagy többségében – köztük Magyarországon – intézményesített parlamentáris kormányforma legfontosabb jellemzője, hogy a kormány felelősséggel tartozik tevékenységéért az Országgyűlésnek, azaz a kormány a parlament ellenőrzése alatt áll. A parlament ezt az ellenőrzést és az ezen alapuló elszámoltatást a nép megbízásából, a nép nevében végzi. Ugyancsak a nép megbízásából, a nép nevében biztosítja a kormányt bizalmáról (megadva ezzel a kormányzáshoz a felhatalmazást), illetve vonja meg tőle azt. Ez a közjogi konstrukció elválaszthatatlanul összefügg a hatalommegosztás alkotmányossági követelményével, azaz a parlament által megtestesített törvényhozó, illetve a kormány által reprezentált végrehajtó hatalom szétválasztásával. A hatalommegosztás követelménye azon a messzenyúló történelmi gyökerű belátáson alapszik, hogy a hatalom egy kézben való egyesülése zsarnoksághoz vezet. Találóan fejtette ki Bibó István, a hatalommegosztási elmélet klasszikus interpretálójának, Montesquieu-nek a nyomdokait követve, hogy a hatalom ellenőrzésének előfeltétele a hatalom megosztása.

A demokráciával szemben alapvető követelmény, hogy a nép által választott képviselők alkotta népképviselői szerv (a parlament) a nép mindenkori akaratát tükrözve lássa el feladatait, mivel ő maga nem más, mint a nép közvetett hatalomgyakorlásának eszköze. Ismeretes, hogy a képviselői (más néven: közvetett) demokrácia természetéből adódó ellentmondásként ez a követelmény a jól működő demokráciákban is csak tendenciájában valósul meg. A modern képviselői demokrácia ugyanis a szabad man-

dátum elvén alapszik. Ez azt jelenti, hogy a képviselő tevékenységét autonóm módon gyakorolja, mivel tevékenységéhez és döntéseihez az információk, az általa ismert körülmények és egyéb szempontok szabad, felelősségteljes, önálló mérlegelése szükséges. Ennélfogva a képviselő tevékenységére nézve nem utasítható. Nem utasítható sem választói, sem pártja, sem frakciója és senki más által sem.

Ez az ellentmondás több évszázadon át máig tartó vitát keltett a közvetett demokrácia megítélését illetően. Ismeretes például, hogy Rousseau a képviseleti demokráciát elvi szinten elutasította, mivel az volt a véleménye, hogy a képviselet hajlamos a néptől függetleníteni magát. A vita e végletes végkövetkeztetés elfogadásának soha nem adott igazán esélyt, és uralkodó maradt az a nézet, hogy a képviseleti demokrácia nem mellőzhető, sőt hogy ez a hatalomgyakorlás elsődleges és általános módja. Mindezek mellett a demokráciák működésének mindig is értékmérő szempontja maradt, hogy a nép akaratának tükrözése és a népképviselet autonóm természete ne kerüljön a társadalom számára elfogadhatatlan ellentmondásba.

E két követelmény viszonya mára Magyarországon az elviselhetetlenségig eltorzult. Ma már ott tartunk, hogy a parlament teljességgel képtelen arra, hogy a választópolgároknak a választások időpontja után bekövetkező akaratváltozásait visszatükrözze. Az Országgyűlés a kormány ellenőrzése és elszámoltatása tekintetében feladatát nem teljesíti, és egyéb feladatait is erősen vitathatóan látja el. Oda jutottunk, hogy gyakorlatilag a választások időpontjában egy számítógép pontosságával előre kódolható a következő négy év majdnem minden vitája és majdnem minden szavazásának eredménye. A parlament lényegében ellenzék nélkül működik, de nem azért, mert az nem vesz részt a munkában, hanem mert a vitás kérdésekkel kapcsolatosan a kormánypárti többség által rendre meghozott döntésekben az ellenzék véleménye általában nem jelenik

meg. Az Országgyűlés megnyilatkozásai így szinte mindig, minden vitás kérdés tekintetében a kormánypárti többség megnyilatkozásaival azonosak. A kormánypárti többség magatartását a lojális, ugyanakkor felelősségteljes, autonóm alapállás helyett a szervilizmus határozza meg. A parlament tevékenysége gyakorlatilag nagymértékben kiüresedett, és működése formálissá vált. Ez jól érzékelhető olyan jelekből, mint a beszédidő Alkotmánybíróság által alkotmányellenesnek minősített korlátozása, vagy hogy rendszeressé vált tucatnyi olyan törvényjavaslat egy ülésnapra besűrített napirendre vétele és hajszolt tárgyalása, amelyet a nyugati demokráciákban hosszú előkészítés után is hónapokig tárgyalnak. Az ellenőrizetlen kormány a kétharmados döntések kivételével azt ver keresztül az Országgyűlésen, amit akar, és a szervilis kormánytöbbség egy-két esetet leszámítva minden hibát, erkölcsileg és politikailag elfogadhatatlan történést, jogsértést szentesít vagy tudomásul vesz. Nem véletlen, hogy a parlament a társadalom bizalmát tekintve az intézmények sorában az utolsó helyek egyikén áll. A magyar parlamentarizmus működése nem felel meg az alkotmányos elvárásoknak. A magyar parlamentarizmus válságban van.

Ez a válság nem elválasztható a közélet általános erkölcsi, politikai állapotától. A bajok eredete többgyökerű, és komplex orvoslást igényel. Ezek körében közjogi gyógy módokat is igénybe kellene venni.

A kormánypárti képviselők szervilizmusa nem egyedül lelki beállítottság kérdése. Ebben nem kis szerepet játszik a képviselőknek a kormánnyal szembeni, pártközpont által közvetített egzisztenciálisan függő helyzete. A mai többpárti politikai viszonyok között a képviselői mandátum a párt támogatása nélkül gyakorlatilag nem szerezhető meg. Abban, hogy a párt kit indít a választásokon, a kormánnyal együttműködő pártvezetésnek szava van. Súlyosbítja a helyzetet a pártvezetés és a kormány személyi

összefonódása. Különösen, ha a miniszterelnök a párt vezetésében meghatározó szerepet játszik. Az itt részletezett helyzet a hatalommegosztást politikai értelemben relativizálja, mivel ugyanaz a párt tartja kezében a végrehajtó hatalmat, amely a kormánypárti parlamenti frakció összetételére és politikájára is meghatározó befolyást gyakorol. Némi iróniával mondván a képviselő mandátuma csak a választópolgárral szemben szabad, a párttal és a frakcióval szemben – legalábbis politikai értelemben – nem.

A parlamentarizmus működését kialakítói nem így képzelték, de az korábban nem is így működött. Paradoxon, hogy függetlenségét tekintve a mai parlament nyomába sem léphet a dualizmus, illetve a két világháború között működő parlamenteknek, pedig azok általában nem demokratikus választójog alapján jöttek létre. Az említett korokban ha egy kormányba vetett társadalmi bizalom megcsappant, vagy a kormány, illetve a miniszterelnök valamilyen súlyos hibát követett el, nem kellett várni leváltásával a legközelebbi választásokig. A dualizmus időszakában és a két világháború között néhány kivétellel választásokhoz nem kötöttek, ciklus közben került sor kormányváltásra. Igaz, hogy a miniszterelnökök is félre tudtak állni, ha azt a körülmények szükségessé tették, vagy egyes kérdésekben elszenvedett kudarcaik következtében azt indokoltnak látták. Elegáns módon kényesek voltak presztízsükre. Tisza Kálmán Kossuth honosságának védelmére hivatkozva, Tisza István pedig a választójog kiterjesztése ügyében az uralkodóval keletkezett nézetkülönbségük miatt vált meg megbízatásától. Bethlen István, a két világháború közötti sikeres konszolidáció meghatározó politikusa is le tudott mondani, amikor érezte a társadalomban jelentkező bizalomvesztést. Ugyanakkor a hatalomhoz makacsul ragaszkodó kormányfőtől is meg tudta vonni a bizalmat saját pártjának többsége, mint az Imrédy esetében történt. Igaz, ezek a parlamentek többnyire olyan személyekből álltak,

akik egzisztenciálisan függetlenek voltak az akkor egyébként lazább fegyelmű és tömörülésű pártoktól. A közéletben való részvétel akkoriban a politikai szereplők nagyobb része számára társadalmi rangjukból fakadó és szigorúan elvi alapokon nyugvó tevékenységben testet öltő kötelesség, rosszabb esetben passzió volt, amit egzisztenciális szempontok nem kellett hogy befolyásoljanak.

Mit lehet tenni közjogi tekintetben a parlamentarizmus működésének megjavításáért, tekintélyének helyreállításáért? Először is lépéseket kellene tenni a képviselők egzisztenciális függőségének legalább csökkentésére, bár az ideális e függőség teljes megszüntetése lenne. Másodszor meg kell szüntetni a pártvezetés és a végrehajtó hatalom összefonódását. Megfontolandó az alkotmányban kimondani, hogy a miniszterelnök és a miniszterek nem lehetnek párt vezetői, és nem lehetnek tagjai párt vezető testületének. A harmadik gyógyszer pedig a most tárgyalt problémakörön túlmutató további, de ma már ugyancsak nagy súlyú közéleti baj orvoslását is szolgálhatná. A rendszerváltozás nyomán kialakult politikai rendszer egyre nagyobb teherterele a pártok kizárólagos politikai szerepvállalására épülő pártokrata jellege. A kizárólag pártközéletű politizálás sokszor érzéketlen bizonyos kérdésekre, és nem mindig tud minden értéket kellő módon artikulálni. A politika hitelvesztéséhez ez is hozzájárul. A pártok tekintélyvesztése és a velük szembeni ellenszenv a parlamentarizmus egészére ráveti árnyékát. Mindezek okán meg kellene fontolni egy második kamara felállítását. A kétkamarás parlament kérdését a közelmúltban csak gumicsontként, más fontosabb kérdésekről való figyelemelterelés okából, taktikai megfontolásokból vetették fel. Ma itt az ideje ezen alkotmányjogi intézmény demagóg, populista indíttatástól mentes, nyugodt, elemző újragondolásának. A területi érdekeket is megjelenítő önkormányzatiságnak, a munkaadói és munkavállalói érdekeknek, a tudomány és a kultúra értékei-

nek, az egyházak hordozta értékeknek, a kisebbségek érdekeinek pártpolitikától távolságtartó megjelenítése a törvényhozó hatalomban a parlament működését és az ország ügyeinek alakításában vitt meghatározó szerepének minőségét javítaná. A népképviselői elvre épülő első kamarával való megfelelő és végső fokon annak elsőbbségét biztosító viszony kialakítása mellett megoldható lenne a hatalommegosztás parlamenten belüli megjelenítése, a politika pártokrata jellegének oldása, ezáltal a politikának az emberekhez közelebb vitele és elfogadtatása.

A magyar parlamentarizmus a számunkra oly kedves 1848-as törvényekben gyökerezik. Történelmi érték, és e sorok írója szerint a létező kormányformák közül Magyarországnak – viszonyait tekintve – a leginkább megfelelő. Ezért is fájdalmas jelenlegi válsága, azon túl, hogy ez a válság a politikai destabilizáció veszélyét hordozza magában. Összefogni a válság elhárítására megkérdőjelezhetetlen kötelességünk.

NAPIREND ELŐTTI FELSZÓLALÁS MINDSZENTY JÓZSEFRŐL

2006. november 7.

DR. SALAMON LÁSZLÓ (KDNP): Tisztelt Országgyűlés! November 4-én ebben az épületben Nagy Imre és Mindszenty József tiszteletére emléktábla felavatására került sor. Régi adósságát törlesztette a politika ezzel, különösen Mindszenty József bíboros tekintetében, akinek 1956-os szerepével kapcsolatosan furcsa megítéléseknek lehettünk tanúi.

Amíg a hatalom a rendszerváltozás előtt az 1956-os forradalmat ellenforradalomnak bélyegezte, Mindszentyt az árulónak és revizionistának minősített Nagy Imre mellett az események másik negatív főszereplőjeként emlegette. Amikor pedig a rendszerváltozás során az ellenforradalomból forradalom lett, sokan szerették volna a bíborost kiretusálni a forradalom és szabadságharc meghatározó jelentőségű személyiségeit tartalmazó tablójáról.

Mindszenty bíboros kiemelkedő jelentőségű alakja XX. századi történelmünknek. Személyében mutatott példát hazaszeretetről, emberségről, meggyőződéshez és elvekhez való állhatatos ragaszkodásról.

Igen nehéz történelmi időkben tanúságot tett az emberi jogok, a vallásszabadság mellett. Kiállt az üldözöttekért, egyházáért, és szembezállt az elnyomó hatalommal. 1956. november 3-án a Parlamentből sugárzott rádiószózatában, amelyet a hatalom bitortlói évtizedeken át hazugságokkal illettek, igazi államférfiúi bölcsességről tett tanúbizonyságot. Rádióbeszéde önmagában is jelképe volt az elvekhez ragaszkodó igazmondásnak. Akkor, amikor lelepleződött a hazugság világa, és a szabaddá vált Kossuth rádió megfogalmazta megrendítő önvallomását, miszerint hazudott reggel,

hazudott este, hazudott minden hullámhosszon, Mindszenty József ekképpen kezdte beszédét: „Igen gyakori mostanában annak a hangsúlyozása, hogy a nyilatkozó a múlttal szakítva őszintén beszél. Én ezt így nem mondhatom, nem kell szakítanom múltammal. Isten irgalmából ugyanaz vagyok, mint aki voltam bebörtönzésem előtt.” Majd így folytatta: „Azt sem mondhatom, hogy most már őszintén beszélek, mert én mindig őszintén beszéltem.”

Tisztelt Képviselőtársaim! Számos gondolatot lehetne idézni ebből a rádiószózatból. Én azonban csupán egyetlen célkitűzést szeretnék megemlíteni, ami ekképp került megfogalmazásra: jogállamban élő, osztály nélküli társadalom, a szociális érdekektől helyesen és igazságosan korlátozott magántulajdon alapján álló nemzet és ország akarunk lenni.

Tisztelt Képviselőtársaim! Máig hatóan érvényes követelmény ez, amely egyben a kereszténydemokrácia társadalmi credoja is, és amely ma időszerűbb, mint valaha. A szociális érdekektől helyesen és igazságosan korlátozott magántulajdon - ilyen morális alapokra épülő gazdasági és társadalmi viszonyokra lenne ma is szükség. Olyan viszonyokra, melyekben a pénz és a vagyon nem lehet mindenható, melyek mellett tiszteletben tartható az a követelmény, hogy a tulajdonnak szociális funkciója is van, olyan viszonyokra, melyekben érvényesül a társadalmi szolidaritás gondolata.

A bíboros megszenvedett elveiért, de azoktól nem tudták eltántorítani. A forradalom és a szabadságharc vérbe fojtása után a budapesti amerikai nagykövetségen vállalt 15 esztendő önkéntes száműzetése ugyancsak része volt tanúságtételének, mint ahogy a korábbi rendszer önkényének és kisztílúságának jelképe volt az a belügyes gépkocsi, amely másfél évtizeden át a letartóztatási paranccsal ott parkolt az Egyesült Államok nagykövetsége előtt.

Mindszenty talán legnehezebb áldozatvállalása az volt,

amikor Róma és a kommunista állam közötti megállapodásnak megfelelően 1971-ben külföldre távozott, hogy ne álljon útjába a hazai vallási élet azon igen korlátozott lehetőségeinek, amelyet az akkori hatalom távozásának ellentétéleként megadni hajlandó volt.

Mindszenty József az emigrációban sem adta fel küldetését. Haláláig szolgálta nemzetét és egyházát. Történelmünkben betöltött szerepe és jelentősége Fráter Györggyel és Pázmány Péterével mérhető. (Az elnök a csengő megkocogtatásával jelzi az időkeret leteltét.) Boldoggá avatásának útjára indítása része a személyével kapcsolatos igazságtételnek.

Köszönöm, hogy meghallgattak. (*Taps.*)

*A magyarság sorskérdései
a XXI. század elején*

Az ember természetéből adódik, hogy ragaszkodik ahhoz a közösséghez, melyet a közös nyelven, kultúrán, történelmi közös múlton, sorsközösségen alapuló összetartozás tudata tart fenn, és melyre a közös mentalitás, szokások, életformabeli elemek a jellemzőek; – ahhoz a közösséghez, amit röviden nemzetnek nevezünk. Mindaddig, amíg ez így lesz, addig az ember számára központi kérdés lesz e közösség helyzetének és sorsának alakulása. Addig a helyi kereteket meghaladó közügyek, a különböző társadalmi-politikai problémák a nemzet életének dimenziójában jelennek meg és várnak megválaszolást.

A tudományos nézetek többsége szerint a magyarság közel háromezer éve formálódott a finn-ugor nyelvcsalád egyik külön életet élő népévé. Történelmének első, leghosszabb korszaka elteltével (mialatt képlékeny etnikai arculata módosulásokon ment át), valamivel több, mint ezer-száz esztendővel ezelőtt lépett a történelem színpadának reflektorfényébe. A honfoglalással a Kárpát-medence meghatározó szereplőjévé vált. Az ezt követően máig eltelt idő a magyarság történelmében viszontagságokkal, megpróbáltatásokkal terhes időszak volt, mely bővelkedett sorskérdésekben és sorsfordulókban.

Az első ilyen választat a X. század végén az Európához és az általa hordozott fejlődéshez való viszony kialakítása jelentette, mint megmaradásának első nagy próbatétele. Géza fejedelem és Szent István politikája biztosította a magyarság beilleszkedését a keresztény Európába. Ez azonban súlyos megrázkódtatásokkal járt; így a korábbi nomád életforma és hitvilág feladásával, az életkörülményeket biztosító javak nehezebb előteremtésével, a vezető réteg idegenekkel való bővülésével (akiknek beolvadó ivadékaik közül aztán nem kevesen töltöttek be a nemzet ügyét szolgáló jelentős szerepet), a honfoglaló arculat megváltozásával. A beilleszkedés és a velejáró követke-

mények vállalása volt azonban nemcsak a fejlődés, hanem a megmaradás és a jövő útja is. Mindez a magyarság egésze számára csak később vált nyilvánvalóvá, mint ahogy csak később tudatosult a nép egészében, hogy a kereszténység felvétele egyben értékválasztást is jelentett.

Az újabb nagy kataklizmát a XIII. század derekán a tatárjárás képezte, mely nagy pusztítást okozott, és jelentős demográfiai veszteséggel járt. A magyarság e megrendítő csapás után felállt, és nemcsak hogy megmaradt, hanem alig egy évszázadra jelentős kelet-közép-európai hatalmi tényezővé vált.

Mohács után új nagy sorskérdés jelentkezett; a terjeszkedő török elleni védelem politikai-katonai koncepciójának dilemmája. Miképpen biztosítható védelmünk; önerőből, nemzeti királyság keretében, vagy idegen uralkodó fősege alatt, az általa Magyarországgal együtt kormányzandó más államok, tartományok, szoros szervezeti formát öltő szövetségének részeként? Igazán jó feleletet hosszú ideig a történelem nem adott erre a kérdésre. Az önerő kevésnek bizonyult, és az önálló magyar államiság gondolatát hordozó erdélyi fejedelmek csak ravaszkodó taktikázással tudták a törököt Erdélytől távol tartani, egyben a fejedelemség pozícióját a Habsburgok uralta birodalommal szemben megőrizni. Ez a politika egy ideig többé-kevésbé sikeres volt, később azonban kudarcot vallott. A másik választási lehetőség pedig azért nem hozott hosszú ideig megoldást, mert a Habsburg-dinasztia preferenciáiban rendre hátrább sorolta a magyarság ügyét, miközben a kormányzása alatt álló országrész függetlensége elvesztésével fizetett a csak csökevényesen megvalósuló védelemért.

A magyarság megosztottságát az ország három részre szakadása mellett vallási ellentétek, illetve a nem török kézen levő két fő országrész közötti konfliktusok is növelték. Megmaradása veszélybe került, elsősorban a török hódoltság és az egymást követő, pusztító, véres háborúk követ-

keztében, melyek jelentős mértékű kivérzéséhez vezettek.

A XVII. század végén európai összefogással, I. Lipót meghatározó katonai-politikai szerepvállalása mellett az ország hódoltsági része felszabadult a török uralom alól. A történelem megkétszerezte ugyan, de a Habsburg-dinasztia által országolt államok szövetkezésében jelölte meg az önvédelem kereteit. Ugyanakkor ezek a keretek nem adtak elegendő lehetőséget az önérvényesítésre. A Bécs által kialakítani szándékolta centralizált birodalom részeként nem csak a függetlenség nem volt biztosított, de a centralizáció és az abszolutizmus időszakonként a különálló államiságot is veszélyeztette. Ezek a körülmények hosszantartó történelmi folyamatok távlataiban a magyarság megmaradását is bizonytalanná tették. Nem véletlen, hogy újkori történelmünket kettősség jellemzi; kísérletek a független nemzeti állam megteremtésére (vagy a függetlenség perszonálunió melletti biztosítására) egyfelől, illetőleg a birodalom kereteiben történő önérvényesítés és önvédelem politikája, az önállóság lehetőleg minél nagyobb megőrzése mellett másfelől.

A szintézist a XIX. század második felében a kiegyezés teremtette meg, a két állam, az osztrák és magyar állam szuverenitása szűk körű, kölcsönös és egyenjogú korlátozásának alapjaira helyezett szövetségével. A konstrukció fél évszázadra biztosította a magyarság védelmét és önérvényesítését, és ez az időszak képezte egyben mind gazdasági fejlődését mind szellemi-kulturális gyarapodását illetően Mohács utáni történelme legkedvezőbb periódusát. E fejlődést megalapozta a XIX. század első felében megkezdődött, majd az 1848-as forradalom nyomán kiteljesedett polgári átalakulás folyamata, amely egyébként a magyarság sorsában önmagában is gyökeres fordulópontot jelentett. A megújult alkotmány „sáncaiba” az addig kirekesztettek bebocsátást nyertek; a nemesi nemzet polgári nemzetté bővült.

A rákövetkező XX. század a magyarság történelmének

legnagyobb viharokat hozó, legrosszabb évszázada volt. A történelmi kihívásokhoz időben alkalmazkodni nem tudó Osztrák-Magyar Monarchia védelmi kerete a kritikus pillanatban erőtlennek bizonyult és szétesett. A magyarság két vesztes világháborút élt át, melyek közül a második jóformán elpusztította az egész országot. Az első világháborút követő trianoni békediktátum az ország területének kétharmadát elszakította és a magyarság egyharmadát kisebbségi sorba juttatta, majd a második világháborús vereség ezt a helyzetet megerősítette. Ráadásul a második világháború során az ország német, majd szovjet megszállás alá került és függetlenségét elvesztette. A nemzet három diktatúra tobzódását és elnyomását is kénytelen volt végigszenvedni. A harmadik – szovjet tankok árnyékában – mintegy négy évtizedig tartott, és rákényszerítve egy fejlődésben visszavető, zsákutcás gazdasági és társadalmi rendszert, a kommunista-szovjet járom lerázásának hősies, de sikertelen kísérlete után a rendszerváltozás bekövetkezéséig fokozatosan felőrölte lelki tartását és erkölcsi állapotát. E szerencsétlen század halmozott csapásai időszakonként már-már a létét fenyegették, és demográfiai megroppanásától is visszavetve máig hatóan jövőjét bizonytalanná tették.

A török hódoltság korától kezdődően külön súlyos kérdésként jelentkezett az országnak Európa fejlettebb részétől való leszakadása, illetve az ennek az állapotnak megszüntetésére szolgáló felzárkózási törekvések kimenetele. Ezek eredménye összefüggött az ország és a magyarság helyzetének a török kiűzését követő fentebb részletezett alakulásával. A felzárkózás nagyjában-egészében csak a kiegyezést követő fél évszázadban volt sikeres, a XX. század kataklizmái azonban ismét visszavetették az országot.

A magunk mögött hagyott évszázad további nagy problémája volt a társadalom és a politikai rendszer demokratizálódásának kérdése. Az erre irányuló törekvések csak időszakos illetve részleges sikereket hoztak. Egészében

nem ment végbe a társadalom egyes osztályainak, rétegeinek szerves és tartóssá váló emancipációja, és ezt nem helyettesíthette a társadalomnak a kommunista diktatúra általi alacsony szinten a kényszer eszközeivel megvalósított, az egyenlőségi jegyeit magán viselő homogenizálása sem. A polgári gazdasági-társadalmi rendszer felszámolása viszont az addigi társadalmi fejlődés eredményeit is szétzilálta, melynek következményeit (mint pl. e társadalmi fejlődési szakasz megváltozott feltételek melletti újakezdése) ma is viseljük. Modern értelemben vett politikai demokrácia tartós megvalósítására pedig egészen jelen korunkig nem adatott lehetőség.

Az 1989/90-ben bekövetkezett rendszerváltozás gyökeres fordulatot jelentett az ország helyzetében, mely a nemzetnek új esélyt adott.

Átlépvé a XXI. század küszöbén, számot kell vetnünk ugyanakkor azzal, hogy *az új helyzet nem mentes a történelmi-politikai előzmények örökségétől*. Pozícióinkat, viszonyainkat, lehetőségeinket sok tekintetben meghatározzák és jellemzik a történelem formálta körülmények. Másrészt, megszabadulva az idegen uralomtól, a diktatúrától, és levette a ránk kényszerített emberidegen és életképtelen államszocialista rendszer zubbonyát, *a szabad világban új és nem minden veszély nélküli kihívások, megmérettetések várnak ránk*. Sorsunk és jövőnk múlik azon, hogyan fogunk új helyzetünkben helyt állni, hogyan kezeljük, hogyan oldjuk meg problémáinkat. Megbocsáthatatlan hibát követ el a politikai osztály, ha a napi politikai csatározásai miatt szem elől veszi ezeket a nemzet sorsát meghatározó, alapvető kérdéseket. Problémáink, dilemmáink elemzésre és megválaszolásra várnak.

A felmerülő kérdések közül egyesek nemcsak a magyarság, hanem szélesebb dimenziók, általában az európai, vagy az északi civilizáció problémái is egyben. Más dilemmák viszont speciálisan a magyarság helyzetével, kö-

rülményeivel kapcsolatosak. A kérdésekre adandó válaszok ehhez képest is egyetemesebb jellegűek, vagy kifejezetten a magyar nemzet jövőjére vonatkozóak.

A sorskérdésekre adandó válaszok és azokat megalapozó elemzések különböző értékrendek koordináta rendszerében közelíthetők meg illetve végezhetők el. Ebben a tanulmányban a kereszténydemokrata értékek jegyében kerül sor a válaszkérésre. Az iránytű megválasztása azon a meggyőződésen alapszik, hogy ezt követve biztosan jó vizetekre hajózunk. Hiba lenne ugyanakkor a csalthatatlanság jogának vindikálása. A válaszok többirányú keresésének is lehet hasznos hozadéka. Ráadásul nem kizárt az azonos végkövetkeztetések lehetősége sem. Már azon is nyerünk, ha ezekről a kérdésekről – akár különféle eszmei alapon nyugvó megközelítésekben is – elkezdünk közösen gondolkodni.

A rendszerváltozás mérlege

Rendszerváltozásról legalább kétféle értelemben, politikai és gazdasági értelemben is beszélhetünk. Ezen túlmenően külön kell vizsgálnunk a rendszerváltozás társadalmi hatását, illetve megvonnunk egy ilyen horderejű változástól elvárható eszmei-erkölcsi érték- és szemléletváltás mérlegét. A rendszerváltozás sikerének és hatásainak megítélése szempontjából nem mindegy, melyik szegmensét vizsgáljuk.

A politikai értelemben vett rendszerváltozás kiemelkedő fordulatot jelentett a nemzet életében. Megszabadultunk a monolitikus-diktatórikus politikai rendszertől, megvalósult a többpártrendszer, a szabad választásokra épülő parlamentáris demokrácia. Helyreállítottuk a jogállam épületét, és a legszélesebb körben biztosítottuk az alapvető emberi és állampolgári jogokat. Formailag a sztálinista alkotmány gyökeres átírásával *tartalmában új, a demokratikus jogállam követelményeinek megfelelő alkotmányt* kapott a nem-

zet, amely több fontos ponton eszmei kontinuitásban áll az 1848-as alkotmánnyal, és tartalmazza az alkotmányosság és a jogállamiság újabb intézményes garanciáit is. A szabadság és a demokrácia birtokában a magyar nép kezébe került saját sorsa és jövője alakításának lehetősége.

Ugyanakkor a demokrácia intézményrendszere már a kezdetekben sem működött tökéletesen, és idővel egyre szembetűnőbbé váltak torzulásai. Ennek különféle okai voltak (és vannak), amelyek közül a legjelentősebb az országnak – később részletezendő – média viszonyaiban rejlik.

A rendszerváltozás együtt járt a korábbi kommunista politikai elit túlnyomó részének lecserélésével. Egyes, a diktatúrában jelentős pozíciókat betöltő személyek politikai túlélése, sőt vezető tisztségekbe kerülése azonban aligha illeszthető egy rendszerváltozás logikájába. E jelenség mögött alapvetően az eszmei-erkölcsi érték- és szemléletváltás súlyos fogyatékoságai húzódnak. Különösen annak kontrasztjában anakronisztikus ez, hogy a rendszerváltozás emblematikus illetve „húzó” szerepet vállaló, reformkommunista figurái (Pozsgay, Szűrös, Nyers, Németh Miklós) lényegében kiszorultak a magyar politikai életből.

A diktatúra „posthumus” átka, az ügynökügyek problémája nem tudott mindenki számára megnyugvást nyújtó megoldásra jutni, nemcsak különféle kényes erkölcsi aspektusa miatt, hanem azért sem, mert jobbára e kérdés – sokszor világosan nem is átlátható – tisztességtelen politikai játszmák eszközévé vált. Ez azonban nem csak hazai, hanem egyes volt kommunista rendszerű országokban hasonlóan megtapasztalható jelenség.

A politikai rendszerváltozással elválaszthatatlanul együtt járt, külső oldalához tartozott az ország függetlenségének visszanyerése. Az, hogy Moszkva az 1980-as évek végére feladta uralmát a hatalmi-befolyási övezetébe tartozó országok, így Magyarország felett, nélkülözhetetlen előfeltétele volt a térségben történt rendszerváltozások létrejötté-

nek. A szovjet csapatok kivonulásával megszűnt az ország közel fél évszázados idegen megszállása. A Varsói Szerződés illetve a magától is ellehetetlenülő KGST megszűnésével szétestek azok a keretek, melyek Magyarországot a hasonszőrű országokkal együtt elválasztotta a szabad világtól és vele Európa boldogabbik felétől. A magyar nép szabadsága és önrendelkezése ezen történések következtében lett teljes, feltétlen és külső hatalom által megkérdőjelezhetetlen. Megnyílt a lehetőség a 90-es évekre mindinkább kívánatosra váló euroatlanti integráció előtt, melyet nemcsak gazdasági, hanem az új helyzetben előtérbe kerülő védelmi-biztonsági szempontok is indokoltá tettek.

Végbement a gazdasági rendszerváltozás is. Az elidegenedett, bürokratikus állami tulajdonra illetve a kényszerkezéssel létrehozott szövetkezetekre épülő államszocialista gazdasági rendszer lebontásra került, és azt néhány év alatt felváltotta a magántulajdonra épülő szabad piacgazdaság. Az átalakulás összekapcsolódott a gazdaságtalanul működő nemzetgazdasági ágazatok mesterséges életben tartásának megszüntetésével, amelyet az első szabadon választott kormány, Antall József kormánya az ország gazdasági struktúrájának átalakítását és pénzügyi-gazdasági stabilitását szolgáló más lépésekkel együtt kénytelen volt a csődhelyzetben lévő ország összeomlásának elkerülése érdekében viszonylag gyorsítottan megvalósítani, vállalva mindezzel a „kamikaze-kormány” hálátlan szerepét.

Az államszocialista tulajdoni szerkezet lebontásában és a piacgazdaság működéséhez elengedhetetlen magántulajdoni struktúra megteremtésében a főszerepet a privatizáció játszotta. A privatizáció-reprivatizáció dilemmája más, az államszocialista múltat maga mögött hagyó országban is jelentkezett. A válaszok nem voltak egyformák. Magyarországon az ország súlyos gazdasági helyzetét, az államosított vagyon átalakulásaiból (bővítéséből, felszámolásából) eredő komplikációk lehetőségét, a többszöri tulajdonos-

váltásból (pl. földbirtokos-parasztgazda-szövetkezet) adódó nehézségeket mérlegelve az első szabadon választott parlament és a kormány a reprivatizáció (illetve az ezzel egyenértékű teljes kárpótlás) lehetőségét elvetette. A volt tulajdon visszaadása (illetve a teljes pénzbeli reparáció) helyett biztosított kárpótlás viszont a nagyobb értékű vagyonok viszonylatában inkább csak jelképes mértékűnek volt tekinthető. (Ez sok egykori tulajdonos illetve jogutódja számára megnehezítette a rendszerváltozással való azonosulását.) Félig-meddig már a rendszerváltozás társadalmi következményeként vehető számba, hogy a privatizációs folyamatban eleve előnyös helyzetben vehetett részt a kommunista diktatúra alatt vezető gazdasági pozíciókat kézbentartó gazdasági-technokrata elit, melyek tagjai a privatizáció során kapcsolatrendszerüket, az alapvetően csak számukra hozzáférhető információikat, informális befolyásukat nagy hatásfokkal kamatoztathatták. Ennek a rétegnek - melyek tagjait korábbi karrierjük, pozícióik folytán a közvélemény jelentős része nem minden ok nélkül tart a volt kommunista nomenklatúra (nem feltétlenül ideológiai értelemben vett) részének – a privatizációból történő tulajdoni részesedése irritálóan nagymértékűvé vált.

A privatizáció folyamatába a külföldi tőke is bekapcsolódott. Ez a részvétel a hazai tőke hiányából következően kézenfekvő volt, nemcsak nálunk, hanem minden hasonló helyzetben levő, szabadságát visszanyerő országban. Előnyeként könyvelhető el a gazdaságra gyakorolt modernizációs hatása, hogy megjelenése esetenként éltető injekciót jelentett a gazdaságnak, valamint a behozott fejlett technológia és a munkahelyteremtés. Ugyanakkor különféle hátránnyal is együtt járt a folyamat. A privatizáció során a gyenge alkupozícióban levő állam gyakran kényszerült előnytelen szerződésekre. Mint a későbbi fejlemények azt számos esetben beigazolták, egyes privatizációs ügyletek a külföldi tőke részéről csupán egyszerű piacvásárlás-

ra irányultak.

A privatizáció egy idő után túlment az indokolt és elfogadható mértéken. Elérte az olyan területeket is, melyek hazai tulajdonban, közvagyonban történő megtartása nemzeti stratégiai érdeket képezett (illetve képez). Ma Magyarország Európa legnagyobb mértékben privatizált gazdasággal rendelkező országa, ami az említett okok miatt kimondottan nem kívánatos, kedvezőtlen helyzetet takar.

Végül a privatizációval kapcsolatos általános problémaként jelentkezett, hogy ezeket az ügyleteket sok esetben a visszaélések, a korrupció nyilvánvaló, bár büntetőjogi bizonyossággal általában alá nem támasztható gyanúja lengte körül.

A gazdasági rendszerváltozás következtében a társadalom jelentős része kapcsolódott be tulajdonosként vagy vállalkozóként a gazdaság világába. A magánkezdeményezés és a gazdasági kreativitás szerepe megnőtt. A jövedelemszerzés a gazdaság szférájában összefüggésbe került a képességekkel, a kockázatvállalással, a találmányossággal, de ugyanakkor természetesen nagyban függvényévé vált a makrogazdasági folyamatoknak és az ezzel kapcsolatban bekövetkező szerencsés vagy szerencsétlen változásoknak, körülményeknek. A népesség foglalkozási-foglalkoztatási struktúrája átalakult. A gazdasági átalakulás folyamatainak lényeges jellemzőjeként a vállalkozások számának megnövekedésében a kényszervállalkozások megjelenése is jelentős szerepet játszott.

A gazdasági rendszerváltozás a társadalmat gyökeresen átalakította. Az államszocializmus homogenizált társadalmá szétesett és átrendeződött. A társadalmi átalakulást fájdalmas folyamatok és nehézségek (életszínvonal esés, létbizonytalanság, tömeges munkanélküliség) kísérték. Ezt a népesség többsége – amely a rendszerváltozástól a jóléti társadalom bekövetkezését várta – nehezen élte meg, és ez a rendszerváltozással szemben tömeges csalódást és kiáb-

rándulást keltett.

A rendszerváltozás kezdetétől eltelt mintegy másfél évtized alatt kiformalódott egy igen vagyonos felső társadalmi réteg, amelynek tagjai elsősorban a privatizációs folyamatoknak, illetve különböző más vagyonszerzési lehetőségeknek köszönhetően kiemelkedésüket. Meggazdagodásukban sokaknál szerepet játszott a régi kapcsolatrendszer, a protekcionizmus, az átalakulással jórészt szükségképpen együtt járó joghézagok kihasználása illetve különböző visszaélések, adott esetekben még bűncselekmények elkövetése is. Ugyancsak sokaknál valószínűsíthető, hogy a közteherviselésben történő részvétel messze elmaradt a törvényekben előírt kötelezettségektől.

Néhányan a kommunista diktatúra előtti vagyonos osztály tagjai közül is - részben vagy egészben - vissza tudták nyerni korábbi társadalmi státusukat.

A hagyományos értelemben vett nagyipari munkásság nagyrészt megszűnt. A munkásfoglalkozás jellege, minősége átalakult. A mezőgazdaság foglalkoztatási kapacitása nagymértékben lecsökkent, az agráriumból tömegessé vált az elvándorlás. Az új gazdatársadalom csak igen kicsiny réteget képez. A rendszerváltozás előtti két legnagyobb társadalmi osztálynak (a munkásságnak és a szövetkezeti parasztságnak) eredeti megélhetését elvesztő tagjai részben más helyet találtak az új társadalmi struktúrában, jelentős részük számára a nyugdíjas státus jelentett menedéket, de voltak, akik az elnyomorodás sorsára jutottak.

A kádári korszak rejtett polgárosodási folyamatának eredményeként a rendszerváltozásra már adott volt egy viszonylag széles, gazdaságilag nagyobbként „kétlaki” középréteg, mely a gazdasági átalakulás következtében részben új csoportokkal bővült, más részeiben viszont zsugorodásnak indult. Az elmúlt másfél-két évtizedben a középosztály – vagyoni helyzetét illetően – tagoltabbá vált. A középrétegeket bővítő vállalkozói és más újabb társadalmi

csoportoknak többségükben nem sikerült gazdaságilag megerősödni. A középosztály jelentős részét kisebb-nagyobb mértékben folyamatosan a társadalmi lecsúszás fenyegeti. A piac beszűkülése, a gazdasági nehézségek halmozódása és a tartalékok kimerülése következtében a társadalmi deklaszáció sokaknál be is következett (következik), aminek eredményeként a középosztály erodálódik, növelve a társadalmilag pozíciójukat veszítették illetve kifejezetten elszegényedettek körét.

A gazdasági folyamatok következtében növekedett, és ma már viszonylag nagyszámú réteget képez a nemzet szegénységben élő része. Ők a népesség legalább harmadát teszik ki. Alacsonyán képzett, átképzési nehézségekkel, állásgondokkal küzdő, vagy éppenséggel képzetlen, kismenyegdíjas, leszakadt szociális helyzetű emberek alkotják ezt a nagy réteget. Legelesettebb részét a tartósan munkanélküliek és a hajléktalanok képezik.

A rendszerváltozás nyomán végbement társadalmi tagozódás nem a várakozásoknak megfelelően alakult és a közvélemény többsége igazságérzetének nem felel meg. A társadalom ilyenkénti átalakulása a már említett körülményeken kívül nagyrészt korábbi időkben gyökeredző, illetve objektív okokra vezethető vissza. Ezek körében az államszocialista gazdálkodás következményei: a gazdaság nyugathoz képesti lemaradása, versenyképességének elvesztése, az ország mértéktelen eladósítása és az ezekből eredő kiszolgáltatottság valamint a gyors és fájdalmas intézkedések kényszere említhetők elsőként. Jelentős volt a szerepe a fogyasztói piac nemzetközi és hazai viszonylatban bekövetkezett szűkülésének és átformálódásának, a technika és technológia fejlődésének, melyek a gazdaságra komoly hatást gyakoroltak. Ugyanakkor a politikai osztály, az egyes kormányok nem találták meg maradéktalanul azokat a megoldásokat, melyek a lezajló folyamatokat kellő mértékben kedvezően befolyásolhatták volna.

Voltak kormányok, melyek ez irányban több-kevesebb sikerrel lépéseket tettek, de voltak, amelyek nem erőltették meg magukat, vagy éppenséggel politikájukkal még erősítették is ezeket a negatív változásokat.

Az egyházak igyekeztek figyelmet fordítani e problémákra. A Magyar Katolikus Püspöki Konferencia szavát is felemelte a kedvezőtlen társadalmi folyamatok ellen az *Igazságosabb és testvériesebb világot!* című szociális körlevelével.

Nem lehet a rendszerváltozás teljes értékű az eszmei-erkölcsi megújulás, a demokrácia, a jogállam, a polgári társadalom, a nemzeti közösség és az erkölcs értékeinek rehabilitálása nélkül. Ezen a területen nagyon rosszul állunk. A magyar társadalom nagy része a rendszerváltozást ellentmondásai miatt nem érzi osztatlanul sajátjának. A jogállam és az emberi jogok – hacsak nem saját sérelmekről van szó – nem részesülnek az indokolt és szükséges mértékű megbecsülésben. A társadalomban sokáig élt és bizonyos fokig még ma is él a Kádár-rendszer iránti nosztalgia. A közvélemény jelentős része nem tartja természetesnek az elmúlt rendszerben politikai szerepet játszó félreállítását. A történelmi múlthoz való viszony a társadalom nagy részében ambivalens, bizonytalan és zavaros. A nemzeti szolidaritás gyenge és a társadalom jelentős részéből hiányzik. Az egyházak társadalmi szolgáltató szerepe szálnalmas kultúrharctárgyát képezi. A közösségek megtartó ereje, és a legkisebb közösség, a család meggyengült. Az erkölcs, a tisztesség értéke devalválódott.

Az említett problémák okai jelentős részben a múltban gyökereznek. A negyven évig tartó kommunista diktatúra túl hosszú volt ahhoz, hogy ne legyen a fejekben és a lelkekben véghezvitt rombolása tartós hatású. A kádári alku: a diktatúra engedelmes, ellenvetés nélkül elfogadása ellenében nyerhető kis engedmények, kispolgári javak, az, hogy a mienk volt a legvidámabb barakk – depolitizálta a

magyar társadalmat. Így számára a rendszerváltozással létrejött új, demokratikus, a köz ügyeinek intézésében való részvételt lehetővé tevő világ idegen és merőben szokatlan volt. A gazdasági rendszerváltozás megrázkódtatásaitól megviselt társadalom nagy részében a korábbi rendszer alacsony szintű, de mégis megvolt létbiztonsága érthetően keltett nosztalgiát. A Kádár-korszak puha diktatúrában és létbiztonságban eltelt évtizedei sokakban elfeledtették 1956 emlékét. Erre jócskán rásegített az évtizedeken keresztüli agymosás. A nemzeti önértékelést aláásta a történelem hamis átírása, illetve értelmezése.

Az eszmei-erkölcsi megújulás nyomasztó hiányosságai bántóan súlyos jelenségekben mutatkoztak meg. Az 1956-os forradalom és szabadságharc túlélő hősei nem részesültek olyan mértékű anyagi rehabilitációban (az erkölcsi elismerés is hangsúlyozottabb lehetett volna), melyre áldozatvállalásuk őket méltóvá tette és tönkretett életükért – amennyire az egyáltalán lehetséges – megfelelően kárpótolhatta volna. Ebben a politikai osztály felelőssége nem kis mértékű.

Az elmúlt rendszer több korifeusának politikai szerepvállalása hitelteleníti és dezavualja a rendszerváltozás eszmei értékeit. Sikertelen lett a határainkon kívül élő magyarok állampolgárságát lehetővé tevő, a nemzeti szolidaritás gesztusát jelentő népszavazás. Nemzeti múltunk megítélésében méltatlan vitákra került sor. Előfordult, hogy címerünk gúny tárgyává lett. Találkoztunk vallási érzéseket sértő eseményekkel is.

A kommunista utódpart a rendszerváltozás során átörökítette magára elődjének vagyonát. Ennek birtokában a társadalomban még meglévő régi párt- szakszervezeti és más tömegszervezeti hajszalerei révén jelentős befolyást sikerült megőriznie. Az utódpart ugyan megtagadta a marxizmus-leninizmust, a kommunista ideológiát, de tovább őrizte másodvonalú szellemi hagyományait; a nemzeti

múlttal való hadakozást, a nemzeti érzés leértékelését, az egyházakkal és a vallással szembeni nyílt vagy rejtett ellen-érzéseit. Ebben megbízható szövetségesre talált a magát liberálisnak mondó, valójában az individuum gátlás nélküli önmegvalósítását és a destruktív szabadosságot párosító, a tradicionális értékeket következetesen megkérdőjelező pártban.

Az eszmei-erkölcsi megújulás nehézségeiben jelentős szerepet játszik a média is, mely túlnyomó részében e fentebb részletezett, szellemi-politikai hagyományait tekintve baloldali jellegű örökség elkötelezettje, egyben az utópárt és szövetséges politikájának megbízható támogatója. A média - mint alkotmányon kívüli hatalmi ág - meghatározó szerepet visz az emberek véleményének, gondolkodásának befolyásolásában és alakításában. A rendszerváltás felszabadította a sajtót a monolitikus rendszer teremtette cenzúra alól, nem érintette azonban meghatározó szereplőit, akiknek java része az elmúlt rendszer bizalmasaként annak szellemi és anyagi emléin nőtt fel. Helyzetüket a rendszerváltás során – a bekövetkezett tulajdoni változásoktól függetlenül – sikerült megőrizniük. Ehhez a véd- és dacsövetség jegyében az utópárttól és szövetségesétől a kellő politikai segítséget is megkapták.

Az eszmei-erkölcsi értékek rehabilitációját másrésről viszont kedvezően befolyásolta, hogy az egyházak visszanyerhették a társadalomban betöltött szolgáló szerepüket. Pozitív hatással járt a civil társadalom elsősorban helyi szinten történő megerősödése. Ugyanakkor az eszközök korlátozott volta, valamint az egyházakkal szemben olykor feltámadó ellenszél miatt ezek hatása csak korlátozottan érvényesült (érvényesül). Mindenesetre az egyházak és a helyi társadalmi szervezetek szerepe és jelentősége e megújodási törekvésekben nem becsülhető le.

A rendszerváltást bizonyos fokig politikai értelemben, legnagyobb részben azonban eszmei-erkölcsi értelemben be-

folyásolta, hogy az nem forradalom eredményeként következett be. Ez egyébként az európai rendszerváltozásokra többé-kevésbé majd mindenhol rányomta bélyegét. (A jellegében vitatott romániai fordulattól eltekintve talán a cseh rendszerváltozás ment végbe forradalmi megmozdulásoktól kísérve.)

A nemzetiszocialista-fasiszta rendszerek többségét annak idején megsemmisítő vereség söpörte le a történelem színpadáról. Ez eszméik feltétlen és teljes bukását is magával hozta. Elképzelhetlenné vált, hogy mondjuk a német kancellári székbe egy volt prominens náci ülhessen. A kommunista rendszer nem szenvedett ilyen vereséget. Bukását nem háború, nem forradalom, hanem az államszocialista gazdasági rendszer ellehetetlenülése okozta. *Ez a helyzet a békés átmenet lehetőségét tette realitássá.* Közel fél évszázados várakozás után ezt kínálta fel a történelem, amit bűn lett volna elszalasztani. Nemzete sorsáért felelősséget érző, hazáját igazán szerető, különösen pedig a keresztény értékeket valló ember egyébként sem utasíthatta el ezt az utat azért, mert egy, a változás késleltetésével esetlegesen bekövetkező véráldozattal járó forradalom teljesen tisztára törölte volna a kommunizmus által teleírt táblát. Hozzá tartozik a történelemhez, hogy a kommunistákat - értékelje ki ki ezt a maga erkölcsi mércéje szerint - évtizedeken át kényszerből ugyan, de a nyugat is tárgyalópartnernek tekintette. A nyugat-európai értelmiség egy nem csekély része pedig sokáig eljátszadozott a kommunizmus, vagy legalábbis a markáns baloldaliság romantikájával.

A rendszerváltozás körülményeit elemezve látnunk kell, hogy Magyarországon 1989-ben nem volt forradalmi helyzet. A magyar nép, bár örömmel és nem kis várakozással fogadta a szabadságot és a demokráciát, forradalmat csinálni érte nem akart. Igazából az államszocialista rendszer ellehetetlenülését akarta túlélni, elkerülni azt, hogy összeomlása esetén annak romjai maga alá temessék. Antall Jó-

zsef elhíresült mondása („tetszettek volna forradalmat csinálni”) valójában nem a népnek tett szemrehányás, hanem a történetek és a realitás ironikus összegzése volt.

Minden eltérő nézettel szemben a *radikálisabb rendszerváltozásnak nem voltak meg az előfeltételei*. A kommunisták, felmérve, hogy a hatalomhoz történő makacs ragaszkodásuk egy gazdasági összeomlás esetén létüket fenyegető társadalmi-politikai robbanáshoz vezethet, belenyugodtak a demokrácia helyreállításába és abba is, hogy az első szabad választáson mindenesetre veszíteni fognak. Ez valóban megteremtette annak lehetőségét, hogy politikai lözongok szintjén szociáldemokratáknak öltözve később már demokratikus eszközökkel megszerezhessék a kormányzást. Azok a kommunisták pedig, akik ragaszkodtak a rendszerváltozás előtt vallott eszméikhez, külön pártba tömörültek és marginalizálódtak. A rendszerváltozás története, eszmei-erkölcsi arculata csak e tényekkel és körülményekkel kiegészítve teljes.

A demográfiai helyzet

A magyarság demográfiai helyzetét az elmúlt század második felében kibontakozott népességsökkenési folyamat határozza meg, mely jövőjére a legkomolyabb fenyegetést jelenti. A népességfogyás alapvetően a születések száma csökkenésének a következménye.

Az anyaország tekintetében ez a folyamat szinte töretlen. A születésszám csökkenése ugyan az 1970-es években megállt, sőt átmenetileg még kisebb növekedés is bekövetkezett, az évtized végével azonban ismét a csökkenési tendencia vált uralkodóvá. 1981-től az ország népessége fogyásnak indult, és ez a folyamat a statisztikai adatok tanúsága szerint negyedszázad óta feltartóztathatatlanak látszik. Az ország lakossága az 1981-es tetőpontról, ami 10 millió 700 ezres lélekszámot jelentett, a jelen század elejé-

re mintegy 500 ezerrel csökkent. A népesség csökkenése sokkal nagyobb lenne, ha azt a rendszerváltozás után nem mérsékelte volna a határainkon túli magyarság részéről jelentkező csekélyebb, de mégsem elhanyagolható mértékű áttelepülés jelensége. Ez bizonyos mértékben leplezi a demográfiai helyzet súlyosságát. *A születésszám csökkenésének* következtében a folyamat a társadalom fokozatos *elöregedésével* kapcsolódik össze, mely tendenciájában növeli a demográfiai fogyás mértékét. A lakosság reprodukcióra képes részének romló aránya, a gyermekvállalási készség további csökkenése drámai következményekhez vezethet. Egyes pesszimista becslések szerint a század közepére az ország népessége akár 7-8 millióra csökkenhet.

A Kárpát-medence anyaországon kívüli részeiben élő magyarság szűkebb értelemben vett demográfiai helyzetének értékelését nehezíti az asszimiláció és a ki- illetve áttelepülés jelensége. Mindenesetre megállapítható, hogy a születési-halálozási viszonylatban mért népességfogyás folyamatától az anyaországon kívüli magyarság sem mentes. Ha voltak is ez ellen ható tényezők (pl. a Ceausescu-rendszer demográfiai politikája), a magyarság népesedési mutatói általában elmaradtak a többségi nemzetek hasonló adataitól.

A demográfiai viszonyok romlása nem kifejezetten magyar, hanem az északi világ, különösen az európai civilizáció problémája. Az okok többfélék, de nagyjában-egészében minden érintett országban hasonlóak. Első helyen a fogyasztói társadalom csak jelenben élő, mértéktelen anyagiasságra épülő és rövid távú gondolkodást tükröző, önzésre ösztönző hatásait kell megemlítnünk, amelyhez másodsorban az egyébként jórészt előbbiekből következő, általánossá váló értékvesztés kapcsolódik; így a család és a gyermekáldás örömeinek degradálódása. Végül áttételesen érezteti hatását a már szembetűnően jelentkező erkölcsi válság, amely többek között az élet kultúrája helyett egyre

inkább teret enged a halál kultúrájának. Európa dekadenssé vált, és az egész északi civilizációval együtt valahol úgy közelít sorsa felé, mint az antik nyugati római birodalom az ókor zárókövét jelentő bukása felé. A magyarság ennek a világnak a részeként létezik, és sorsa nem függetleníthető ettől a világtól. A végzetes folyamatok feltartóztatásán dolgozni tehát legalábbis európai léptékű feladat. Ugyanakkor ezek a folyamatok a kis népeket kisebb népességük, e trendeknek való fokozottabb kiszolgáltatottságuk következtében gyorsabb, erőteljesebb lefolyással, sokkal súlyosabban érintik. Különösen így van ez a magyarság esetében, melynek a békeszerződésekkel elszakított része az erózióknak még inkább ki van téve.

A demográfiai hanyatlás súlyos következményei közismertek. Elsősorban, mint minden hasonló helyzetben lévő nép esetében, a magyarság saját közegének, kultúrájának térvesztésével jár, *annak a világnak a zsugorodásával, melyben csorbíthatatlanul otthon érezzük magunkat*. Másodszorban a gazdaság működőképességének romlásával párosul, a társadalom elöregedése folytán a *nyugellátásra szoruló népességről való, emberhez méltó szinten történő gondoskodás megnehezedésével, a társadalmi szolidaritás megroppanásával*. A bajok súlya az idő multával és a folyamatok elmélyülésével mértani haladványban növekszik, és *idővel a társadalom összeomlásával fog fenyegetni*.

A demográfiai válság kezelési módját illetően az európai politika előszeretettel gondolkodik a túlnépesedett civilizációkból az európai országok felé irányuló migrációban, munkaerőimportban. Ez ugyanakkor - mint azt láthatjuk - együtt jár a különböző kultúrák közötti súrlódásokkal, konfliktusokkal, etnikai feszültségek megnövekedésével. Siessünk leszögezni; az említett okok gerjesztette érzések, a xenofóbia, idegengyűlölet, és a fejét olykor felütő rasszista attitűd, mint minden kontextusban, ebben az összefüggésben is elfogadhatatlanok, és természetesen a ke-

resztény erkölcsiséggel is összeegyeztethetetlenek. Ha a demográfiai válság következményeitől szenvedő Európa - és ez miránk ugyanúgy vonatkozik, mint más hasonszőrű népekre - valakire haragudhat, az csak saját maga lehet. A folyamatért ugyanis egyedül az európai civilizáció és népei a felelősek.

Egyesek véleménye szerint az ország számára sajátos „népességpótlási” lehetőséget jelent a Kárpát-medencében a békeszerződésekkel elszakított területeken élő magyarság. Eltekintve attól, hogy nemzeti jövőnk érdekében közösen vallott nemzetpolitikai célunk a magyarság szülőföldjén történő megmaradása (ebben még fennáll a politikai osztály konszenzusa), a Kárpát-medencei magyarság véges „tartalékot” jelentene. Erre építeni (ha ez egyáltalán szóba jöhetne) időnyerés érdekében lehetne, de megoldást remélve nem. Mások elméleti lehetőségként számba vették nem magyar, elsősorban ázsiai eredetű népességek betelepítését is. A más kultúrákkal való együttélés problémáiról már európai viszonylatban szó esett. Ehhez csak annyit tegyünk hozzá: Magyarország történelme során egyszer már megtapasztalta a külföldről történő betelepítés következményeit. Ismeretes, hogy a másfél évszázados török hódoltság és a korszak háborúi okozta népességvesztés maga után vont a népesség külföldről történő pótlását. Azt is tudjuk, hogy ez olyan nemzetiségi arányokhoz vezetett, amely ugyan később módosult a magyarság javára, de az ezzel keletkezett problémák egészen Trianonig kísérték bennünket. És bár Trianonhoz összetett okok vezettek, a betelepítések bizonyos mértékig kódolták nemzeti tragédiánkat.

Ma nem kellene szembenéznünk súlyosabb demográfiai gondokkal, ha a nemzetet reprodukálni képes gyermekvállalás éltető ereje az elmúlt évtizedekben működött volna. A becslések szerint mintegy hatmillió magzati élet elpusztítása nemcsak az erkölcsi törvények, hanem jövőnk

ellen is a legsúlyosabb bűn volt.

A magyar politikának talán legfontosabb feladata a demográfiai fogyás folyamatának megállítása, és a népesedés emelkedő pályára állítása. A politika mellett természetesen más eszközöknek is szerepet kell vállalniuk ebben a feladatban. Óriási a média felelőssége, hogy a magyar társadalmat szembesítse a fenyegető valósággal. Véget kell vetni annak a kultúrharcnak, mely az egyházak érték hirdető szerepét és ennek társadalmi hatását gyengíteni törekszik. Mindenkinek, akinek erre lehetősége van, feladatot kell vállalnia az élet igenlését jelentő erkölcsi értékek rehabilitálásában. Ami a politikát illeti, hazai és nemzetközi tapasztalatok igazolják, hogy megfelelő politikával befolyásolhatóak a demográfiai folyamatok. Alapvető, hogy megszülessenek azok a jogszabályok, azok az intézkedések, amelyek ösztönzően hatnak a gyermekvállalásra, megfelelő védelmet és támogatást biztosítanak a családnak. Család és gyermekbarát adórendszerre, az anyaság hivatásként történő elismerésére, új szociálpolitikára van szükség.

Valószínűleg csak néhány évtized választ el attól, hogy bekerüljünk abba a spirálba, amelyből nincsen visszaút. A magyarság gondolkodásának gyökeres érték- és szemléletváltására van szükség, hogy ezt elkerüljük. Ha ez nem sikerül, elveszítjük jövőnket, és csak idő kérdése lesz, hogy mikor fejeződik be számunkra a történelem. Bár minden nép eltűnésével az egész teremtett világ szegényedik, a mi hiányunk más népek számára nem lesz tragédia. Isten szemszögéből nézve pedig, akinek minden ember, minden nemzet, minden civilizáció egyformán kedves, ez csak a világ, a történelem egyik változása lesz. Mint ahogy a római birodalom helyébe is mások léptek: frankok, germánok, szlávok, avarok, magyarok. Számunkra mindenképpen, de áttételesen Európának is figyelmeztető üzenetet hordoz Kölcsey versének víziója és a benne megszólaló Teremtő, aki ekként válaszol a hazája sorsáért könyörgő

költőnek:

„Törvényem él. Hazád őrcsillagzatja / Szülötti bűnein
leszáll;/

Szelíd sugárit többé nem nyugtatja / Az ősz apák
sírhalminál./

És más hon áll a négy folyam partjára, / Más szózat és
más keblű nép ;/

S szebb arcot ölt e föld kies határa, / Hogy kedvre gyűl,
ki bájkörébe lép.”

Rajtunk múlik, hogy ne így legyen.

Trianon és meghaladása

Az első világháborút lezáró trianoni békediktátum, melyet később a második világháborút követő párizsi béke megerősített, *a magyar történelem máig bekövetkezett legnagyobb sorscsapása volt.* Ezt „rangsorban” egyedül a jelenleg még „csak” veszélyként fenyegető demográfiai pusztulás előzheti meg, ha a népességfogyás visszafordíthatatlanná válik. Ez ugyanis végső fokon a nemzet egészének a halálát jelentené.

A trianoni békével odaveszett a haza földjének kétharmada és kisebbségi sorba került minden harmadik magyar. Az elcsatolt területekkel a magyar történelem és művelődéstörténet kiemelkedő emlékhelyeit, a magyar kultúra sokféle és még ma is különleges színekkel pompázó virágos kertjeit, a magyar alkotó kéz városainkban, vasútjainkban, épített környezetünkben és más alkotásokban testet öltő produktumait veszítettük el. Trianon megfosztott természeti szépségeink és nyersanyagkincsünk java részétől is. Szétesett az a gazdasági egység, mely a Kárpát-medence egymásra utalt nagy régióinak jól működő, egymást kiegészítő, fejlődést ösztönző, együttműködésre épülő virágzó gazdasági életet biztosított. A legfájdalmasabb veszteség természetesen a nemzet har-

madának az elszakítása volt.

A békediktátum távlati hatásait illetően is tragikus következményekkel járt. A már meglevő nemzeti ellentétek még inkább elmélyültek és elmérgesedtek. A Kárpát-medence népeinek többsége a tömegek szintjén is szembe került egymással, és nagyhatalmak játékszerévé vált. A gazdasági fejlődés, melyet az Osztrák-Magyar Monarchia, mint az Európai Unió valamiféle potenciális előképe az itt élőknek biztosított és egyszersmind jövőképként kilátásba helyezett – megghiúsult, füstbe ment. A kedvező környezeti adottságokat a környezetvédelmi szempontokat semmibe vevő gazdálkodás kezdte ki. A szomszédos országok fennhatósága alá került nemzeti kulturális értékeink java részben – olykor tudatos politika következtében – eróziónak indultak.

A leginkább aggasztó következményt azonban az elcsatolt területeken élő magyarság felmorzsolására, asszimilációjára irányuló törekvések jelentik, melyek az elmúlt több mint nyolcvan esztendő során nem maradtak hatástalanok. A magyarságot a folyamatos nacionalista elnyomó politika mellett a két világégéshez kapcsolódó traumák is megviselték, mely nem jelentéktelen részének az exodusához vezetett. Az egyidejűleg lejártszódó rendszerváltozásokhoz fűzött remények nem igazán váltak be; egyes szomszéd népek jelentős részét ma is rabul ejti a nemzetállam eszméjének bővölete és átítatja a magyarellenenes nacionalizmus. Bár vannak elismerésre méltó más viszonyulások is, a politikában inkább az előbbieket éreztetik a hatásukat és befolyásolják gyakorlatban a magyarság helyzetét. A rendszerváltozások ugyanakkor megnyitották a kapukat a magyar kisebbségek előtt, akik közül számosan – élve a lehetőséggel – az anyaországba történő áttelepülést – kivételesen más országokba történő kitelepülést – választják. Ez a folyamat, bár csak kis mértékű, valamelyest ugyancsak erodálja az anyaországon kí-

vüli magyarságot.

Az etnikai viszonyokat is figyelmen kívül hagyó békediktátum igazságtalan voltát a békén nyerő országokat kivéve szinte minden hatalom és e kérdéssel foglalkozó politikai tényező elismerte. (A következmények levonását azonban általában már más kérdésnek tekintették.) Az igazságtalan béke természetes következménye volt, hogy a magyar külpolitika a két világháború között alapvető célkitűzésévé tette a határok békés felülvizsgálatát. Ebben az ügyben a magyar közvéleményben teljes egyetértés állott fenn. A revízió ügyét azonban vesztes üggyé tette, hogy a határok módosítására az európai status quo olyan felborítása mellett került sor, melyet az angolszász hatalmak és a Szovjetunió – nemcsak hatalmi érdekeik miatt, hanem az ellenük és Európa nagy része ellen vívott háború hódító, totális, különösképpen embertelen és pusztító jellegére adandó válaszként is – alapvetően semmivé kívántak tenni. A békeszerződés revíziója olyan hatalmak támogatásával valósult meg, melyek ezt a különösen embertelen háborút kiobbantották, és ennek során megsemmisítő vereséget szenvedtek. A revízió sorsának megpecsételéséhez nagyban hozzájárult az is, hogy ebbe a világháborúba az ország a Szovjetunióval és az angolszász hatalmakkal szemben maga is bekapcsolódott, és abban a nyílalom alá került része a végkifejletéig részt vett. Ha az angolszász hatalmak részéről az újabb béketárgyaláson volt is némi nyitottság a határok (inkább csak Románia irányában történő) kisebb módosítására, meghatározóvá a térséget uraló szovjet akarata vált, amely lényegében a trianoni határok visszaállítását favorizálta.

A második világháborút követően végbement politikai változások és a hozzá kapcsolódó egyéb folyamatok következtében a magyarság nincs abban a helyzetben és állapotban, hogy a békeszerződés felülvizsgálata érdekében bármiféle lépést vagy kezdeményezést tehessen. A nagyhatal-

mi konstelláció – minden egyéb változása ellenére - az európai határok átrajzolásának lehetőségét hatvan éve egyértelműen kizárja. (Ez annak ellenére igaz, hogy az elmúlt két évtizedben Dél- és Közép-Európában államok szétválására illetve szétesésére került sor. A független Szlovákia létrejöttét Prágának e változásba történő belenyugvása segítette elő, Jugoszlávia szétesését véres belháború kísérte, és az elváló országok határai alapvetően itt is a régié maradtak.) Európa és az Egyesült Államok az ilyen természetű, a nemzetközi stabilitást is érintő problémáknak még a felmerülésében is kifejezetten ellenérdekelt. Mindebből következően a trianoni békeszerződésben megállapított határok felülvizsgálatának és megváltoztatásának nincsen politikai realitása. A felelős magyar politikának Trianon következményei reparációjának lehetőségeit úgy kell keresnie, az ehhez kapcsolódó nemzetpolitikai stratégiát úgy kell kialakítania, hogy ezt a helyzetet nem tévesztheti szem elől.

De létezik-e más útja, más lehetősége Trianon meghaladásának? Erre a reparációval kapcsolatos nemzeti célok számbavétele mellett kísérrelhető meg a válasz adása. Mi az a méltányos politikai cél, melyet emelt fővel igényelhetünk a magunk számára, anélkül, hogy a békebontás vádját (és annak beláthatatlan következményeit) a magunk fejére vonnánk?

Mindenek előtt a határainkon kívül élő magyarság megmaradása, magyarkénti életének biztosítása szülőföldjén. Az anyaországi és az azon kívül élő magyarság közösségi szálainak megerősítése, összetartozásának mind több területen történő valóságossá tétele; azaz a magyar nemzet határainkon átvélő egyesítése. Továbbá mindannak a kultúrtörténeti értéknek a megmaradása, mely számunkra kedves, szimbiózisban a Kárpát-medencében együtt élő más népek – a világot ugyancsak gazdagabbá tevő – kultúrájával. Végül, hogy minden itt élő nemzet gyermeke otthon érezze magát a Kárpát-medencében, vagyis, hogy szűnjön

meg mindenhol a nemzeti szupremácia politikája.

E célkitűzések *elvileg* megvalósíthatók a *határok átrajzolása nélkül is*. Megvalósíthatók a határok „légiesedése” útján, a nemzetállami gondolkodásmód elhalványodásával, majd eltűnésével.

De vajon a *gyakorlatban* járható-e ez az út, vagy csak egy álomról beszélünk, amit már nem egy nemzeti nagyságunk, szellemi kiválóságunk (mint Ady, Bartók, Illyés, Bibó, Sütő, az anyaországi és az anyaországon kívüli szellemi élet más szereplői) hiába melengetett a szívéen? Erre a kérdésre – és sajnos ez is realitás – biztos válasz ma nem adható. Az azonban nem kétséges, hogy Trianon meghaladásának ez idő szerint más lehetséges útja nincs.

Az Európai Unió létevel és tagállamává válásával valószínű lehetőség nyílt meg e célkitűzések megvalósítása előtt. Az Unió olyan formáció, melynek egyik legfontosabb jellemzője az országokat elválasztó határok eljelentéktelenedése. Láthattuk, hogy az uniós tagállamok közötti történelmi ellentétek képesek oldódni. Ezért – bármennyire is nehéz ma elképzelni – nem alaptalan reményeket fűzni ahhoz, hogy az Unó tagjává válva a Kárpát-medence népei között is csökkenhetnek a meglévő feszültségek. A különböző együttműködési formák idővel a múltba utalhatják vissza ellentéteinket. Ez önmagában is nagyon fontos hozadéka lenne Trianon ily módon történő meghaladásának. Ennek a „rendezésnek” nem lennének vesztesei, csak nyertesei.

A technikai fejlődés, különösen az elektronikus média világának kialakulása önmagában is jelentős mértékben vékonyította azt a falat, melyet a határok – akárcsak húsz-harminc évvel ezelőtt is – magyar és magyar között jelentettek. Már az uniós integráció előtt könnyebbé vált az utazás, korlátozott lehetőséggé a munkavállalás, áttelepülés. Az Európai Unióban pedig ezek a lehetőségek kiteljesednek. A szabad utazás, ingatlanvásárlás, munka- és tőke-

áramlás Európa keleti felének életét is át fogja alakítani. Jó esélyünk van arra, hogy a nemzetállami ideológiai és politikai formáció tért veszítsen.

A történelemben a nemzetállam voltaképpen rövid életű képződmény. A XVIII. század második feléig az európai közösségek még nem tömörültek ilyesféle alakulatban. Mára pedig - elég, ha csak a globalizmus egyébként ellentmondásokkal terhelt világára gondolunk – úgy tűnik, kinőjük ezeket a kereteket. A történelmi Magyarország más-képpen lehet a mienk – természetesen magyar szupremácia nélkül – mint ahogy mienk lehet – másokkal együtt - egész Európa is.

Ezeknek a reményeknek a *legnagyobb ellenfele az idő* és egyes szomszéd országokban a megtapasztalható magyarellenesség, a politikában is tettenérhető szupremácia és az intoleráns nacionalizmus eszméje. Az a gondolkodásmód, amely nemzeti céljait a kisebbség felőrlésében és beolvasztásában véli feltalálni. Ebből a betegségből nehéz kigyógyulni. És amíg ez a gyógyulás be nem következik, a határainkon kívül élő magyarság ki lesz téve a többségi nemzet köreiből származó szorításnak, és a jelenlegi demográfiai folyamatot erősítő siettetett fogyásnak. Nagy kérdés tehát, hogy mi valósul meg gyorsabban, erőteljesebben; a nemzetállami uralmi gondolkodásmód és a magyarságot szorongató, őrlő nacionalista politika visszaszorulása, illetve eltűnése, vagy a magyarságnak a ránehezedő nyomástól erősödő fogyása. Marad-e elég türelem, erő, kitartás kivárni a rossz idők elmúltát, túlélni ezt a próbatételekkel terhes és az alagút végével még nem kecsegtető időszakot? Nehéz kérdés, amire csak a jövő adhatja meg a választ.

Az elcsatolt területek magyarsága számára egyfajta menekülési alternatívát az áttelepülés jelent. A szülőföld elhagyása azonban nehezíti az otthon maradó magyarok helyzetét, hiszen a közösség számszerű csökkenése kiszolgál-

tatottságát is növeli. Az áttelepülés a kultúra és a történelmi gyökerek színterének a feladását jelenti, és egészében ellentétes nemzetpolitikai céljainkkal. Ugyanakkor az egyén szintjén senkitől sem várható el, hogy egyetlen és megismételhetetlen életét a közösségi célok oltárán feláldozza. Ördögi dilemma ez, melyre mindenkinek magának kell a választ megadni. A politika azon kívül, hogy motíválja a szülőföldön maradást, többet nem tehet. A magyarság helyzete akkor változik majd meg igazán előnyösen, ha ilyen jellegű választási dilemma már nem fog számára felmerülni.

Összegezve a kérdést, mit tud tenni a magyar politika ezidőszert Trianon meghaladása érdekében?

A magyar nemzetpolitikának Trianon következményeinek reparációja szempontjából ismét központi feladattá kell tennie az anyaországon kívül élő Kárpát-medencei magyarság különféle, politikai, szellemi, és a lehetőségekhez mérten anyagi eszközökkel történő támogatását. Meg kell erősíteni és bővíteni kell azokat a szolidaritási formákat, melyeket megtapasztalva úgy érezheti, hogy nem engedték el a kezét. Támogatni kell politikai és kulturális törekvéseiben, ideértve az autonómia megteremtésére irányuló erőfeszítéseit is. Fáradozni kell azon, hogy a magyarság tagjai, éljenek bárhol, egy közösséghez tartozónak érezzék magukat. Az Unión kívüliek számára ez mindenél fontosabb kapaszkodó. Az Unióban pedig dolgozni kell mindazon intézmények kiteljesítésén és egyéb más megoldásokon, melyek elősegíthetik nemzetpolitikai céljaink megvalósítását. Minden szomszédos országgal törekedni kell a jószomszédi viszony ápolására és az együttműködés bővítésére, előmozdítandó a történelem okozta sebek begyógyítását. Ugyanakkor bátran fel kell lépünk a magyarokat érő esetleges atrocitások, vagy a magyar közösséget sújtó bármiféle politikával szemben.

Lehetőségeinket számba véve ma ennyit tudunk tenni

Trianon meghaladásáért. Ez sem semmi, és eredményességét illetően nem reménytelen stratégia. Ugyanakkor ma ez az egyetlen útja a határainkon kívül élő magyarság megtartásának, ami Trianon túlélése szempontjából mindennél fontosabb.

A társadalmi jövő

„Haza csak ott van, hol jog is van” – írta Petőfi *A nép* című versében. Ez a kijelentés a vers születésének időszakában nem egyszerűen a szó szoros értelmében vett jog és haza összefüggéséről szólt, hanem társadalmi tartalommal bírt. A XIX. század derekán ugyanis arról volt szó, hogy a népet a jogok biztosításával be kell vonni az alkotmány „sáncái” közé, és azonos jogokkal bíró polgárokká téve tagjait, meg kell teremteni társadalmi felemelkedésének feltételeit. Szűkebben nézve ez a jobbágyfelszabadítást, a szabad paraszti tulajdon megteremtését jelentette, tágabb értelemben pedig a polgári társadalom kialakítása volt a kitűzött cél. Mindez az érdekegyesítés útján volt megvalósítható, amely a hazát az egész nép hazájává teszi, a korábbi kiváltságosokat és kiváltság nélkülieket nemzeti közösségben egyesíti.

A verssorban megfogalmazódott eme társadalmi követelményben rejlik a költemény koron túlmutató, örök érvényű mondanivalója. A méltányos társadalmi helyzetnek, az igazságos társadalmi viszonyoknak hiánya kikezdi a nemzeti közösséghez tartozás érzését. Azokban a magyarokban, akik úgy érzik, hogy más magyarok (természetesen példálózhatnánk bármelyik más nép társadalmával is) velük szemben, az ő boldogulásuk kárára méltánytalanul kirívó, kiváltságos helyzetben vannak; ha úgy érzik, hogy a nemzet javakban bővelkedő része társadalmilag nem szolidáris velük és érzéketlen gondjaik iránt, azokban elhalványul, vagy el is tűnik a bővelkedőkkel való összetartozás

érzése. Ezek a lelki változások fordítva, az elitben is végbe mennek, sőt, társadalmi önzése és érzéktelensége már eleve társadalmi-lelki szakadékról árulkodik. Ennek a kölcsönös vagy kölcsönössé váló változásnak, illetve állapotnak világos jelei vannak: meggyengül a nemzeti szolidaritás, elhalványul a nemzetben való gondolkodás, egyoldalúvá válik vagy megszűnik az összetartó kulturális gyökekhez való ragaszkodás. (Szimbolikusan árulkodó jele például ennek, amikor a nemzeti ünnep sokak számára puszta szabadnappá válik.) A társadalmi igazságtalanságok, függetlenül a nemzeti közösséget megbontó hatásuktól, természetesen önmagukban nézve is eleve elfogadhatatlanok, mivel sértik az isteni törvényeket, a természetjogi princípiumokat, méltatlanok az emberhez, és gyakorlatilag megkeserítik az igazságtalanságtól szenvedők életét. A megfelelő társadalmi jövőkép hiánya, mint a társadalmi igazságtalanságok társutasa, az alkotó energia elszorvasztásához, az egyén reményvesztéséhez vezet. Az igazságos társadalom és a biztató perspektívát tartalmazó jövőkép tehát nem csak alapvető nemzeti érdek, hanem az egyetemes humánium követelménye is.

A magyarság mai társadalmi viszonyai nem igazságosak, és ezt a nemzet nagy része maga is így éli meg. A nemzeti közösség nagy többsége előtt ma semmiféle biztató jövőkép nem áll.

A társadalom csúcsán levő vagyonos réteg, illetve a nemzet közép- valamint a szegénységben élő rétegei között kirívóan nagyok a vagyoni (jövedelmi) különbségek. Külön rontja a társadalmi közérzetet a vagyonos elit meggazdagodásának viharos gyorsasága, és jó részét illetően kétes körülményeinek tudata. Azokat pedig, akik az elmúlt rendszer áldozatai, kárvallottjai voltak, illetve mindazokat, akik a rendszerváltozástól társadalmi-igazságtételi változásokat vártak, ezen felül még az is irritálja, hogy a társadalmi elit igen jelentős részét az államszocialista rendszerben

birtokolt pozícióit és kapcsolatait a rendszerváltozás után vagyonszerzésben hasznosító és hatalmát ebben az értelemben átmentő gazdasági-technokrata réteg alkotja.

Felemelkedése szempontjából az új társadalmi elit általában nem állja ki az összehasonlítást a kommunista diktatúra előtti nagypolgári, illetve történelmi osztályokkal. Ez lényegében a társadalmi-kulturális szerepvállalás tekintetében sincs másképp. Feltűnő az a különbség, ami a kultúra és az elsősorban hozzá kapcsolódó nemzeti intézmények támogatásával kapcsolatos áldozatvállalás területén megmutatkozik.

Szembetűnően gyenge pontja a magyar társadalom szerkezetének, hogy a középrétegek nagysága, gazdasági vitalitása és társadalmi pozíciója jelentősen elmarad a nyugat-európai középosztályokétól. Nagy részüket szűkösebb, gondokkal párosuló, vagy éppenséggel bizonytalan anyagi helyzet jellemzi. Az a közép- és kisvállalkozói réteg, melynek a társadalom húzóerejének kellene lennie, súlyos nehézségekkel küszködik, és tagjai közül sokan a fennmaradásukért küzdenek. Ennek a helyzetnek egyik egyenes következménye a munkahelyek bizonytalansága, a munkanélküliség növekedésének irányában ható negatív tendenciák makacs fennmaradása.

A társadalom legalább harmadát alkotó, nélkülözések között, illetve nyomorban élő szegény rétegei helyzetét alapvetően két körülmény jellemzi: egyrészt a jobb viszonyok között levőkhöz képest nagyságrendekkel mérhető leszakadt társadalmi helyzet (vagyis a szegénység nyomasztó mértéke), másrészt a társadalmi felemelkedés esélyeinek reménytelensége.

A szegénység a falvak világában – kedvezőbb helyzetű vidékeket leszámítva – általánosan jellemző, a városokban pedig (főleg a fővárosban és a nagyobb városokban) a gettósodás folyamatával párosul. Vannak vidékek, falvak, ahol a munkalehetőség rendkívül csekély, és a lakosság

túlnyomórésze alacsony nyugdíjból és segélyekből tengeti életét. Ezekben a térségekben a betegség és az alkoholizmus fokozottabban fordul elő és nyomorítja a társadalmat. Az ország egyes – különösen északi és keleti – régióinak elmaradottsága már bántóan szembetűnő. Különösen hátrányos és rossz – országos viszonylatban mindenütt – a roma népesség helyzete. Az állam gazdaságpolitikája a vázolt bajokkal láthatóan nem tud megbirkózni.

A bérszínvonal alacsony volta, a munkabéreket, jövedelmeket sújtó aránytalan közterhek melegágyát képezik a fekete- illetve a szürkegazdaságnak, mely a munkavállalókat kiszolgáltatott helyzetben tartja, az államot pedig – mellesleg – bevételektől fosztja meg. Ezek az országosan általános problémák a hátrányos helyzetű megyékben, országrészekben halmozottan jelentkeznek.

A mára kialakult társadalomkép már magán viseli a globalizmus hatásait is, melyeket – természetéből adódóan – világszerte láthatunk. A XX. század végén a kapitalizmus történetében új szakasz következett be, amely lezárta a tőkés piacgazdaság korábbi hat-hét évtizedre tehető, különösen a második világháború után jellemzővé váló *kedvező korszakát*. Ebben különféle okok hatottak közre; elsősorban a demográfiai problémák, a fogyasztói piacok telítettsége és beszűkülése, egyes nyersanyagárak (főleg az olaj) durva emelkedése, illetve a világban bekövetkező, az informatikai forradalommal párosuló olyan változások, melyek a gazdaság és a pénzvilág működését globális dimenzióba helyezték. A folyamatok jellemzője, hogy a gazdaság működtetése és a pénztőke mind jelentősebb része egyre szűkebb, multinacionális jellegű csoportok kezébe kerül. Ez az elit rendkívül erőteljes érdekérvényesítő lehetőségekkel rendelkezik, melynek megvalósításában nem igazán ismer morális gátlásokat.

A magyarság úgy járt a kapitalizmussal, mint az az ember, aki a nyár legszebb, felhőtlen részében kötelezettsé-

gei folytán el van zárva az évszak örömeinek élvezetétől. Amikor aztán eljött a várva várt nyári szabadság, bosszankodva szemléli a sokasodó felhőket, látva, hogy éppen most romlik el az idő. A kapitalizmus kedvező korszakában mi csak a vasfüggöny másik oldaláról irigykedhettünk. Amikor a vasfüggöny megszűnt, és végre lemegettünk a tőkés piacgazdaság vízpartjára, elromlott az idő.

A tőkés világgazdaság jellegének átalakulásával a nemzet új kihívással került szembe. A globalizmus az északi világ számára a *latin-amerikanizálódás* veszélyét hordozza magában. Annak a folyamatnak a veszélyét, aminek társadalmi tendenciája egy kicsiny, mérhetetlenül gazdag elit létrejötte, a középosztály gyengülése és fokozatos zsugorodása, a lecsúszott és a perifériára szoruló népesség fokozatos növekedése és a lakosság többségének elnyomordása. Ennek a folyamatnak a kis népek és a gyenge államokkal rendelkező társadalmak fokozottabban ki vannak téve. A magyarság sorskérdése, hogy maga is ezt az utat fogja-e végigjárni, vagy egy jobb társadalmi jövő biztosítható számára.

A globalizmus kártételei nem elháríthatatlan sorsszerűségek. (Arra most külön nem térünk ki, hogy a globalizmus egyébként gazdasági és tudományos-technikai fejlődés eredménye, amely más szempontokból nézve természetesen jelentős előnyökkel jár.) A latin-amerikanizálódással szemben *védelmet lehet keresni és találni az erős és a nép érdekeit valóban érvényesítő állam útján*. A politikának különleges felelőssége napjainkban, hogy ezt megvalósítsa, és a multinacionális tőke, valamint a társadalom túlnyomó többsége között elfogadható, új megállapodást kényszerítsen ki, illetve álljon útjába a társadalom széles rétegeit pauperizáló törekvéseknek és folyamatoknak. Az említett társadalmi megállapodás (ha megvalósul) új, a *XXI. század arculatát meghatározó érdekegyesítés* lesz. Hogy mindez nem illúzió, arra biztató példákat láthatunk

egyes nyugat-európai országok politikájában.

Egy ilyen politika érvényesítése lenne *az igazán szociáldemokrata (a társadalmi lényegét tekintve egyébként eredendően kereszténydemokrata) politika*. A mai magyar politikai életben az egyik legnagyobb problémát az jelenti, hogy a most már második egymást követő parlamenti ciklusban többséggel rendelkező, önmagukat szociáldemokrataként, illetve liberálisként definiáló pártok erre a feladatra nem vállalkoznak, sőt a bal és balliberálisnak mondott társadalmi-politikai erők egyes tagjai e multinacionális elit körébe emelkedtek, illetve az előnyökből való részesülés következtében a latin-amerikanizálódás folyamatának támogatóivá váltak.

Ennek a problémakörnek a része a társadalmi státus és a nemzeti közösség megőrzésében egyaránt szerepet játszó, társadalmi szolidaritáson alapuló rendszerek sorsának alakulása. Ezek a rendszerek a nyugdíjrendszer, a társadalombiztosítás, illetve az egészségügyi ellátórendszer, valamint az előbbiektől eltérő jellegű oktatási rendszer. Az az elmélet, amely azt hirdeti, hogy az állam ezekből a rendszerekből vonuljon ki, és egyre inkább adja át helyét a magántőkének, a társadalmi szolidaritás elvének feladását sugalmazza, és áttételesen a megtartó erejű közösségi kereteknek lerombolását készíti elő. A magántőke profitorientált természetéből következően az említett rendszerek szolgáltatásai megdrágulnának, és a ma még mindenki számára hozzáférhető ellátások (szolgáltatások) jelentős része széles tömegek számára elérhetetlenné válnának. Hamis az az ultraliberális jelszó, amelyik a gyenge államot propagálja, és az adócsökkentést *az állami kötelezettségvállalás feladásával összekötve*, a vagyoni-jövedelmi viszonyok kirívó különbségeire tekintet nélkül népszerűsíti. A szolidaritáson alapuló rendszerek lényege, hogy a társadalom azokat biztosítási formációkkal, és emellett a költségvetés részvétele révén adókkal működteti. (Az oktatási rendszer működé-

sét alapvetően a költségvetés – az állami és önkormányzati költségvetés – finanszírozza). A vagyonosok szempontjából persze az lenne a jobb, ha nem kellene jövedelmüket a szolidaritási rendszerekben való részvétel okán adófizetéssel csökkenteni, mert ezeket a szolgáltatásokat piaci alapon, az adózáshoz képest kisebb költséggel meg tudnák szerezni. (A nyugellátásban való részvétel pedig nem is fontos mindegyikük számára.) De ha a vagyonosok kivonulnak az ellátó rendszerek finanszírozásából, azaz felmondják a társadalom többi tagjaival a szolidaritást, és ha a költségvetés átadja a helyét a profitorientált működtetésnek, a rendszerek már nem lesznek alkalmasak a széles tömegek élhető életének a biztosítására.

A társadalom alapintézményét képező magántulajdon erkölcsi megkérdőjelezhetetlensége különféle nézetek, többek között a keresztény társadalmi tanítás szerint a tulajdon szociális funkciójának érvényesülésén alapul (ld. XIII. Leó: *Rerum novarum*). Ahogyan Mindszenty is utalt erre 1956. november 3-i híres rádióbeszédében („[...] szociális érdekektől helyesen és igazságosan korlátozott magántulajdon alapján álló [...] ország akarunk lenni.”). A tulajdonnal rendelkezőknek, a vagyonosoknak kötelezettségeik vannak a társadalom többi tagja felé, melyek a szolidaritás elvére épülnek. Ne felejtjük, hogy annakidején a kiformalódó kapitalizmus korában a szolidaritás hiánya fordította szembe a kiszolgáltatottakat a vagyonosokkal, és engedte ki a palackból a kommunizmus Marx által megénekelt kísértetét.

Gyakorlati megközelítésben a társadalmi szolidaritás elvére épülő, differenciált, igazságos, a vagyonos elit nagyobb áldozatvállalását jelentő adórendszerre van szükség, amely a biztosítási formációk képezte bevételekkel együtt az ésszerű, nem romboló jellegű reformokkal megújított intézményrendszereket működtetni képes. Emberi minimum, hogy az egészségügyi ellátáshoz mindenki hoz-

zájuthasson, és az ne képezhessen alapvetően árut. Mindenkinek biztosítani kell a tanulás esélyét, mert ez az az eszköz, amely leginkább lehetővé teheti a mostoha társadalmi sorból történő felemelkedést, az egyén önmegvalósításának egyik alapvető feltételét. Kerülni kell minden olyan megoldást, amely a társadalom fenntartása szempontjából meghatározó jelentőségű biztosítási rendszereket piacosítaná, illetve a mögöttük álló szolidaritási közösségeket megbontaná. *Gondozó államra van szükség, amely nem passzív szemlélője a társadalom szétesésének, hanem vállalja a gazdasági beavatkozás szerepét a gazdasági folyamatok széles körű közösségi érdekeknek megfelelő befolyásolásában, amely támogatja a kultúra és az oktatás ügyét, és felelősséget visel a szociális és egészségügyi ellátó rendszerek működtetéséért. Erős államra van szükség, amely védelmet nyújt a latin-amerikanizálódást eredményező folyamatokkal szemben, amely behajtja az igazságosan megállapított közterheket és letöri a korrupciót, azt a mētelyt, amely megghiúsítja a társadalom közakaraton nyugvó viszonyainak megőrzését és zátonyra futtatja a közérdeket.*

Külön említést kíván két, különböző összefüggésű, de alapvetően társadalmi jelentőségű probléma.

Az egyik a roma integráció ügye.

Azok a súrlódások és feszültségek, amelyek a roma és nem roma társadalom hordozta kultúrák együttéléséből adódnak, egyedül a roma népesség társadalmi integrációjával csökkenthetők, és – történelmi távlatokban – szüntethetők meg. Ennek irányában, útjában és eszközeiben Magyarországon a politikai osztályon belül közmegegyezés látszik kialakulni. A két legfontosabb eszköz a tanulás (a képzés), illetve a munka, melyek segítségével lehet elsősorban megvalósítani a roma társadalom felemelését és integrációját. A romák halmozottan hátrányos helyzete közismert. Ezen változtatni, a társa-

dalmi integrációt elősegíteni romáknak és nem romáknak egyaránt érdeke. A politika azonban eddig nagyobb súlyt fektetett a lózungokra, mint az érdemi cselekvésre. Kevesebb szó, sokkal több tett szükségeltetik. Ráadásul ez is olyan társadalmi feladat, amelynek megoldása nem tűr halasztást. Halogatással, a cselekvés elodázásával később még nehezebbé válik az integráció előmozdítása. A közelmúltban történt néhány konfliktus figyelmeztető jel a politika számára. Ha tétlenül várjuk a problémák maguktól való megoldódását, azok előbb-utóbb kezelhetetlenné válhatnak.

A másik kérdés, amely megkülönböztetett figyelmet érdemel, a magyar vidék problémája és jövője. A kérdést a kormányzat utóbbi években kialakított politikája aktualizálja, mely a költségvetési nehézségeket részben a kisebb településeket erőteljesen sújtó megszorításokkal akarja megoldani. Az önkormányzatok finanszírozásának megkurtítása, az emiatt bekövetkező iskola- és más intézménybezárások, a postahivatalok, vasúti szárnyvonalak megszüntetése az érintett települések elsorvadásához vezetnek. Az erőltetett urbanizáció, mint azt a elmúlt század hetvenes és nyolcvanas éveiben akár Erdélyben, akár finomított formában az anyaországban láthattuk, az érintettek számára lelki megterheléssel együtt járó változásokat jelent, és általában életviszonyaikra, társadalmi helyzetükre hátrányosan hat. Az emberléptékű falvak elhalása hátrányosan változtatja meg a vidék és az egész ország arculatát.

A helyi közigazgatás és az általa működtetett intézmények racionalizálása csak az emberközpontú infrastruktúra kialakítása után vihető végbe. Megfelelő sorrendiséggel, kellő körültekintéssel lehet és kell előkészíteni olyan változásokat a vidéki Magyarországon, mely nem perifériára szorító, traumákkal együtt járó rombolásban, hanem emberarcú, élhető világot építő és biztosító jövő kialakításá-

ban ölt testet.

Az erkölcsi újjászületés kérdései

Konzervatív és keresztény körökben közhelyszámba megy a társadalom erkölcsi állapotának bírálata. Szomorúan kell megállapítani, hogy a negatív helyzetkép valós, kritikus értékelése megalapozott. A társadalom természetesen összetett, és erkölcsi állapota sem homogén. Az érzékelhető negatívumok, az egyes megállapítások nem minden részére, nem minden tagjára vonatkoztathatók. Az erkölcsi bajok azonban egyetlen társadalomban sem izolálhatók, mindig az egészre hatnak; az egész közösség életét befolyásolják. Éppen ebben rejlik kártevő, romboló hatásuk.

A magyar társadalom erkölcsi viszonyainak romlása két fő okra vezethető vissza. Egyfelől a négy évtizedes kommunista uralom, másfelől a fogyasztói létforma értékromboló hatására.

Az erkölcsi romlás folyamatának „bevezetőjeként” a kommunista uralmi rendszert megelőzték a második világháború időszakának erkölcsi tabukat kikezdő történései. Az emberi jogok intézményes és súlyos megsértésére, emberek üldözésére, javaikból történő kiforgatására a zsidótörvények, illetve a zsidósággal szembeni más embertelenségek szolgáltatták a precedenseket. A kommunista párt hatalomra jutásakor már ismertek voltak azok az alantas magatartásminták, melyek jórészt újra kiviríthattak és gátlástalanul keseríthették meg a tisztességes emberek életét. (A két korszak bűneinek résztvevőit illetően volt némi személyi átfedés is.) A más javainak kártalanítás nélküli elvétele, az államosítások, a parasztság szövetkezetekbe kényszerítése, a kitelepítések és internálások, az emberi jogokat semmibe vevő állami terror, a szavak valóság tartalmának kiforgatása (amikor is a rabságot szabadságnak, a megszállást felváltó új megszállást – a börtönörök cseréjét – felszabadulásnak, a diktatúrát – sajátos fosztóképzővel –

„népi” demokráciának, a Moszkva vezette csatlós államokat béketábornak, az emberek megsarcolását békekölcsönnek stb. nevezték) súlyosan kikezdte a társadalom erkölcsi érzékét. Nem maradt hatás nélkül, hogy mások javaiba a kommunista párt és a diktatúra erőszakszervezetének prominensei ültek, hogy társadalmi elismeréssel és megbecsüléssel övezett emberek tömeges meghurcolására, megalázására és megnyomorítására került sor, hogy ártatlanokat fosztottak meg életüktől, hogy a rendszer egészében kriminalizálta a társadalmat, és hogy általában a hazugság és gázság érvényesült az igazsággal és a tisztességgel szemben.

Az 1956-os forradalom után évekkel, a megtorlást követő korszak lezárultával némi változás ugyan bekövetkezett, de ez jellegében és mélységében a rendszer erkölcsi arculatát nem érintette. Ráadásul új, alattomos szű ütötte fel a fejét a társadalomban. A puha diktatúra a kis kedvezmények lehetőségével megvásárolta az átlagember szabadsághoz és igazsághoz való ragaszkodását, ami – tisztelet a kivételnek – mint értelmetlen, önsorsrontó magatartás eltűnt a nemzet életéből. A társadalom atomizálódott, az emberi magatartás iránytűje a nagy többség számára csupán a „legvidámabb barakkban” elérhető, szerény mértékű, de mégis egy kis örömet jelentő személyes anyagi javak és kedvezmények megszerzése volt. Ráadásul a hatalom szisztematikusan igyekezett korrumpálni az egyént: azzal a feltétellel, ha tartózkodik a vele szembeni oppozíciótól, mintegy szemet hunyva lehetővé tette, hogy boldogulását bizonyos helyzetekben a közösség terhére, olykor akár közösségi javak megdézsmálásával is (protekciónal, fuszással, „ami mindenkié, az az enyém is” jelszavával és gyakorlataival) elősegítse. (Természetesen voltak olyanok is, akik számára ezek a lehetőségek személyes kiváltságot képeztek.) Ezzel természetesen az érintettek – és ezek nem kevesen voltak – kiszolgáltatottá váltak, és utólag fizették

meg addig megengedett ügyeskedéseik árát, ha kiestek a hatalom – sokszor a helyi kiskirályok által képviselt hatalom – kegyeiből. A törvények, a szabályok iránti tisztelet megkopott, illetve megszűnt.

A diktatúra – szétverésükkel fenyegetve és zsarolva – igyekezett az egyházakat is megtörni, és szolgálatába kényszeríteni. Ez a törekvés nem volt teljesen hatástalan, de nem járt a hatalom által várt eredménnyel. Hogy tanításának, erkölcsi útmutatásának hatását akadályozzák, az egyházakat a sekrestyékbe, illetve a templomok falai közé szorították.

A hatalom biztosításában kitüntetett szerepet töltött be az egész társadalmat behálózó besúgó hálózat, mely a szocializmus világának legmélyebb erkölcsi infernóját képezte.

A rendszerváltozás alapjaiban megváltoztatta azokat a körülményeket, melyek a társadalom erkölcsi süllyedését kiváltották. Ezt azonban *a lelkekben és a fejekben* nem követte hasonlóan gyors változás. Ehhez ugyanis mindenképpen hosszabb időre van szükség, mégpedig olyan viszonyok mellett, melyek kedvező feltételeket jelentenek és ezért alkalmasak a beidegződött gondolkodásmód átalakítására, és a szívekben az erkölcsi értékek rehabilitálására. A rendszerváltozás után kialakult viszonyok azonban ezeknek a feltételeknek – legalábbis kellő mértékben és tartósan – nem felelnek meg. Márpedig erkölcsi újjászületés nélkül a nemzet nem fogja tudni életét úgy alakítani, hogy a felemelkedés útjára léphessen.

Az erkölcsi újjászületés ügyére a rendszerváltozással életünk részévé és sorsunkká vált fogyasztói lét is kedvezőtlenül hat. Az ország úgy találkozott a fogyasztói társadalommal, hogy nagymértékben ki volt éhezve mindazon javakra, melyekből való bőséges részesülés a nyugati társadalomban élő embereknek láthatóan természetes osztályrészét képezte. Közismert, hogy a fogyasztói társadalom létformája az anyagi javak, a mindennapok élvezeté-

nek hajszerolásával, abszolútumként kezelésével, az önzés sugallatával milyen nagyfokú rombolást visz végbe a közösségi értékekben és az erkölcs világában. Azok a nemzetek, amelyek az elmúlt évtizedekben ettől a világtól el voltak zárva, éppen kiéhezetségük folytán fokozottan ki vannak téve a fogyasztói létforma hamis káprázatának és veszélyeinek. Ezekben az országokban – így nálunk is – a fogyasztás szirén hangja ráadásul kétszeresen is csalárd: azon keveseknek, akik részesei „áldásainak”, a megszedítő javakkal együtt az erkölcsi nihilt kínálja, míg a nagy többség számára a vágyott mértékű fogyasztás csak elérhetetlen cél marad, amely sokakat úgy frusztrál, hogy közben eltávolít az értékektől.

A jelenlegi helyzetet konzerválja, illetve részben súlyosbítja, hogy a társadalmi igazságtalanságok, a szavak tartalmának újraismétlődő devalválódása, az igaz beszéd hiánya, a politika – később még érintendő – hitelvesztése, az eszmei téren jelentkező és a fejekben tartósan fészket verő zűrzavar az emberek jelentős részét amúgy is elbizonytalanította az értékek felismerésében. Már nem hisznek megingathatatlanul az évszázadokig megkérdőjelezhetetlen erkölcsi normák érvényében. Az erkölcs vert helyzetében híján vagyunk ennek a közösségeket összetartó, talán legfontosabb kapocsnak. Ebben az állapotában a társadalom jelentős része valójában szilárd tájékozódási pont nélküli, könnyen manipulálható, a hatalom érdekei szerint formálható konglomerátum.

Az erkölcsi megújulás eddigi elmaradása, különösen a politikai múlt és jelen területén érzékelhető kontinuitás és diszkontinuitás között feszülő ellentmondás, az ehhez kapcsolódó aktuális társadalmi és politikai, valamint részben kulturális problémák és ellentétek mára a magyar társadalom végletes megosztottságára vezettek. Ennek a megosztottságnak a kezdetei már az elmúlt század elején jelentkeztek, majd az egymást követő történelmi katakliz-

mák következtében fokozatosan elmélyültek. Különösen nagy szerepet játszottak a nemzet megosztásának folyamatában a második világháborút követő, a társadalmi viszonyokat gyökeresen felforgató politikai történések. A megfelelő erkölcsi-társadalmi igazságtétel elmaradása következtében a rendszerváltozás a keletkezett sebeket nem tudta begyógyítani, ami nagyban oka annak, hogy a megosztó árkok (melyeket a kommunista diktatúra időszakában a véleménynyilvánítási szabadságot elfojtó rendszer és az elnyomás különféle mértékű, de mégis közös terhe alig észrevehetővé álcázott) megmaradtak, illetve az elmúlt másfél évtizedben tovább mélyültek.

Ez a megosztottság rendkívül káros az egész magyarságra nézve. A nemzet energiáit leköti, cselekvőképességét nagyban gátolja, és útjában áll annak, hogy a különböző kihívásoknak megfelelhessünk, hogy erőinket nemzetpolitikai céljaink megvalósítására egyesíthessük.

Feladataink közül egyike a legnehezebbeknek kialakítani azt a tudatos és összetett cselekvési programot, amely nyomán a nemzet erkölcsi újjászületése végbemehet. A tapasztalatok tükrében annyi bizonyosnak mondható, hogy ezekre a problémákra önmagában az idő múlása vagy a nemzedékváltás nem fog megoldást hozni. Az is bizonyos, hogy a társadalmi és politikai viszonyok olyan megújulása nélkül, amely nem terjedne ki a társadalmi igazságtalanságok kézzel fogható enyhítésére, és nem kapcsolódna össze megnyugvást hozó eszmei, valamint erkölcsi-politikai igazságtétellel, nincs esély valóságos nemzeti egység és erkölcsi felemelkedés megvalósulására.

Az erkölcsi értékek rehabilitációját tudatos politikává kell tenni. Az újjászületés előmozdításában nélkülözhetetlen az egyházak szerepe, melyek tanítása és iránymutatása több ezer éves, megkérdőjelezhetetlen normákon és alapokon nyugszik.

Erkölcsi jelentősége és politikai összefüggései okán né-

hány gondolat az antiszemitizmusról.

Antiszemita jelenségek Magyarországon sem fordulnak elő nagyobb számban, mint általában a világon másutt. Ezekből azonban egyetlen is sok.

Az antiszemitizmus határozott elutasítása a világon mindenütt erkölcsi-politikai minimum, a szalonképesség „*conditio sine qua non*”-ja. Keresztény szemszögből ehhez az az alapvető megközelítés tehető hozzá, hogy a teremtett ember egyenlő méltósága és az emberszeretet törvénye – mint fundamentális keresztény értékek – eleve összeegyeztethetetlenek minden kirekesztő, embereket származásuk, etnikai hovatartozásuk alapján megítélő, hátrányosan megkülönböztető szemlélettel. Ezen túlmenően az antiszemitizmus – amely egyébként a társadalom problémáira hamis és rossz választ adott – történelmileg nemcsak a zsidóság számára torkollott borzalmas tragédiába, hanem az egész magyar társadalom is beláthatatlan károkat szenvedett általa. Megnyilvánulásai – különösen az 1938-45 között történtek – megzavarták az önként vállalt asszimiláció folyamatát (melynek eredményeként többek között a gazdasági fejlődést előmozdító nagyiparosok, neves tudósok, művészek, sportolók lettek a magyar társadalom jeles tagjai) és fájó, máig be nem gyógyuló sebeket ütött a társadalom testén. A tragikus történések szellemi-politikai utóhatásai máig érzékelhetőek: félelmekben, bizalmatlanságban, rossz beidegződésekben, urbánus-népi ellentét öltözékében jelentkező szembenállásban. A félelmekre ma egyes lelkiismeretlen politikai erők hajlamosak gátlástalanul rájátszani, az antiszemitizmus vádjával politikai ellenfeleiket alaptalanul besározni, ezzel mérgezni a közéletet, a társadalom közérzetét és rontani az ország imázsát. Másfelől viszont azok az egyébként jelentéktelen, marginális tényezők, akik ma nyíltan vagy burkoltan valóban antiszemita megnyilvánulásokat tesznek, nemcsak erkölcsileg követnek el minősíthetetlen bűnt, hanem beláthatatlan kárt okoznak az egész ma-

gyarságnak is. Felerősítik az említett utóhatásokat, muníciót szolgáltatnak az antiszemitizmus kártyáját kijátszóknak, és a híradások főszereplőivé válva felelőtlen módon rongják az ország nemzetközi megítélését.

Az erkölcsi felemelkedés és újjászületés a magyarság egyik nagyon fontos sorskérdése. Nem kevésbé fontos a társadalmi igazságosságnál, vagy a gazdasági problémák rendbehozatalánál. Ne feledjük: erkölcsi újjászületés nélkül nincs nemzeti felemelkedés sem.

A kulturális és szellemi önazonosság ügye

A nemzeti kultúra a nemzetet alkotó építőkövek összetartó anyaga, a nemzeti közösség arculatának egyik legfontosabb meghatározója. Számos, sokszínű alkotórészből áll, melyek közül a közös nyelv többnyire (így magyar viszonylatban is) kiemelkedően fontos. A kultúra szerepe a közösséghez tartozás érzésében különleges jelentőségű. Ha a nyelvtől különválasztva nézzük, funkciója az összetartozás érzésében csaknem azonos súlyú a közös nyelv funkciójával.

A nemzeti kultúra elszürkülésével, visszaszorulásával a nemzet építménye válik lazává, porladóvá. Ha egy nemzet nyelvét megőrizve ugyan, kultúráját egyébként elveszti, azzal már identitásának meghatározóan fontos tényezőjét veszti el. Nyelvének feladása pedig általában a teljes önfeladást jelenti. Amint azt Széchenyi mondta.: „Nyelvében él a nemzet!”

A magyarság ősi forrásokból táplálkozó kultúrája – hasonlóan más európai népekéhez – szorosan összekapcsolódott a zsidó-keresztény értékrendet hordozó, görög-latin gyökerű európai kultúrával. Vele ötvöződve gazdagítja az európai civilizációt, és járul hozzá sokszínűségéhez.

A nemzeti kultúrák világában a különböző életformákat, szokásokat, szellemi értékeket tükröző hagyományok-

nak jelentős szerepe van. Ezek a tradíciók a középkor viszonyai között európaszerte viszonylag érintetlenek maradtak. Az ipari fejlődés, majd a nyomában jelentkező modernizáció az elmúlt két évszázadban a hagyományos kultúrák védeltségét meggyengítette. Ez a folyamat elsősorban Nyugat-Európára volt jellemző, ahol a népi-nemzeti karakter nagymértékben elhalványodott, de a polgári társadalom szerves és folyamatos fejlődésének következtében elemei polgárosult formában beépültek az egyes társadalmak kultúrájának arculatába. Közép-Európa keleti felében és Kelet-Európában az adott történelmi körülmények következtében a hagyományos kultúra eróziója sokkal kisebb mértékben következett be. Így a magyarság sajátos kulturális arculatát a legutóbbi időkig az urbanizáció ellenére is többé-kevésbé meg tudta őrizni.

Korunk kihívásai; a televíziózás, a különböző képi eszközrendszerekre épülő vizuális kultúra valamint az informatika nagymértékű térnyerése általánosságban alapjaiban kezdi ki a hagyományos, értékelvű kultúra világát. Szemünk előtt jelent meg és terjed egy új „konzervkultúra”, amely hasonló egyenruhába öltözve hódít a különböző földrészekben. Jellemzője a gondolkodás leegyszerűsítése, az alacsony szellemi nívó, jobb esetben a tartalmi üresség, rosszabb esetben az erkölcsileg vitatható vagy elfogadhatatlan minták népszerűsítése. Ez a folyamat az egyetemes és a nemzeti kultúrát egyaránt veszélyezteti. Ugyanakkor ezáltal veszélybe kerültek a hagyományos kultúra által közvetített értékek, erkölcsi normák is. Igen súlyos ára ez annak az egyébként kétségtelen fejlődésnek, mely előtt más tekintetben ezek a technikai vívmányok az utat megnyitották.

Ahhoz, hogy az említett kihívásokkal szemben az európai, illetve az északi civilizáció helyt tudjon állni, a hagyományos kultúra, az erkölcs nagyon is tudatos védelmére és szorgálatára van szükség. Ennek megvalósítása és biztosí-

tása a társadalom és a politika közös feladata. Ez idő szerint azzal kell szembesülnünk, hogy e feladat megvalósításában Európa és általában a fejlett országok elég rosszul állnak. Ugyanakkor az egyes népek helyzete nem azonos. Európa nagyobb nemzetek immunrendszere láthatóan jobb állapotban van, mint több kisebb népé, különösen a magyarságé. A nagyobb országokban a még meglévő nemzeti kultúra bástyái – melyeknek megőrzésére ott érzékelhetően komoly figyelmet fordítanak – bizonyos fokig védelmet nyújtanak az egyen-konzervkultúra ártalmaival szemben.

Az egyetemes kultúrát kikezdő folyamatok hatásainak Magyarország fokozottabban ki van téve. Megoldatlan más problémáink közrehatnak abban, hogy a kihívásokkal szemben meglehetősen csekély az ellenálló-képességünk. Az egyetemes kulturális értékekkel együtt veszélybe kerültek nemzeti kultúránk kincsei is.

Milyen tünetei vannak nálunk ennek a folyamatnak?

A beszédkultúrában terjed az igénytelenség, a színvonaltalanság. Bár bizonyos fokig elkerülhetetlen az idegen nyelvek (jelenkorunkban alapvetően az angol nyelv) hatása, nyelvünk szókincsében, egyes tevékenységekhez kapcsolódóan (pl. kereskedelem, szolgáltatások), bizonyos nyelvi formulák révén az idegen szavak, kifejezések előfordulása túlzottá vált.

Az olvasás nagyfokú visszaesése marginalizálta az irodalom jelentőségét, mivel az olvasótábor csökkenésével leszűkült az írásművészetet igénylő és egyben inspiráló közönség. Jelentős mértékben visszaszorult az egyébként sokszínű színházi kultúra hatása is, a magyar filmművészet pedig hosszabb ideig hullámvölgyben volt. (Jelenleg már a megújulás öröndetes jeleit mutatja.)

Az iskola, a gimnázium nem ad általános műveltséget. Különösen szembetűnő az érettségizettek történelmi ismereteinek kiáltó hiánya, amely talán a legfőbb oka a nem-

zeti önazonosság-tudat sérülékenységének.

Kodály öröksége: „a zene mindenkié” – veszendőben van. Az ének-zenei oktatás az iskolákból gyakorlatilag kiszorult. Népzenei kincsünk képletes értelemben páncélszekrényben hever elzárva, és a széles néprétegek napi kultúrájából nagyrészt kikopott. Híres előadóművészeink egyre kisebb, belterjesebb közönségnek játszanak.

Népművészetünk jeles művelői kellő támogatás hiányában, a társadalomban növekvő igénytelenséggel szembesülve végzik munkájukat. Kevés a fórum, a jó értelemben vett piaci alkalom. A népművészetek hatása, szerepe csökken.

Építészettünket, képzőművészetünket a pénzsűke és a megrendelők, a mecénatúra hiánya, valamint a közönségben tért hódító ízléshiány köti gúzsba. Általánosságban fenyeget a kommercializálódás veszélye.

A szórakoztatóipar – melynek korábban is megvolt és ma is meglenne a maga szerepe – kevés kivételtől eltekintve – különösen igénytelenné, olykor kifejezetten stílustalanná vált.

Örvendetes viszont a helyi kezdeményezések gyarapodása és erősödése, melyek megélnkítették a helyi kulturális életet. Ebben jelentős szerepet játszik az önkormányzatosság hatása, mely megmozgatja mindazokat, akik késztetést éreznek településeik közösségi életének gazdagítására.

A tágabb értelemben vett kulturális önazonosság megőrzésében fontos szerepet játszhat az idegenforgalom és a falusi turizmus, melyekhez különböző hungarikumok (pl. lovaskultúra, borkultúra) társulhatnak. Ebben az irányban találkozunk remény keltő jelekkel is.

Magyarország európai uniós tagsága a kulturális és szellemi önazonosság ügyére ellentmondásosan hathat. Az eszmék és a kultúrák szabad áramlása elvben gyengítheti kulturális pozícióinkat, különösen a világnyelvek közvetítette homogenizáló hatás lehet kedvezőtlen. Meg kell azonban jegyezni, hogy ezek a hatások nagyrészt az uniós

integrációs folyamattól függetlenül is érvényesülnek, lévén hogy ez jórészt a kultúrák, eszmék, információk közlekedésének világviszonylatban történő szabadabbá válása eredménye. Másrészt a kultúrák szabad áramlása a magyar kultúra számára is járhat előnyökkel, hiszen nagyobb a lehetőség és az esély saját kultúránk mások általi megismerésére és értékelésére. Végül Európa – ha erre hajlandó kellő figyelmet fordítani – akár fontos szerepet is vállalhat a hagyományos kultúra és az általa hordozott értékek védelmében, és ez áttételesen ránk nézve is hasznos lehet.

A jövő feladatait illetően az egyetemes kulturális értékek védelme érdekében Európának átfogó stratégiát kell kialakítania. Ugyanezt kell tennie Magyarországnak is saját viszonylatában, összekapcsolva az egyetemes és a nemzeti kultúra ügyét. Nem szabad felednünk: a nemzeti kultúra értékeinek megőrzése és átörökítése kulcsfontosságú kérdés. A magyar politikának mindig tudatában kell lennie annak, hogy a nemzeti kultúra a nemzettudat hordozója.

Igen összetett társadalmi és politikai feladat előtt állunk.

Az iskola kulturális-nevelő szerepét meg kell erősíteni minden téren. A kulturális értékek közvetítésében kiemelkedő szerepet kell biztosítani a közszolgálati rádiónak és televíziónak. Ezek kulturális funkciója nem látható el piaci alapon.

Az államnak tudatos szerepet kell vállalnia az oktatás és a kultúra területén. A jövő elleni vétek, ha ezekről a területekről kivonul. Támogatnia kell az irodalmi és a zenei életet, és természetesen a többi kulturális tevékenységet is. Hangsúlyozottan kell támogatnia a kultúra nemzeti karakterű elemeit. Meg kell találni a mai életforma, a világ dolgainak korszerűsödése és a tiszta forrásokból táplálkozó hagyományos népi kultúra megőrzése közötti helyes egyensúlyt. Az államnak ápolnia kell nemzeti hagyományainkat, és elő kell mozdítania tradícióink megőrzését. Kiemelkedően fontos a múltunkat vállaló helyes történel-

mi önismeret kialakítása.

Kulturális és szellemi önazonosságunk megőrzése nemcsak nemzeti megmaradásunk szempontjából lényeges, hanem nélkülözhetetlen ahhoz is, hogy - párosulva értékeink tudatával, azok nem rátarti de büszke vállalásával - ez a ma jórészt reménytelen és kisebbségi életérzésekkel küszködő nemzet lelkileg és szellemileg erős, önmagát vállaló és megőrizni akaró nép legyen.

A demokrácia működésének kérdései

Churchill elhíresült mondása, miszerint a demokrácia nagyon rossz kormányforma, de ennél még nem találtak ki jobbat, tömören fejezi ki a többségi népakaratra épülő politikai rendszer nélkülözhetetlen értékeit és gyengéit. Jóllehet működésében a világon mindenütt tapasztalhatunk problémákat, földi mércével mérve mégis ez a politikai rendszer jelenti általánosságban a viszonylagos, de meg nem haladható optimumot. Bár a nép (a többség) sem tévedhetetlen, abból a leegyszerűsített axiómából kiindulva, hogy a közjó és a többség java általában ugyanaz, a közjó garanciájának alapvetően a nép többségi akaratának érvényesülése tekinthető. (Természetesen a többség sem lehet zsarnoka a kisebbségnek, mint ahogy a többségi akarat sem minősíthető az értékelvűségtől elszakítottan, csupán többségi legitimációból. Ezek a szempontok már a demokrácia elméletének árnyaltabb megközelítéséhez tartoznak.)

Nehéz helyzetben élő, súlyos sorskérdésekkel vívódó, nagy kihívásokkal szembenező népek esetében a demokráciának különös jelentőséget kölcsönöz az az általa hordozott cél, hogy a nép saját érdekeit mindig helyesen ismerje fel, és valóságos lehetősége legyen sorsát e felismerésnek megfelelően alakítani. (Az említett gondoktól mentes nemzetek esetében az e téren alkalmilag jelentkező zökkenők következményei talán könnyebben orvosolha-

tók, mint a súlyos nehézségekkel küzdő népek esetén.) Ezért a jól működő demokrácia a magyarság megmaradása és jövője szempontjából ugyancsak sorskérdés. Ha a magyar demokrácia úgy működik, hogy nem biztosított a nép valóságos érdekeinek felismerése, vagy az, hogy sorsát e felismerésnek megfelelően alakíthassa, akkor nincs reális lehetőség nemzetünk más sorskérdéseinek megoldására sem.

A demokrácia valóságos értéke – nemcsak nálunk, hanem általában a többi demokráciában is – attól függ, hogy e két követelmény (a valóságos érdekek felismerése és az érdekeknek megfelelő politika kialakítása és végigvitele) mennyiben valósul meg. A demokrácia világjelenségként ismert problémája, hogy mindkét követelményt illetően akadnak kisebb-nagyobb gondok. Ezért beszélünk a demokrácia működésének zavarairól, illetve súlyosabb esetben válságáról. A világviszonylatban tapasztalható problémák sajnos a jelenkori magyar demokráciában fokozottabb mértékben érzékelhetők.

A közösség valóságos érdekeinek felismerése újkeletű problémája az alkotmányos rendszereknek. Nyolcvan-száz évvel ezelőtt a politikai elit szerte a világon még úgy igyekezett pozícióit megőrizni, hogy a választójog korlátozásával kirekesztette a politikai akarat kialakításából azokat a széles tömegeket, társadalmi erőket, melyeket érdekeire nézve veszélyesnek tartott. (Ez természetesen megint csak árnyaltabb megítélést kíván, hiszen a polgári társadalmak korai korszakában a választójog szűkre szabását alapvetően a műveltségi viszonyok, és jelentős tömegeket érintően a szociális elmaradottságból fakadó minimális politikai érettség hiánya indokolta tette. Idővel azonban ezek a viszonyok kedvezően változtak, és ezért a választójog továbbra is szűk adagolása egyre inkább csak az elit társadalmi pozícióinak védelmét szolgálta, egyszersmind az érvényesülésére joggal igényt tartó több-

ségi akarat kialakításának és megvalósulásának az akadályozását jelentette. Ebből adódóan ezek a politikai rendszerek nem is tekinthetők demokráciának.) A XX. század folyamán lassan tarthatatlanná vált a választójog korlátozása. Egy idő után már nem lehetett eltekinteni az általános választójog bevezetésétől. Elsősorban ezzel vált az alkotmányosság alapjaira épülő politikai rendszer modern értelemben vett demokráciává.

Az elmúlt század második felétől a kiváltságos elit új eszközöket igyekezett találni uralmi pozícióinak biztosítása érdekében. Erre a lehetőséget a modern elektronikus média létrejötte teremtette meg. Ha már nem zárhatta (zárhatja) ki a közéletből a „többséget”, akkor arra törekedett (törekszik), hogy a „többség” azt akarja, ami az ő (mármint az elit) érdekeinek megfelel. Akár a többségi érdekek ellenében. Uralmi módszerét ekként fogalmazza meg: „Megtalálom annak módját, hogy én határozzam meg, hogy te mit akarsz.” Ennek eszköze a sokszorosán felerősített manipuláció, mellyel az egyént nem az akaratnyilvánításból zárják ki, hanem a valóságos érdekeinek megfelelő akarata kialakítását lehetetlenítik el. Természetesen a manipuláció nem mindenkire hat egyformán és – mint arról alább szó lesz – nem minden demokráciában jár azonos hatással. Mindenesetre a demokrácia kiüresítésének lehetőségét és veszélyét jelenti.

A manipuláció eszköztára bőséges: szellemileg igénytelené tenni az átlagembert, hamis gondolati panelek súlykolásával leszoktatni az önálló, felelősségteljes gondolkodásról, torz és negatív magatartásminták felmutatásával elhalványítani az értékekhez történő ragaszkodását. Az ily módon megdolgozott ember már nem lesz kellően képes a rászakadó, de tendenciózusan megválogatott, tálalt információkban eligazodni, különösen, ha az információkhoz hamis, valótlan információkat is kevernek, illetve lényeges, valós információkat elhallgatnak. A diktatúrákból is ismert propagandaeszköz, az elit érdekeit szolgáló *néze-*

tek és vélemények folyamatos sulykolása, amellyel annak idején több nép többségével időlegesen el tudták fogadtatni a nemzeti szocializmust vagy a sztálinizmust is, teljessé teszi ezt az eszköztárt.

A manipuláció ideálisan megvalósítható a média felhasználásával, melyet nem véletlenül tartunk nagyon is meghatározó súlyú hatalmi ágának. *A média birtoklása és irányítása hatalmi kérdés.*

Mennyire ellenállóak a demokráciák ezekkel az eszközökkel szemben?

Erre a kérdésre nem adható egységes válasz. Vannak bejáratott, régi demokráciák, melyekben a többség citoyen szellemi karaktere védelmet nyújt a manipuláció túlkapásával szemben. Ezekben az országokban – nyilván a helyzetből is adódóan – a média tartózkodik attól, hogy politikacsináló legyen, és igyekszik megmaradni eredendő rendeltetésénél, a tárgyilagos és kiegyensúlyozott tájékoztatásnál. Vannak olyan demokráciák, amelyekben a manipuláció egyoldalú hatását az egymással szembenálló és többé-kevésbé egyensúlyban lévő manipulációk oltják ki. Nem ritka, hogy a társadalom reális tájékozottsága és az ezen alapuló adekvát döntésképesége az előbb említett helyzetek együttes létezése mellett valósul meg, amikor is a közszolgálati média képviseli leginkább a tárgyilagos és kiegyensúlyozott tájékoztatást. Azokban az országokban azonban, ahol erősen egyoldalú manipuláció dolgozik és talál termékeny talajra, a demokrácia torzult és csökkent értékű.

Magyarország ez utóbbi országok közé tartozik. A média nagy része azon erők kezében van, melyek céljaiba nem illeszthető az erős és megtartó nemzeti közösség, a széleskörű társadalmi szolidaritás megőrzése és biztosítása, a társadalmi igazságosságra törekvés, a konzervatív és keresztény értékek érvényre juttatása. Ezek az erők részben azonosak a volt kommunista elit átmentődött utódaival, illetve a nemzeti kereteket nyűgnek érző, egyházellenes,

önmagukat liberálisként értelmező társadalmi körökkel, részben pedig szövetségben vannak velük. Nézetrendszerüket túlsúlyukból adódóan könnyen el tudják fogadtatni a társadalom jelentős részével. A konzervatív keresztény értékek alapján álló társadalmi erők értékeik artikulálásában kifejezetten hátrányos helyzetben vannak. Ez azt jelenti, hogy leegyszerűsítetten nézve a két oldal politikai törekvéseinek alkotmányos érvényesítésében *esélyegyenlőtlenség áll* fenn a jobboldal hátrányára.

Ez a helyzet csorbítja a politikai rendszer demokratikus minőségét, és torzítja a demokrácia működését. A demokratikus intézményrendszer működési zavarai a rendszerváltozás már korábban említett más fogyatékoságai mellett legnagyobb részben erre a körülményre vezethetők vissza.

A közösségi érdekek felismerése és demokratikus választásokon történő kinyilvánítása mellett legalább olyan fontos, hogy a politikaformálás is megfeleljen a helyesen felismert és kinyilvánított közösségi érdekeknek. Ez a követelmény a demokrácia másik problematikus pontjával kapcsolatos: a képviseleti demokrácia kérdéseivel. Miközben a nép választott képviselője a modernkori demokráciában a szabad mandátum elve alapján választóinak (és természetesen minden más tényezőnek) utasítása nélkül, legjobb meggyőződése szerint, autonóm módon gyakorolja képviselői tevékenységét, kérdés, hogy ez a tevékenység mennyiben önállósíthatja magát a nép akaratától. Vitathatatlan, hogy van egy pont, amin túl a képviselői autonómia elveszti legitimitását. A képviselet semmiképpen sem kerülhet szembe domináns módon a választói akaratral. Különösen igaz ez, ha a képviseleti tevékenység jellemzően ellentétes azzal, amire a nép a választott képviselőit felhatalmazta. Nem szabadság és nem demokrácia az, ha a parlament két választás között zsarnokává válik népének.

Parlamentáris demokráciákban az előbbiekhöz kapcsolódóan külön kérdés, hogy a parlament meg tudja-e őriz-

ni egyes hatásköreit illetően – így a törvényhozásban, de különösen az ellenőrzési funkciójának gyakorlásában – a kormánnyal szembeni alkotmányos pozícióit. E téren általános jelenséggé tapasztalható a parlament szerepének gyöngülése. A kormány számára pozícionális előnyt jelent, hogy ő rendelkezik a legnagyobb szakmai apparátussal és mindazon eszközökkel, melyek ezen apparátus tevékenységének minőségét leginkább biztosítani tudják. Politikailag pedig abban áll a kormány súlya, hogy szűk körben koncentrálja a politikaformálás tevékenységét, és többnyire – részben vagy egészben – összefonódik a kormánypárt (pártok) vezetésével. Nem elhanyagolható körülmény, hogy a modern, többpárti demokráciákban a pártok vezetésének meghatározó szerepe van a pártok képviselőjelöltjeinek kiválasztásában. Ezek a tényezők olyan viszonyok között, amikor is a politikai tevékenység – eltérően a hatvan-nyolcvan évvel ezelőtti helyzettől – sok politikai szereplő számára egyben megélhetési forrás is, a törvényhozó és a végrehajtó hatalom közötti hatalommegosztást relativizálja. E problémát az a kérdés formájában megfogalmazott formula fejezi ki, hogy: „A parlamentnek van-e kormánya, vagy a kormánynak parlamentje?”

Napjainkban e kérdés nyomán a parlamentáris demokrácia bizonyos mértékű kiüresedésének, formálissá válásának a veszélyével kell számolni. A probléma a parlamentáris demokráciákban világjelenség, a magyar demokráciában pedig ma fokozottan van jelen. A közelmúlt történései hazánkban a demokrácia tartalmi érvényesülésének minősége és mértéke tekintetében joggal vetnek fel kérdőjeleket, melyek egyben a politika és a politikai elit nem kis mértékű hitelvesztését is jelzik. Ez pedig önmagában hordozza annak veszélyét, hogy a társadalomban megnövekedik a demokratikus rendszerből való kiábrándultság, a demokratikus intézményrendszerrel kapcsolatos bizalomvesztés.

A most felnövő nemzedék elodázhatatlan feladata kül-

földön és itthon, hogy a demokrácia tartalmi érvényesülését kikezdő veszélyekre megoldást találjon. A manipuláció kiiktatása, illetve a társadalom akaratát torzító szerepének semlegesítése, a képviseleti demokrácia népakarattal harmonikus működtetése, valamint a parlamentáris rendszerekben a törvényhozó és a végrehajtó hatalom demokratikus elveknek megfelelő alkotmányos viszonyának biztosítása a demokrácia jövőjének kulcskérdései. Annak a demokráciának, amely a nép valóságos boldogulásának nélkülözhetetlen feltétele. E célok a megfelelő alkotmányjogi eszközök kialakításával és igénybevételel, a manipulációval szemben felvértezett jól informált társadalom létrejöttének elősegítésével, a politikai kultúra kiformálásával megvalósíthatók és biztosíthatók.

Önállóság és integráció

Az önállóság, a függetlenség a magyarság számára a történelem adta sorsából következően különös kincs. A nagy nemzetek fiai, akik nem ismerték meg a más hatalomtól való függést, kiszolgáltatottságot, érdekeik háttérbeszorítását, a nemzeti függetlenséget önmagától értetődő, természetes állapotként élték és élik meg. Azokban viszont, akik úgy megszenvedték ennek az állapotnak a hiányát, mint a mi népünk, nagyon is tudatosult a nemzeti függetlenség értéke és jelentősége. Számunkra, magyarok számára ez 1848-ban és 1956-ban is a szabadsággal azonos súlyú kérdésként jelentkezett. Ezért az önállóság és a függetlenség jelentőségét a magyar embernek nem kell magyarázni.

A modern korokban ugyanakkor abszolút értelemben vett függetlenség nem létezik. A nagyhatalmak is kénytelenek egymásra tekintettel lenni, érdekeiket, lépéseiket egyeztetni. A globalizmus korában a földünk egyes részein bekövetkező gazdasági vagy politikai események óhatatlanul hatással vannak a világ túlsó részeire is. Az elmúlt év-

tizedekben a világban nagy gazdasági integrációs folyamatok zajlottak le, melyeknek eredményeként az Egyesült Államok mellett Nyugat-Európa és a Távoll-Kelet is önálló gazdasági pólussá vált. Nyersanyagkincseiből adódóan jelentős gazdasági-politikai tényezővé emelkedett az arab világ. Problémái ellenére India figyelmet érdemlő nagypolitikai szereplővé vált, Oroszország pedig továbbra is számottevő potenciállal rendelkező, korábbi státusának újrapiítését ambicionáló nagyhatalom. Számolni kell egyes latin-amerikai régiók emelkedésével is. A közepes és kis nemzetállamok elefántcsonttoronyba zárkózásának kora (ha ilyen egyáltalán volt) végérvényesen lejárt. Az a függetlenség, mely az integrációkkal szembeni izolációban testesül meg, valójában kiszolgáltatottságot és védtelenséget jelent.

Bár a leírtak korunkra jellemzőek igazán, történelmünk már korábban megtanított arra, hogy a függetlenség mellett nagyon fontos a másokkal történő szövetkezésben rejlő támasz, illetve a gazdasági fejlődés nemzeti kereteket meghaladó, szélesebb dimenzióinak biztosítása. Ennek a gazdasági, politikai szövetkezésnek és kapcsolatrendszernek volt elég jól működő formája a kiegyezéssel létrejött Osztrák-Magyar Monarchia.

Mi hát akkor a magyarság számára az igazán követendő, üdvözítő érték? Az önállóság vagy az integráció? A helyes válasz: mind a kettő.

Hogyan lehet e két eltérőnek látszó politikai pozíciót összeegyeztetni?

Az integráció egy bizonyos határ után nem hagyja érintetlenül a szuverenitást. Ez szükségképpen velejárója. Minőségi különbség van azonban a szuverenitás elvesztése, a szuverenitásról történő lemondás, illetve a szuverenitás érdekek egyeztetésén alapuló, önkéntes, kölcsönös, nem visszavonhatatlan korlátozása között. Nagyon lényeges tehát, hogy az integráció alapvetően ne érdekeink feladását jelentse, hanem a vele járó általános előnyök mellett tegye

lehetővé sajátos érdekeink érvényesítését. Természetesen a részt vevő országok nem tudják valamennyi érdeküket maradéktalanul érvényesíteni. Az integrációnak akkor van értelme, ha általános előnyeivel együtt a leglényegesebb érdekek érvényesülését sikerül biztosítani. Egyes érdekekről történő lemondásra pedig csak a kölcsönösség alapján kerülhet sor. Ehhez mindenképpen az szükséges, hogy az integrációban részt vevők szuverenitásának önkorlátozása a kölcsönösség és az egyenjogúság jegyében valósuljon meg. A másik nagyon fontos követelmény, hogy a szuverenitás korlátozása ne legyen visszavonhatatlan. Az integrációban részt vevő államnak maradjon érintetlen a kiváláshoz való joga. Ez persze az esetek nagy részében nem egyszerű állami akarat-elhatározás, hanem gazdasági lehetőségek kérdése. Mindenesetre függetlenséggel összeegyeztethető integrációról csak akkor beszélhetünk, ha legalábbis politikai értelemben a részvétel nemcsak a csatlakozáskor, hanem a későbbiekben is önkéntes.

Magyarország számára az integráció és önállóság dilemmája a közelmúltban az Európai Unióhoz való csatlakozással merült fel. A magyar politikai erők csaknem teljes egésze, az akaratát népszavazáson kinyilvánítók pedig több mint 80%-a egyetértett az Unióhoz való csatlakozással. A vitát valójában az képezte, hogy kizárólag előnyökkel jár-e ez az integráció, vagy az előnyök mellett hátrányokkal is számolni kell, és hogy miként lehet a csatlakozást minél előnyösebbé tenni. Az első álláspont képviselői minden, az üggyel kapcsolatos kérdőjelet ünneprontásnak vélték, és hozzáállásukat a kalapját gyűrögető bekéredzkedő attitűdje határozta meg. Valójában a második álláspont képviselői álltak a realitás talaján, akik a csatlakozást az előnyök és a lehetséges hátrányok alapos mérlegelése alapján, annak eredményeként tartották elfogadhatónak, akik számoltak azzal, hogy az Európai Uniót - mint egyébként minden szélesebb körű integrációt - nemcsak a részes országok ér-

dekazonossága, hanem érdekellentétei is jellemzik. Ebben a megközelítésben sokkal inkább előtérbe került az a kérdés, hogy milyen mértékben sikerül megvalósítani egyes területeken a csatlakozáshoz való saját felkészülésünket.

A csatlakozási feltételeket illetően meg kell jegyezni, hogy a kölcsönösség szempontja nem érvényesült minden területen. A magyar mezőgazdaság hosszabb ideig nem fogja megkapni azt a támogatást, mint a régebbi uniós tagállamok, és a szabad munkaerő-áramlás is csak szelektíven érvényesül egyelőre. Csatlakozási körülményeink szempontjából lényeges hátrány, hogy felkészültségünk számos területen sok kívánnivalót hagyott maga után.

Az, hogy a politikai integrációnak mi az optimális mértéke, az Unió jellegét és minőségét meghatározó külön kérdés. Hasonlóan ahhoz, hogy miképpen lehet a bővítés utáni helyzethez igazítani az egyes államok saját érdekeinek érvényesülését kellőképpen biztosító, ugyanakkor az Unió hatékony működését is megfelelően szolgáló döntéshozatal mechanizmusát. Tisztában kell lennünk azzal, hogy az integráció jövője nem független attól sem, hogy sor kerül-e egyáltalán, és ha igen, milyen mértékben további bővítésére.

Az uniós integráció melletti érvek sorában igen nagy súllyal esik latba, hogy a csatlakozással Magyarország részévé vált a fejlett Európának, és ezáltal bekerült az európai gazdaság és fejlődés főáramába. Ez gyakorlatilag elsősorban az Unió piacára való bejutásnak és az uniós fejlesztési pénzek megszerzésének lehetőségét nyitotta meg hazánk előtt. E lehetőségek valóságos értékét az fogja meghatározni, hogy miképpen fogunk tudni élni velük. Menyire leszünk keresettek, versenyképesek a piacon, mekkora lesz ezeknek a pénzalapoknak a nagysága, illetve a számunkra biztosított támogatás milyen mértékben lesz ténylegesen megszerezhető. Szélesebb dimenzióban nézve az *integrációval Magyarország lehetőséget nyert arra, hogy*

idővel ledolgozza jelenlegi lemaradását, és felzárkózzon Európa fejlettebb régióihoz. Korábbi, ez irányú történelmi törekvéseinket és fiaskóinkat véve számba a most lehetővé váló felzárkózás tényleges megvalósulása a magyarság lényeges sorskérdése. Ráadásul azt is látnunk kell, hogy az Unióból történő kimaradás nemcsak az előbb említett lehetőségek elvesztését, hanem további leszakadásunkat és zárványba záródásunkat jelentette volna.

Abhoz, hogy a Kárpát-medence országai tagjai legyenek az Uniónak, az a külön érdekeltségünk is fűződik, amit Trianon meghaladásáról már korábban kifejtettünk. Ismétlésekbe bocsátkozások nélkül erről itt annyit, hogy ez idő szerint elsősorban ebben rejlik a magyar nemzet határainkon átívelő egyesítésének (kétségtelenül koránt sem biztos) lehetősége, illetve a magyarság érdekeinek hatékonyabb biztosítása.

Az Európai Unió az integráció fokától függetlenül *bizonyos fokú gazdasági, a közös pénzrendszer bevezetésével pedig pénzügyi stabilitást is biztosít.* Ugyanígy *az uniós tagság együtt jár a közös értékkövetelményeket képező demokrácia és jogállam bizonyos mértékű védelmével is.* Végül, de nem utolsó sorban, mivel az integrációban részes országok nemzetközi értelemben véve is politikai közösséget képeznek, *egyfajta védelmet is jelent minden a térségünket érintő destabilizációs, vagy más esetleges külső fenyegetéssel szemben.*

Az uniós csatlakozást kísérő hátrányok; a már említett kölcsönösségi deficit, a feltételek nem teljesen azonos meghatározása, a felkészültségi hiányosságokból fakadó egyes területeken fennálló kedvezőtlen pozíciók, a magyar gazdaság gyenge és törékeny állapota és az erős gazdasági versenytársak előnyösebb helyzete stb. nem lebecsülendő körülmények. Mindenesetre a mérleg serpenyőjében kevesebbet nyomnak, mint az integráció előnyei, különösen annak kontrasztjában, amit a kimaradás és az elszige-

telődés jelentene.

Nagyon lényeges, hogy önállóságunkat ne csak politikai értelemben tartsuk fontosnak. A modern világban egy ország önállóságát nagyban befolyásolják különböző gazdasági kényszerek is. Ezért kiemelkedően fontos, hogy *kerüljük az olyan kapcsolatokat, melyek az önállóságot érintő gazdasági kényszer veszélyével járnak*. Különös gondot kell fordítani arra, hogy a nemzetgazdaság működése szempontjából fontos stratégiai ágazatokat, illetőleg területeket adottságainkhoz képest a lehető legnagyobb mértékben saját kezünkben tartsunk meg, illetve, hogy saját eszközeink hiánya vagy nem kellő mértéke esetén (pl. az energiaellátásban) szükségleteinket több lábon állva igyekezzünk biztosítani.

Az önállóság (az alább elemzendő területen: a saját lábon állás képessége) és az integráció problémája sajátos formában jelenik meg a honvédelem kérdése esetében. Magyarország NATO-tagsága révén a világ legerősebb katonai szövetségének védelmét élvezi. Nagyon fontos ez számunkra, hiszen az a szűkebb-tágabb térség, melyben hazánk elhelyezkedik, meglehetősen nyugtalan része volt Európának. (Reméljük, hogy a múlt idő használata egyre indokoltabb lesz.) Nem véletlen, hogy érzékelve a Szovjetunió felbomlása után térségünkben létrejött hatalmi vákuumot és az ezzel összefüggésben jelentkező labilis viszonyokat, az 1956 egyik törekvéseként megfogalmazódott semlegesség eszméjét a NATO-hoz való csatlakozás gondolatával cseréltük fel. Ez a szövetség védelmet jelent e térség irányában esetlegesen újra jelentkező nagyhatalmi törekvésekkel szemben is. (Természetesen a NATO-tagság kötelezettségekkel is jár, melyek teljesítése elől nem térhetünk ki. Éppen ezért nagyon fontos, hogy a szervezet döntéshozatali mechanizmusában a részes államok egyenjogúsága a jövőben is érvényesüljön.)

Ugyanakkor nagyon súlyos hiba önvédelmünket *kizá-*

rólag a NATO-tagságunkra alapozni. Költségvetési gondjaink krónikus szorításában gyakorlatilag lemondtunk arról, hogy saját védelmünket saját erőből biztosíthassuk. A katonai doktrínák mára már valóban túlléptek a XIX-XX. századi tömeghadseregek modelljén, de úgy, hogy egyidejűleg magas technikai felkészültségű, korszerű, ütőképes, hivatásos haderő létrehozását követelik meg. Magyarországon úgy történt meg a hagyományos honvédség leépítése, illetve úgy szüntették meg az általános hadkötelezettséget, hogy *nem teremtették meg az előbbieket kiváltó, a haza védelmére önmagában is képes, hivatásos (szerződéses) védelmi erőt.* (Egy esetleges rendkívüli helyzetre pedig úgy hagyták meg a hadkötelezettség visszaállításának kiskapuját, hogy arra már egy ilyen helyzetben eredményes védelmet alapítani aligha lehetne. Nem beszélve arról, hogy ehhez a döntéshez az alkotmányi szabályozás parlamenti kétharmados többséget írt elő, ami ellentétben áll az operativitás követelményével.)

Azt, hogy magunk nem rendelkezünk megfelelő értékű védelmi erővel, NATO-beli szövetségeseink is elégedetlenül fogadják, és kritikájukat a diplomáciai szokások hangtompító modorában kifejezésre is juttatják. Katonai értékünk szövetségeseink általi megítélése azonban ennek a problémának csak egyik, kisebb súlyú vetülete. Számunkra ebből a helyzetből akkor keletkezne komolyan nyugtalanító veszély, ha valamilyen oknál fogva a NATO védernyője megszűnne létezni. Súlyosan elhibázott doktrína egy ország védelmét és biztonságát kizárólag egy katonai szövetség fennállására és abban való tagságra alapítani. A katonai szövetség - miként arra a történelem számos példát szolgáltat - nem örökké fennálló és megváltoztathatatlan képződmény. Így arra sincs garancia, hogy a NATO – különösen jelenlegi formájában és a tagállamok jelenlegi katonai áldozatvállalása mellett – az idők végezetéig fenn fog állni. (Arról sem lenne helyes elfeledkezni, hogy

ez a védernyő ma is csak jogilag körülírt, minősített konfliktusokkal szemben jelent védelmet.) A nemzetért felelős politikának külpolitikai és honvédelmi viszonylatban is késsen kell állnia nem várt változások, fordulatok bekövetkezésére, és ilyen helyzetekben is tudnia kell biztosítani az ország védelmét.

Néhány szó a környezetvédelem ügyéről

Nem tér ki ez az elemzés külön a gazdasági kérdésekre, mivel azok összekapcsolódnak egyes, a nemzetet érintő nagy alapproblémákkal, és ezáltal már eleve meg is jelennek azokban. Így például a fejlett Európától való leszakadás ledolgozásának, a felzárkózásnak az ügye nagymértékben gazdasági kérdés, és hasonlóképpen egy igazságos és egészséges társadalom kifomálódása sem független a gazdasági folyamatok alakulásától.

A jól működő gazdaság megteremtése és fenntartása elválaszthatatlan a versenyképességtől, a belső és külső piac biztosításától, a foglalkoztatási problémák megoldásától és folyamatos kezelésétől. Bizonyos, hogy meg kell találni és föl kell építeni azokat a gazdasági ágazatokat, tevékenységi területeket, melyekkel elismert és hasznos módon tudunk bekapcsolódni a világgazdaság munkamegosztásába. Az is lényeges, hogy a gazdasági tevékenységeink területén is meg tudjuk őrizni, vagy akár újra tudjuk teremteni azokat az elemeket, melyek sajátos magyar színként gazdagítják a világ arculatát (pl. agrárium, élelmiszeripar, idegenforgalom stb.).

A jól működő gazdaság tehát kiemelkedően fontos kérdés, azonban nem mindenek felett álló. Szempontjai nem rendelkeznek az emberi értékek, a humánium fölé. Arra pedig hangsúlyozott figyelmet kell fordítanunk, hogy a környezetvédelmi érdekek nem áldozhatók fel a gazdaság ol-tárában. Ez egyébként az északi civilizáció, illetve hatásai

folytán az egész világ problémája, ugyanakkor az érdekérvényesítésben gyengébb, kisebb országok, mint Magyarország is, fokozottabban ki vannak téve az említett veszélynek. A legutóbbi időkben például azt láthattuk, hogy egyes külföldi tényezők hajlamosak hazánkat szemétkerakónak használni, ha azt hagyjuk. Márpedig jelei vannak annak, hogy rövidlátó gazdasági érdekből (akár egyéni motivációval is ötvözve) egyesekben van némi fogadó-készség a szemétkerakó szerepének betöltésére.

Környezetünk védelme saját életviszonyaink és egyben a jövő generációi életkörülményeinek védelme. Istentől kapott ajándékunk megbecsülése és megőrzése. Önmagunk megtisztelése. Egyike legfontosabb ügyeinknek.

Epilógus

„A M ú l t elesett hatalmunkból, a J ö v e n d ő n e k urai vagyunk. Ne bajlódjunk azért hijábaló reminiscenciákkal, de bírjuk inkább elszánt hazafiságunk, s hív egyesülésünk által drága anyaföldünket szebb virradásra. Sokan azt gondolják: Magyarország – v o l t; – én azt szeretem hinni: l e s z !” – írja Széchenyi a *Hitel* befejező sorában.

A legnagyobb magyarnak több oka volt az optimizmusra, mint nemzedékünknek. Közel száznyolcvan évvel a *Hitel* megszületése után ma azt mondhatjuk bizonyosan: Magyarország volt, és azt is tudjuk, hogy ma még (úgy-ahogy) van. Ám hogy mi lesz ötven vagy száz év múlva, azt nem tudhatjuk bizonyosan.

A nemzet a kommunista korszakot, a lábáról ledöntött akut betegséget túlélte. De vajon ki lehet-e gyógyulni a szövődményekből is, vagy végérvényesen odalett egészsége? Hogyan érintik ezt a legyengült és lábadozó szervezetet a szabad világ kihívásai, klímaváltozásai? Lesz-e még annyi kohézió az itt élő emberekben, hogy egy nemzeti

közösséghez tartozónak lehessen tekinteni őket? Beszélhetünk-e majd még ilyen közösségről? Akarni fogják-e unokáink és dédunokáink, hogy ehhez a közösséghez tartozhassanak? Egyáltalán hányan lesznek azok, akik akkor majd magukat magyaroknak vallják? Milyen minőségű élet lesz itt a Duna-Tisza táján? Megmaradunk-e, illetve milyen sors, milyen jövő vár utódainkra?

Számba véve dilemmáinkat fel kell tennünk a kérdést; mi az esélyünk?

A pesszimista e problémákat látva lemondóan legyint, mondván: reménytelen a helyzetünk. Az optimista túldimenzionálnak, felfújtt nehézségeknek minősíti gondjainkat, és óva int „a helyzet dramatizálásától”. Azt gondolom, hogy mind a két megközelítés helytelen. A helyzet nem jó, a kihívások, a veszélyek reálisak. Ráadásul a dolgok sokkal inkább rossz irányba mennek. A javításra, a tendenciák jó irányba való fordítására nem áll számolatlan idő rendelkezésünkre. Egyes folyamatok rövid időn belül visszafordíthatatlanná válhatnak, vagy maradandó károkat okozhatnak.

Sorsunk nem egyedül a mi kezünkben van, de elvileg minden eszköz, minden lehetőség rendelkezésünkre áll, mellyel azt jó irányba befolyásolhatjuk. Még nem dőlt el semmi véglegesen. Ugyanakkor nem várakozhatunk tétlenül, ölbe tett kézzel. Haladék nélkül ki kell alakítanunk a jövőnket biztosító nemzeti stratégiát, és ennek megfelelően cselekednünk kell. Már nincs sok időnk.

2007. június hó

TARTALOM

Köszöntő és használati tájékoztató.....	5
„...Rajtunk, egyedül rajtunk múlik...”.....	10

Válogatás egy közéleti pálya terméseiből

A volt egyházi ingatlanok tulajdonának rendezéséről.....	18
Az Alkotmánybíróság döntése után.....	26
Beszéd az Országgyűlésben a lakástörvény vitájában.....	35
Politika és erkölcs.....	44
A kétharmados koalíció: veszélyes út.....	56
Keresztény csak erkölcsösen politizálhat.....	65
Külön utakon.....	74
Beszéd az Országgyűlésben, a nyugdíjreform vitájában.....	84
Nagy Imre emlékének törvénybe iktatásáról.....	89
1848/49 üzenete.....	95
Ezer esztendő.....	102
1991. június 19. emlékezetére.....	107
A magyar szabadság napja védelmében.....	110
Disputa közjogi kérdésekről.....	115
A magyar parlamentarizmus válsága.....	125
Napirend előtti felszólalás Mindszenty Józsefről.....	131

A magyarság sorskérdései

<i>a XXI. század elején.....</i>	135
----------------------------------	-----

ISBN 978-963-9848-00-9

Kiadja a Kereszténydemokrata Néppárt

Országgyűlési Képviselőcsoportja

Felelős kiadó: **dr. Semjén Zsolt** frakcióvezető

Szerkesztés, tördelés: KDNP sajtószolgálat

Borító és typográfia: **Brém-Nagy Ferenc**

Nyomdai munka: Multiszolg Bt.

Felelős vezető: **Kajtor István**